

**T.C.
NECMETTİN ERKABAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**ORTA GELİR TUZAĞI: TÜRKİYE İLE GÜNEY KORE
KARŞILAŞTIRILMASI VE TÜRKİYE’NİN ORTA
GELİR TUZAĞINDAN ÇIKIŞ STRATEJİLERİ**

GÜLÇİN PINARKARA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
PROF. DR. ABDULKADİR BULUŞ**

Konya-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gülçin PINARKARA
	Numarası	138109011021
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ
	Tezin Adı	Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ile Güney Kore Karşılaştırılması ve Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ile Güney Kore Karşılaştırılması ve Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri başlıklı bu çalışma .../.../.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Abdulkadir BULUŞ	
2	Doç. Dr.	Fatih Mehmet ÖCAL	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Savaş ERDOĞAN	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gülçin PINARKARA		
	Numarası	138109011021		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ile Güney Kore Karşılaştırılması ve Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Gülçin PINARKARA
İmzası

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	GÜLÇİN PINARKARA		
	Numarası	138109011021		
		İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ		
Tezin Adı	Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ile Güney Kore Karşılaştırılması ve Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri			

Orta gelir tuzağı, gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri için gerekli yapısal dönüşümleri gerçekleştirememeleri ve uzun süre orta gelir düzeyinden yüksek gelir düzeyine geçememeleri olarak tanımlanmaktadır. Türkiye, orta gelirli bir ülkedir. Uzun yıllardır orta gelir düzeyinde olduğu için orta gelir tuzağına yakalanmıştır. Güney Kore ise orta gelir düzeyinde çok kısa süre kalmıştır. Dolayısıyla orta gelir tuzağına yakalanmadan yüksek gelir düzeyine ulaşmayı başarmıştır.

Bu tezin amacı, orta gelir tuzağı kavramı çerçevesinde Türkiye ve Güney Kore ekonomilerinin karşılaştırılarak, Türkiye ekonomisinin yetersiz olan yönleri ve yüksek gelir düzeyine ulaşmak için uygulaması gereken stratejilerden bahsedilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünde orta gelir tuzağının dayandığı teorik temeller ve orta gelir tuzağı kavramının tanımından bahsedilmektedir. İkinci bölümde Türkiye ve Güney Kore ekonomileri belirli göstergeler doğrultusunda karşılaştırılmaktadır. Son bölümde ise Türkiye'nin orta gelir tuzağından çıkış stratejileri hakkında bilgi verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Orta Gelir Tuzağı, Türkiye ve Güney Kore Ekonomileri, Eğitim, AR-GE, Cari Açık, Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	GÜLÇİN PINARKARA		
	Student Number	138109011021		
	Department	Economics		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ		
Title of the Thesis/Dissertation	Middle Income Trap: South Korea Comparison with Turkey and Turkey exit strategies from the middle income trap			

Middle-income trap, developing countries cannot realize the necessary structural transformations for their economies and it is defined as not being able to pass from middle income level to high income level for a long time. Turkey is a middle-income country. It has been in the middle income trap for many years as it is in the middle income level. South Korea has a very short period of middle income. Therefore, it has reached high income level without reaching middle income trap.

The aim of this thesis, within the concept of the middle income trap of comparing Turkey and South Korea's economy, which aspects of Turkey's economy and is cited inadequate implementation strategies needed to achieve a high level of income. In this direction, in the first part of the study, the theoretical foundations on which the middle income trap is based and the definition of the middle income trap are mentioned. The second part, Turkey and South Korea's economy are compared in accordance with specific indicators. In the last section provides information about exit strategies from Turkey's middle-income trap.

Keywords: Middle Income Trap, Turkey and South Korea Economics, Education, R & D, Deficit, Exit Strategy from the Middle Income Trap.

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın tespiti ve hazırlanışında bilgi ve tecrübeleri ile beni yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ'a, tezimin biçimin ve tekniği ile ilgili katkılarından dolayı Doç. Dr. Fatih Mehmet ÖCAL hocama teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmam boyunca maddi ve manevi destekleri ile yanımda olan değerli eşim Uğur PINARKARA'ya, çalışmalarımı her zaman destekleyen aileme ve görüş alış-verişinde bulunduğum arkadaşım Betül GÜMÜŞ'e teşekkür ederim.

Gülçin PINARKARA

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii
TABLULAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR GRUPLARI, GELİR TUZAKLARI VE ORTA GELİR TUZAĞI

1.1. Gelir Gruplarının Tanımı.....	5
1.2. Gelir Tuzakları Kavramı	9
1.3. Orta Gelir Tuzağı Kavramı.....	10
1.3.1. Orta Gelir Tuzağının Teorik Temelleri.....	16
1.3.2. Orta Gelir Tuzağında Bulunan Ekonomilerin Özellikleri.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

ORTA GELİR TUZAĞI: TÜRKİYE VE GÜNEY KORE

2. 1. Türkiye ve Güney Kore’de Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (KBGSYH).....	28
2. 2. Türkiye ve Güney Kore’de Eğitim	35
2. 3. Türkiye ve Güney Kore’de Teknoloji ve AR-GE Harcamaları.....	48
2. 4. Türkiye ve Güney Kore’de Tasarruf ve Yatırım Oranları.....	61
2. 5. Türkiye ve Güney Kore’de Cari İşlemler Dengesi	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNEY KORE VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

3. 1. Geçmişten Günümüze Güney Kore ve Türkiye Ekonomilerinin Genel Olarak Değerlendirilmesi	90
3.2. Türkiye’nin Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri	100
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	110
KAYNAKÇA.....	119
ÖZ GEÇMİŞ	129

ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Kalkınma Evreleri ve Orta Gelir Tuzağı.....	18
Şekil 1.2. Ekonomilerin Gelişim Aşamaları.....	19
Şekil 1.3. Ekonomik Gelişme Evreleri.....	20
Şekil 1.4. Eşitsizlik Tuzağı	22
Şekil 1.5. Orta Gelir Tuzağına Yakalanan Ülkelerin Ekonomik Süreci	25
Grafik 2.1. Türkiye’de Eğitim Bütçesinin GSYİH’deki Payı (%) (1999-2017).....	44
Grafik 2.2. Güney Kore’de Eğitime Yapılan Kamu Harcamaları (GSYİH’nin Yüzdesi).....	45
Şekil 2.1. AR-GE Harcamaları, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme İlişkileri	49
Grafik 2.3. OECD Ülkeleri, Güney Kore ve Türkiye’de AR-GE Harcamalarının GSYİH’ya Oranı (%).....	60
Grafik 2.4. Türkiye’de Yurtiçi Tasarrufların ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH İçindeki Payı (%).....	64
Grafik 2.5. Güney Kore ve Türkiye’de Tasarrufların GSYİH’deki Payı (%)	69
Grafik 2.6. 1990-2003 Dönemi Güney Kore Cari İşlemler Dengesi/GSYH.....	88

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Gelir Gruplarının Sınıflandırılmasında Farklı Görüşler	6
Tablo 1.2. Gelir Gruplarına Göre Ülkeler	8
Tablo 1.3. Ekonomilerde Gelir ve Büyüme.....	9
Tablo 1.4. 1950'den Sonra Düşük Orta Gelir Grubunda Olan ve Yüksek Orta Gelir Düzeyine Ulaşan Bazı Ülkeler.....	12
Tablo 1.5. Yüksek Orta Gelirli Olup Daha Sonra Yüksek Gelir Düzeyine Ulaşan Bazı Ülkeler	13
Tablo 1.6. Büyümede Yavaşlamaya Örnek Bazı Ülkeler.....	15
Tablo 1.7. Ekonomik Büyümenin Durağanlaşmasına Sebep Olan Risk Haritası.....	26
Tablo 2.1. Türkiye ve Güney Kore'de Kişi Başına Düşen Milli Gelir (1954-2008) .	29
Tablo 2.2. 1962-2012 Döneminde Düşük Gelirli iken Yüksek Orta Gelir Düzeyine Ulaşan Başlıca Ülkeler	30
Tablo 2.3. 1962-2012 Döneminde Düşük Gelirli iken Yüksek Gelir Düzeyine Ulaşan Başlıca Ülkeler.....	31
Tablo 2.4. Türkiye, Güney Kore ve ABD KBGSYH Rakamlarının Karşılaştırılması (Cari ABD \$).....	32
Tablo 2.5. Türkiye, Güney Kore ve ABD KBGSYH Rakamlarının Satın Alma Gücü Paritesine (SAGP) Göre Karşılaştırılması (Cari ABD \$)	34
Tablo 2.5. Eğitim ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki	36
Tablo 2.6. 5 Yıllık Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranı (%).....	37
Tablo 2.7. Türkiye Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranı (%).....	38
Tablo 2.8. OECD Ülkelerinde Yaş Gruplarına Göre Okullaşma Oranı /2011	40
Tablo 2.9. Güney Kore, Japonya, ABD ve Türkiye'de Okullaşma Oranları* (Brüt %)	42
Tablo 2.10. OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların GSYİH'ya Oranı (%).....	46
Tablo 2.11. İnsani Gelişme Endeksi Değerlendirmesine Göre İlk 25 Ülke ve Ekonominin Kamu Eğitim Harcamalarının GSMH'ya Oranı (%).....	47
Tablo 2.12. Güney Kore Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Politikaları Gelişimi.....	50
Tablo 2.13. Türkiye Yurtiçi Tasarruflarının ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH'ya Oranı (%) (1980-2005)	65

Tablo 2.14. Türkiye Yurtiçi Tasarruflarının ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH'ya Oranı (%) (1998-2016)	67
Tablo 2.15. Güney Kore ve Türkiye'de Tasarruf ve Yatırımların GSYH'ye Oranı (%)	71
Tablo 2.16. Türkiye'de 1923-1980 Dönemi Dış Ticaret Dengesi (Bin ABD Dolar)	74
Tablo 2.17. 1950-1960 Dönemi Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)	75
Tablo 2.18. İlk Üç Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)	75
Tablo 2.19. 1980-1999 Dönemi Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)	77
Tablo 2.20. 2000-2009 Dönemi GSYH Büyüme Oranları ve Cari Açık/GSYH Oranları	79
Tablo 2.21. 2010-2017 Dönemi Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)	82
Tablo 2.22. 1960-1989 Dönemi Güney Kore Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar) ve Cari İşlemler Dengesinin GSYH'deki Payı	86
Tablo 2.23. 2005-2016 Dönemi Güney Kore Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)	89
Tablo 3.1. Güney Kore ve Türkiye'nin Sektörel Ekonomik Göstergeleri	98

GİRİŞ

Günümüz ekonomilerinde küreselleşme ile birlikte gelişmişlik düzeylerinde farklılıklar yaşanmaktadır. Bu farklılıkların belirlenmesinde çeşitli ölçütler bulunmaktadır. Bunların içerisinde temel ölçüt ise kişi başına düşen gayrisafi milli hasıladır. Kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla düzeyi ülkeleri gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş olarak üçe ayırmaktadır. Genel olarak gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde Dünya Bankası ölçütleri kabul görmektedir.

Dünya Bankasının sınıflandırmasına göre kişi başı gayri safi milli hasıla düzeyi 995 dolar ve altında olan ülkeler düşük gelirli, 996-12.055 dolar gelir aralığında olan ülkeler orta gelirli, 12.056 dolar ve üstünde geliri olan ülkeler ise yüksek gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır. Orta gelirli ülkeler, kişi başı gayri safi milli hasıla düzeyi 996-3.895 dolar gelir aralığında bulunan alt-orta gelirli ülkeler ve kişi başı gayri safi milli hasıla düzeyi 3.896-12.055 dolar gelir aralığında bulunan üst-orta gelirli ülkeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre 2017 yılı verilerine göre, 34 ülke düşük gelirli, 47 ülke alt-orta gelirli, 56 ülke üst-orta gelirli ve 81 ülke yüksek gelirli ülke grubunda yer almaktadır.

Dünya Bankasının sınıflandırmasının yanı sıra Felipe, Abdon ve Kumar (2012), Eichengreen, Park ve Shin (2012), Robertson ve Ye (2013), Woo (2012) ve Gill ve Kharas (2007)'in da gelir gruplarını belirlemede temel aldığı ölçütler bulunmaktadır.

Ekonomiler zamanla gelir gruplarında bir üst seviyeye geçmektedirler. Bu geçişi başaramayanlarda ise olduğu gelir grubunda takılması ortaya tuzak kavramını çıkarmaktadır. İlk olarak Dünya Bankasının (2007) “An East Asian Renaissance Ideas for Economic Growth (Bir Doğu Asya Rönesansı): Ekonomik Büyüme İçin Fikirler)” başlıklı raporunda bahsedilen ‘orta gelir tuzağı’ kavramı, ülkelerin kalkınma süreçlerinde orta gelir düzeyine geldiklerinde dünya ekonomilerinde sağlanan gelişmeleri kendi bünyelerinde gerçekleştiremedikleri için yüksek gelir düzeyine ulaşamamaları olarak tanımlanmaktadır.

Gelir gruplarının sınıflandırılmasında olduğu gibi orta gelir tuzağı tanımlamasında da farklı görüşler mevcuttur. Felipe vd.’ne göre kişi başı gayrisafi

yurtiçi hasılası 2.000 dolar altı düşük gelirli, 2.000-7.250 dolar aralığı düşük orta gelirli, 7.250-11.750 dolar aralığı yüksek orta gelirli ve 11.750 dolar üzeri yüksek gelirli ülkeler grubundadır. Bir diğer çalışmaları ise ülkelerin gelir gruplarında kalma sürelerine göre tuzakta olup olmadıkları ile ilgilidir. Buna göre ülkelerin düşük orta gelir düzeyinde kalması gereken minimum süre 28 yıl, ortalama 33 yıldır. Yüksek orta gelir düzeyinde kalması gereken minimum süre ise 7 yıl, ortalama 14 yıldır. Bu süreleri aşan ülkeler için tuzaktan bahsedilmektedir.

Eichengreen vd.'ne göre orta gelir tuzağını; kişi başına gelir düzeyinin 16.000 doları bulması, ABD kişi başı gelir düzeyinin %58'ine ulaşması ve imalat sanayilerinin ulusal gelirdeki payının %23 düzeyinde olarak da belirtmektedir. Bir diğer çalışmaları ise 7 yıllık dönemde ortalama büyüme oranı %3,5 ve daha fazla olması, yavaşlayan ekonomilerde sonraki 7 yılda ortalama büyüme oranında %2'lik düşüş olması ve kişi başına düşen gelirin 10.000 dolardan büyük olması halinde ekonomilerin hızlarının durmaya başlamasından bahsedilmiştir.

Woo'nun tanımlamasına ABD'nin kişi başına düşen gelirine oranını %20-55 arasında olan ekonomiler orta gelirli ekonomilerdir. Buna benzer bir başka ölçüt ise Eğilmez'indir. Buna göre ABD kişi başına gelirin %20'sinde olan ülkeler orta gelir düzeyinde olarak gösterilmektedir.

Orta gelir tuzağında bulunan ülkelerin özellikleri arasında tarımdaki nitelikli işgücünün sanayileşmeye kaymasıyla birlikte niteliksiz işgücü haline gelmesi ve bunun sonucunda üretimde körelme meydana gelmesi, bu körelmeyle birlikte yurtiçi tasarrufların yatırımları karşılayamayarak dışa bağımlı hale gelmesi ve bunun sonucunda yenilik üretemeyen ülkelerin uluslar arası rekabette yer alamaması gibi ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen faktörler bulunmaktadır.

Orta gelir tuzağı kavramını ve orta gelir tuzağından çıkış stratejilerini bir ülkeyi örnek göstererek anlatmak gerekirse, buna en iyi örnek; Güney Kore'dir. Güney Kore 1950'li yıllarda bağımsızlığa kavuşan az gelişmiş bir ülke konumunda iken 1969 yılında düşük orta gelirli ülke, 1988 yılında ise yüksek orta gelirli ülke düzeyine ulaşmıştır. Daha sonra 7 yıl gibi çok kısa bir sürede yüksek gelirli ülke düzeyine ulaşarak olağanüstü bir büyüme gerçekleştirmiştir.

Güney Kore'nin ekonomik kalkınmasında devletin ülke ekonomisine müdahale eden değil denetleyen ve yönlendiren rol üstlenmesinin önemi büyüktür. Bununla birlikte eğitim, bilim ve teknoloji politikaları, beşeri sermayeye verilen değer ve sürdürülebilirlik politikalarının bir bütün halinde uygulanması da kalkınma modelinin ana unsuru olmuştur.

Türkiye, Güney Kore'ye benzer şekilde 1950 yılında kalkınma girişimini başlatmış olup 1955 yılında düşük-orta gelirli ülke düzeyine 2005 yılında da yüksek-orta gelirli ülke düzeyine ulaşmıştır. Türkiye'nin gelişmekte olan ülke statüsü nedeniyle Güney Kore'nin başarmış olduğu ekonomik kalkınma, Türkiye için oldukça önem taşımakta ve örnek teşkil etmektedir. Çünkü başlangıçta iki ülke de ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan oldukça benzerlik göstermekteydi. Hatta Türkiye, Güney Kore'ye göre daha zengin ülke konumundaydı. Ancak Güney Kore'nin devlet önderliğinde başardığı bilim ve teknoloji politikaları ile uyumlu sanayileşme modeli, Türkiye ekonomisini geride bırakmıştır.

Türkiye ile Güney Kore'nin 1980'lere kadar benzer ekonomik göstergelere sahip olup, Güney Kore'nin bu durumu değiştirmesinde eğitime verilen değer, eğitime bağlı olarak da artan bilim ve teknoloji politikalarının gelişimi ve bunlara yapılan harcamaların getirisinin ülkenin lehine bir durum yaratması örnek olarak gösterilmektedir. İleri teknoloji kullanımı, yüksek katma değerli ürünlere geçiş, ihracat pazarlarının çeşitlendirilmesi, sanayi ürünlerinde çeşitliliğin artırılması gibi faktörler ithalata olan bağımlılığı azaltarak dış ticaret açığının düşmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla bu durum cari açığı olumlu yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak Türkiye'nin orta gelir tuzağından çıkmasında öncelikle eğitim ve AR-GE harcamalarına yeterli kaynak ayrılarak, ülkenin bilim ve teknoloji alanlarında gelişmesi sağlanmalıdır. Bu gelişme ile Türkiye ithalata olan bağımlılığını azaltarak ihraç eden ülke konumuna gelebilecektir. Ayrıca yurtiçi tasarruf oranları yükseltilerek yurtiçi yatırımlarını karşılayabilecek düzeyde olması gerekmektedir. Bu sayede ekonomi kendi kendini idare edebilecek düzeye gelecektir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde gelir grupları ve gelir tuzakları kavramları incelenerek, orta gelir tuzağı hakkında detaylı bilgi verilmektedir. İkinci bölümde

Türkiye ve Güney Kore ekonomilerinin orta gelir tuzağı ile olan ilişkileri, kişi başına düşen milli gelir, eğitim, AR-GE, tasarruf-yatırım oranları ve cari açık ölçütleri ile genel olarak değerlendirilmektedir. Son bölümde ise Türkiye ve Güney Kore ülkelerinin ekonomik gelişiminden bahsedilerek, Türkiye'nin orta gelir tuzağından çıkış stratejilerine yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR GRUPLARI, GELİR TUZAKLARI VE ORTA GELİR TUZAĞI

Küresel ekonominin hızla değişmesi ile birlikte ülkelerin gelir gruplarına göre sınıflandırılması ve bu sınıflandırmalarda yaşanan duraksamalar ile tuzak kavramları ortaya çıkmaktadır. Dünya ekonomilerinin sınıflandırılmasında genel olarak kullanılan ölçüt kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla değerleridir. Bu ölçüte göre ekonomiler düşük, orta ve yüksek gelirli ekonomiler olarak üçe ayrılmaktadır ve orta gelirli ekonomiler de kendi içinde alt-orta ve üst-orta olarak ikiye ayrılmaktadır.

Dünya Bankasına göre oluşturulan gelir gruplarında uzun yıllar boyunca takılıp kalan ekonomiler için ise tuzak kavramı ortaya çıkmaktadır. Belirli gelir düzeyine ulaştıktan sonra üst gelir düzeyine geçilememesi halinde tuzağa düşülmektedir. Orta gelir tuzağı kavramı ise, orta gelir seviyesine ulaşan ekonomilerin uzun yıllar yüksek gelir düzeyine geçememesi veya orta gelir seviyesine ulaştıktan sonra durgun büyüme göstermesi olarak tanımlanmaktadır.

1.1. Gelir Gruplarının Tanımı

Gelir gruplarını tanımlayabilmek için öncelikle günümüz ekonomilerinin gelişmişlik düzeylerini belirleyen ölçütlere bakılması gerekmektedir. Dünya Bankasına göre temel alınan ölçüt, kişi başı gayrisafi milli hâsıla (KBGSMH) düzeyidir. Dünya Bankası bu düzeyi hesaplamada 'Atlas Metodu' kullanmaktadır. Bu metod da ulusal paraya göre hesaplanan kişi başı GSMH son üç yılın döviz kuru ortalamasına göre Amerikan doları cinsine dönüştürülmektedir. Dünya Bankasının Atlas Metodu hesaplamalarını kullanarak ulaştığı 2017 kişi başı GSMH değerlerine göre (<https://datahelpdesk.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 26.01.2019);

- Kişi başı GSMH düzeyi 995\$ ve altında olan ülkeler düşük gelirli ülkelerdir.
- Kişi başı GSMH düzeyi 996-12.055\$ gelir aralığında bulunan ülkeler orta gelirli ülkeler olup, bu ülkelerde kendi arasında 996-3.895\$ gelir

aralığında bulunan ülkeler alt-orta gelirli ve 3.896-12.055\$ gelir aralığında bulunan ülkeler üst-orta gelirli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- Kişi başı GSMH düzeyi 12.056\$ ve üstünde olan ülkeler yüksek gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır.

Dünya Bankasının yapmış olduğu gelir gruplarına göre sınıflandırma öncü olarak kabul edilse de bu sınıflandırmaya dair alternatif ölçütlerde bulunmaktadır. Tablo 1’de görüldüğü gibi Felipe, Abdon ve Kumar kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsılaya (KBGSYH) göre ekonomileri dörde ayırmıştır. 2.000\$’dan düşük gelire sahip olan ekonomiler düşük gelirli, 2.000\$-7.250\$ gelir aralığında bulunan ekonomiler düşük orta gelirli, 7.250\$-11.750\$ gelir aralığında bulunan ekonomiler yüksek orta gelirli ve 11.750\$ üzerindeki gelire sahip ekonomiler yüksek gelirli ekonomilerdir (Felipe vd. 2012: 13).

Tablo 1.1. Gelir Gruplarının Sınıflandırılmasında Farklı Görüşler

Kaynaklar	Alt-Orta Gelirli Ekonomiler	Üst-Orta Gelirli Ekonomiler	Notlar
Dünya Bankası	995\$-3.895\$	3.896\$-12.055\$	ABD doları cinsinden cari fiyatlarla
Felipe vd. (2012)	2.000\$-7.250\$	7.251\$-11.750\$	1990 yılı satın alma gücü paritesine göre
Eichengreen vd. (2012)	Kişi Başı GSYH<17.000\$		2005 yılı satın alma gücü paritesine göre
Woo (2012)	Kişi Başı GSYH=ABD’nin %20-55		1990 yılı satın alma gücü paritesine göre
Robertson and Ye (2013)	Kişi Başı GSYH=ABD’nin %8-36		2005 yılı satın alma gücü paritesine göre
Gill ve Kharas (2009)	Kişi Başı GSYH’si 1.000\$ ile 10.000\$ aralığında bulunan ülkeler		

Kaynak: Kaya vd. 2015: 831.

Eichengreen, Park ve Shin ise kişi başına düşen GSYH’ nin 17.000\$’dan düşük gelir grubu için orta gelirli, 17.000\$’dan yüksek gelir grubu için yüksek gelirli ekonomiler olarak belirlemektedir. Bir diğer görüşte Robertson ve Ye tarafından belirtilmiştir. Bu görüşe göre ABD (Amerika Birleşik Devletleri) kişi başı gelir düzeyinin %8 ile %36’sı arasında gelire sahip ülkeler orta gelirli ülkeler olarak kabul edilmektedir. Woo’ya göre bu oran %20 ile %55 arasındadır.

Dünya Bankasının Atlas Metoduna göre yaptığı sınıflandırmanın 2017 verilerine göre 34 ülke düşük gelirli, 47 ülke alt-orta gelirli, 56 ülke üst orta gelirli ve

81 ÷lke y÷ksek gelirli ÷lkeler grubunda yer almaktadır (Bkz. Tablo 1.2). (World Bank, <https://datahelpdesk.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 26.01.2019).

Tablo 1.2. Gelir Gruplarına Göre Ülkeler

Düşük Gelirli Ülkeler		Alt-Orta Gelirli Ülkeler		Üst-Orta Gelirli Ülkeler		Yüksek Gelirli Ülkeler		
Afganistan	Zimbabve	Angola	Pakistan	Arnavutluk	Ekvador	Andora	Cebelitarık	Umman
Benin	Uganda	Bangladeş	Papua Yeni Gine	Cezayir	Fiji	Antigua ve Barbuda	Yunanistan	Polonya
Burkina Faso	Yemen Cum.	Butan	Filipinler	Amerikan Samoası	Gabon	Aruba	Grönland	Portekiz
Burundi	Tacikistan	Bolivya	Fas	Tonga	Ermenistan	Avustralya	Guam	Porto Riko
Orta Afrika Cum.	Tanzanya	Cabo Verde	São Tomé ve Príncipe	Guatemala	Grenada	Avusturya	Hong Kong SAR, Çin	Katar
Çad	Suriye	Kamboçya	Solomon Adaları	Azerbeycan	Guyana	Bahamalar	Macaristan	San Marino
Komorlar	Güney Sudan	Kamerun	Sri Lanka	Belarus	İran, İslam Cum.	Bahreyn	İzlanda	Suudi Arabistan
Kongo Dem. Cum.	Somali	Kongo Cum.	Sudan	Belize	Irak	Barbados	İrlanda	Sejšeller
Togo	Sierra Leone	Myanmar	Zambiya	Meksika	Venezuela	Arjantin	Panama	Hırvatistan
Ruanda	Senegal			Ekvator Ginesi	Dominik Cum.			
Eritre	Nijer	Cibuti	Svaziland	Botswana	Jamaika	Belçika	İsle of Man	Singapur
Etiyopya	Nepal	Fildişi Sahili	Moğolistan	Bosna Hersek	Ürdün	Bermuda	İsrail	Sint Maarten (Hollanda)
Gambiya	Mozambik	Mısır, Arap Cum.	Moldova	Brezilya	Kazakistan	İngiliz Virgin Adaları	İtalya	Slovak cum.
Gine	Mali	El Salvador	Timor-Leste	Bulgaristan	Lübnan	Brunei Darussalam	Japonya	Slovenya
Gine-Bissau	Malavi	Gana	Nikaragua	Çin	Libya	Kanada	Güney Kore	İspanya
Haiti	Madagaskar	Gürcistan	Tunus	Kolombiya	Makedonya	Cayman Adaları	Kuveyt	Kitts ve Nevis
Kore Dem. Halk Cum.	Liberya	Honduras	Ukrayna	Kosta Rika	Malezya	Kanal Adaları	Letonya	Martin
		Hindistan	Özbekistan	Küba	Maldivler	Şili	Lihtenştayn	İsveç
		Endonezya	Vanuatu	Dominika	Marshall Adaları	Hırvatistan	Litvanya	İsviçre
		Kenya	Vietnam	Türkmenistan	Türkiye	Curacao	Lüksemburg	Tayvan, Çin
		Kiribati	Batı Şeria ve Gazze	Tayland	Surinam	Kıbrıs	Macao SAR, Çin	Trinidad ve Tobago
		Kosova	Nijerya	St. Vincent ve Grenadinler	Lucia	Çek Cumhuriyeti	Malta	Turks ve Caicos Adaları
		Kırgız Cum.	Lao PDR	Güney Afrika	Sırbistan	Danimarka	Monako	Birleşik Arap Emirlikleri
		Moritanya	Lesotho	Mauritius	Tuvalu	Estonya	Norveç	Birleşik Krallık
		Mikronezya		Rusya Federasyonu	Romanya	Faroe Adaları	Hollanda	Amerika Birleşik Devletleri
				Peru	Paraguay	Finlandiya	Yeni Kaledonya	Uruguay
				Samoa	Nauru	Fransa	Yeni Zelanda	Virgin Adaları
				Namibya	Karadağ	Fransız Polinezyası	Kuzey Mariana Adaları	Almanya

Kaynak: <https://datahelpdesk.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 26.01.2019

1.2. Gelir Tuzakları Kavramı

Gelir tuzağı kavramsal olarak ekonomilerin belirli bir gelir düzeyinde takılı kalarak, bir üst gelir düzeyine geçememeleri olarak tanımlanır (MÜSİAD, 2012: 96).

Tablo 1.3.'de görüldüğü gibi ekonomiler düşük gelirden orta gelire, orta gelirden de yüksek gelire doğru ilerleme gösterirler. Bu ilerlemeyi sağlarken en iyi gösterge büyüme oranlarıdır. Sağlıklı olarak büyüyen ekonomiler geleceğe yönelik daha hızlı adımlarla yeniliklerle ilerlemektedir. Ancak bir üst gelir düzeyine geçildiğinde ekonomiler kendilerini yenilemeyip bir alt seviyeden devam ettiklerinde gelir düzeylerinde tuzağa düşmeleri mümkündür.

Tablo 1.3. Ekonomilerde Gelir ve Büyüme

	Düşük Gelir	Orta Gelir	Yüksek Gelir
Devam Eden Büyüme	Fakir, Sağlıklı, Umutlu	Orta Gelirli, Sağlıklı, Umutlu	Zengin, Sağlıklı, Mutlu
Yavaşlayan Büyüme	Düşük Gelir Tuzağı Riskinde	Orta Gelir Tuzağı Riskinde	Yüksek Gelir Tuzağı Riskinde
Duran Büyüme	Fakir ve Hasta	Orta Gelir	Zengin ve Hasta

Kaynak: MÜSİAD, 2012: 97.

Kalkınmanın ilk aşamalarında düşük gelir düzeyine sahip ekonomiler tarıma dayalı üretim şekliyle en düşük seviyelerde büyüme gösterirler. Tasarrufları yetersiz olduğundan yatırım yapamaz ve düşük gelir tuzağına takılabilirler (Tuncel, 2014: 42). Bu aşamada ülkeler makineleşme oranlarını ve yatırım düzeylerini arttırarak üretimi tarımdan sanayileşme yönünde değiştirebilir. Dolayısıyla emeğe ödenen yüksek ücretler kişi başı geliri arttırır ve ülkeleri bir üst gelir grubuna yükseltebilir (Felipe vd. 2012: 6-7).

Düşük gelir düzeyinden orta gelir düzeyine yükselen ekonomiler yüksek gelir düzeyine ulaşmak için artık teknolojik gelişmeler göstermeleri gerekmektedir. Çünkü orta gelir düzeyinde ekonomilerde kırsal emek azalır, sanayide kullanılan emeğin ücreti artar ve ekonomide üretkenlik artışı yavaşlar. Bu sebeple orta gelirli ekonomiler dinamizmini kaybetmeye başladıkları zaman orta gelir tuzağıyla karşılaşacaklardır (Tuncel, 2014: 43).

Düşük gelirli ekonomiler istikrarlı bir büyüme ile orta gelirli ekonomi düzeyine ve dinamizmini kaybetmediği sürece de yüksek gelirli ekonomiler düzeyine yükselebilir. Ancak yüksek gelir düzeyindeki ekonomiler içinde tuzakla karşılaşma ihtimalleri bulunmaktadır. Japonya örneğinde olduğu gibi. Japonya üst-orta geliri 7 yılda aşarak yüksek gelire ulaşmıştır. Fakat son yirmi yıldır ortalama büyümesi %1'in altında olan Japonya yüksek gelir tuzağına yakalanmıştır. Yani durağan büyüme sergilemektedir (MÜSİAD, 2012: 97-98).

Buradan hareketle ekonomiler büyüme ivmesini kaybetmeden kişi başı gelir seviyelerini arttırdığı sürece gelir tuzaklarına yakalanmayabilirler. Bu duruma en iyi örnek, orta gelir tuzağına takılmadan yüksek gelir grubuna yükselen Güney Kore gösterilmektedir. Fakat Türkiye, Malezya örneklerinde de olduğu gibi belirli gelir gruplarında uzun yıllar takılı kalan ülkelerin tuzağına yakalandığı belirtilmektedir.

1.3. Orta Gelir Tuzağı Kavramı

Bir ülkede kişi başına gelir düzeyi arttığında öncelikle düşük gelir düzeyinden bir üst basamak olan alt orta gelir düzeyine, daha sonra üst orta gelir düzeyine ve buradan da en son yüksek gelir düzeyine ulaşmaktadır. Fakat bu süreç her zaman yükselerek ilerleyemediği için ülkelerin belli gelir düzeyinde uzun yıllar yerinde saydığı gözlemlenmektedir.

Orta gelir tuzağı kavramı ilk olarak Dünya Bankası tarafından 2007 yılında yayınlanan “An East Asian Renaissance: Ideas for Economic Growth (Bir Doğu Asya Rönesansı: Ekonomik Büyüme İçin Fikirler)” isimli raporda Indermit Gill ve Homi Kharas tarafından gündeme getirilmiştir. Bu rapora göre orta gelir tuzağına yakalanan ülkeler, fakir ülkelere karşı düşük standarttaki sanayi ürünlerine karşı rekabet edemeyen konuma gelir. Üretim ve istihdamda uzmanlık sağlanamaz ve değişikliklere açık, modern imalat sanayi ürünleri ve teknoloji üretebilen ülke konumuna ulaşılmazsa yüksek gelirli ülkelerle de rekabet edemez hale gelir. Dolayısıyla da ne düşük gelirli ne de yüksek gelirli ülkedir ve bu arada sıkışıp kalmaktadır (Gill ve Kharas, 2007: 17-18).

Dünya Bankası tarafından 2012 de yayınlanan “Avoiding Middle-Income Growth Trap (Orta Gelirli Büyüme Tuzaklarından Kaçınma)” adlı diğer bir raporda,

1950 yılından bu yana çok sayıda ülke düşük gelir düzeyinden orta gelir düzeyine ulaşmıştır. Ancak bu ülkelerden az sayıda yüksek gelire ulaşmış olup çoğu orta gelir tuzağına takılmıştır (Agenor, 2012: 1).

Orta gelir tuzağı bir ekonomide kişi başı gelir düzeyinin belli bir noktadan sonra ilerleyememesi ve o noktada sıkışıp kalmasıyla durağan büyüme göstermesidir. Orta gelir tuzağı kavramının ilk kez konuşulduğu dönemlerde ABD’de kişi başına gelirin %20’sine sahip ekonomilerin orta gelir düzeyinde olarak kabul edilmekteydi. Örneğin, ABD’de kişi başı gelir yaklaşık 100.000\$ iken orta gelir düzeyi yaklaşık 20.000\$ olarak hesaplanmaktadır (Eğilmez, 2012).

Ülkeler düşük gelir seviyesinden orta gelir düzeyine geçerken basit teknoloji ve emeğe ödenen ücret bakımından tarıma dayalı düşük gelirli ülkeler ile rekabet edebilirken, orta gelir düzeyine geldiklerinde gelirin artması nedeniyle ucuz emek maliyeti kaybolur. Böylece kendini yenileyemeyen ekonomiler bir üst düzeye geçemeyip orta gelir tuzağına girmektedirler (Öz, 2012: 1-2).

Cai’ye göre yüksek gelir statüsündeki ülkeler teknoloji alanında gösterdikleri yenilikler sayesinde teknoloji yoğun sanayilerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptirler. Düşük gelir düzeyindeki ülkelerde ise emek bol olduğu için ucuzdur. Bu yüzden düşük gelirli ülkelerde emek yoğun sanayilerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Ancak orta gelirli ülkeler ise hiçbir karşılaştırmalı üstünlük yoktur. Çünkü gelir arttığı için emeğin maliyeti de artar ya da teknolojik yenilik gösteremediği için de yüksek gelirli ülkelere ulaşamazlar ve orta gelirden takılırlar (Cai, 2012: 52).

Felipe, Abdon ve Kumar’ın gelir grupları bölümünde de belirtildiği gibi kişi başı GSYH’ ye göre (1990 yılı satın alma gücü paritesine göre) ülkeler dörde ayrılmaktaydı. 2.000\$ altı düşük gelirli, 2.000\$-7.250\$ arası düşük-orta gelirli, 7.250\$-11.750\$ arası yüksek orta gelirli, 11.750\$ üzeri yüksek gelirli olarak sınıflandırılmaktaydı. Bir başka değerlendirmeleri ise gelir düzeyleri ve büyüme performansları ile ilgilidir. 1950-2010 dönemleri arasında yapılan 124 ülkeyi kapsayan bu değerlendirmede, bir ülkenin düşük-orta gelirden kalması gereken minimum süre 28 yıl ve ortalaması 33 yıldır. Düşük orta gelir düzeyine ulaşan bir

ülke, düşük-orta gelirden kurtulması için ortalama yıllık kişi başına düşen gelir artış hızının en az %4,7 olması gerektiği hesaplanmıştır (Felipe vd. 2012: 26).

Tablo 1.4’de görüldüğü gibi düşük-orta gelir seviyede en az kalma süresi 17 yıl ile Çin’de olup Malezya, Güney Kore, Tayvan ülkeleri de düşük orta gelir tuzağına yakalanmadan üst orta gelir seviyesine ulaşmışlardır. Türkiye, Bulgaristan ve Kosta Rika yaklaşık 50 yıldan fazla kalmıştır.

Tablo 1.4. 1950’den Sonra Düşük Orta Gelir Grubunda Olan ve Yüksek Orta Gelir Düzeyine Ulaşan Bazı Ülkeler

Ülke	Bölge	Düşük Orta Gelire Ulaşma Yılı	Yüksek Orta Gelire Ulaşma Yılı	Düşük Orta Gelirde Kalma Süresi (Yıl)	Geçiş Dönemindeki Ortalama Büyüme Hızı (%)
Çin	Asya	1992	2009	17	7,5
Japonya	Asya	1929	1968	39	3,6
Malezya	Asya	1969	1996	27	5,1
G. Kore	Asya	1969	1988	19	7,2
Kosta Rika	Amerika	1952	2006	54	2,4
Türkiye	Avrupa	1955	2005	50	2,6
Bulgaristan	Avrupa	1953	2006	53	2,5
Umman	Orta Doğu	1968	2001	33	2,7

Kaynak: Felipe vd. 2012: 22.

Yüksek-orta gelir düzeyinde minimum kalma süresi 7 yıl ve ortalaması 14 yıldır. Yüksek orta gelir düzeyine ulaşan bir ülke bu düzeyden kurtulmak için kişi başına düşen gelir artış hızının ortalama en az %3,5 olması gerektiği hesaplanmıştır (Felipe vd. 2012: 26). Tablo 1.5’te görüldüğü gibi Hong Kong, Güney Kore ve Typei 7 yıl gibi kısa sürede yüksek gelir düzeyine ulaşmış ve büyüme hızları ortalama %6 ve üzerindedir. Arjantin 40 yılda, Yunanistan ise bu süreyi 28 yılda tamamlamıştır.

Tablo 1.5. Yüksek Orta Gelirli Olup Daha Sonra Yüksek Gelir Düzeyine Ulaşan Bazı Ülkeler

Ülke	Bölge	Yüksek Orta Gelire Ulaşma Yılı	Yüksek Gelire Ulaşma Yılı	Yüksek Orta Gelirde Kalma Süresi (Yıl)	Geçiş Dönemindeki Ortalama Büyüme Hızı (%)
Hong Kong	Asya	1976	1983	7	5,9
Japonya	Asya	1968	1977	9	4,7
Kore	Asya	1988	1995	7	6,5
Singapur	Asya	1978	1988	10	5,1
Taypei, Çin	Asya	1986	1993	7	6,9
Avusturya	Avrupa	1964	1976	12	4,1
Belçika	Avrupa	1961	1973	12	4,4
Danimarka	Avrupa	1953	1968	15	3,3
Finlandiya	Avrupa	1964	1979	15	3,6
Fransa	Avrupa	1960	1971	11	4,4
Almanya	Avrupa	1960	1973	13	3,4
Yunanistan	Avrupa	1972	2000	28	1,8
İrlanda	Avrupa	1975	1990	15	3,2
İtalya	Avrupa	1963	1978	15	3,4
Hollanda	Avrupa	1955	1970	15	3,3
Norveç	Avrupa	1961	1975	14	3,5
Portekiz	Avrupa	1978	1996	18	2,8
İspanya	Avrupa	1973	1990	17	2,7
İsveç	Avrupa	1954	1968	14	3,6
Arjantin	Amerika	1970	2010	40	1,2
Şili	Amerika	1992	2005	13	3,7
İsrail	Orta Doğu	1969	1986	17	2,6

Kaynak: Felipe vd. 2012: 24.

Felipe vd. 2010 verilerine göre yapmış olduğu bu çalışmanın özeti: 52 orta gelirli ülkenin 35'i (30'u düşük-orta, 5'i yüksek-orta gelir tuzağında) orta gelir tuzağındadır. Bu ülkelerin 13'ü Latin Amerika, 11'i Orta Doğu ve Kuzey Afrika, 6'sı Sahra-altı Afrika, 3'ü Asya ve 2'si Avrupa ülkesidir. Orta gelir tuzağında olmayan 17 ülkenin 8'i düşük-orta gelir düzeyinde ve 9'u yüksek orta gelir düzeyindedir. Tuzak için hesaplanan süreleri dolmadığı için tuzakta sayılmazlar. 1950'den beri 37 ülke düşük gelir düzeyindedir. Bu ülkelerden 31'i Sahra-altı Afrika, 1'i Karayip ve 5'i Asya ülkesidir (Koçak ve Bulut, 2014: 11).

Eichengreen, Park ve Shin (2011), orta gelir tuzağına ilişkin yapmış oldukları çalışmada hızlı büyüyen ekonomilerin yavaşlama sebeplerini incelemiştir. Orta gelir tuzağını aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirmektedir (Eichengreen vd., 2011):

- Kişi başına gelir düzeyinin 16.000\$ olması,
- ABD kişi başı gelir düzeyinin %58'ine ulaşması,
- Ülkelerin imalat sanayinin ulusal gelirdeki payının %23 düzeyinde olmasıdır.

Bu ölçütler 1957-2007 dönemini kapsamaktadır. Büyümede yavaşlamanın gelir içerisinde işgücünün payından mı sermayenin payından mı olduğu hesaplanmıştır ve bu yavaşlamanın %85'inin toplam faktör verimliliğinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Aynı çalışmayı 1957-2010 dönemi için tekrar inceleyen yazarlar, yavaşlamanın kişi başına düşen gelirin 16.000\$ civarından farklı gerçekleştiğini tespit etmiştir. 2014'te yapılan bu çalışmaya göre kişi başına düşen gelir 10.000\$-11.000\$ ile 15.000\$-16.000\$ arasında olduğunda büyüme hızı azalmaya başlamaktadır. Dolayısıyla orta gelirli ülkelerin büyümede yavaşlamaları düşük gelirliken de meydana gelebilmektedir (Ünlü ve Yıldız, 2017: 107).

Eichengreen vd. (2011: 46), orta gelir tuzağını tanımlayan çalışmasında büyümekte olan ekonomilerde yavaşlamayı üç koşulun aynı anda gerçekleşmesine bağlamaktadır. Birincisi, 7 yıllık dönemde ortalama büyüme oranı %3,5 veya daha fazla olması, ikincisi, yavaşlamanın başladığı sonraki 7 yıllık dönemde ortalama büyüme oranında %2'lik bir düşüş olması, üçüncüsü ise, kişi başına düşen gelirin 10.000\$'dan daha büyük olmasıdır. Böylece 16.000 dolara ulaşan ekonomilerde büyümede hız kesilmeye başladığı belirtilmiştir.

Tablo 1.6. Büyümede Yavaşlamaya Örnek Bazı Ülkeler

Ülke	Yıl	Yavaşlamadan Önceki Ortalama Büyüme Oranı (%)	Yavaşlamadan Sonraki Ortalama Büyüme Oranı (%)	Büyümedeki Fark (%)	Kişi Başına Düşen Gelir (\$)
Arjantin	1998	3,7	0,5	-3,2	13.132
G. Kore	1996	7,2	-2,2	-5,0	17.613
İran	1976	6,2	-8,4	-14,6	11.385
Lübnan	1985	6,2	-13,85	-20,0	16.192
Malezya	1997	6,5	2,5	-4,0	13.297
Porto Riko	1989	5,8	1,9	-3,9	17.795
Şili	1998	6,1	2,7	-3,4	14.011
Uruguay	1996	3,6	-2,0	-5,6	11.044
Yunanistan	1978	3,6	-0,3	-3,9	16.775

Kaynak: Eichengreen vd., 2012: 47-49.

Tablo 1.6'ya göre yavaşlamadan önceki en yüksek ortalama büyüme oranı Güney Kore de, en düşük ortalama büyüme oranı ise Uruguay ve Yunanistan'dadır. Yavaşlamadan sonraki ortalama büyüme oranları ise, en yüksek Şili'de, en düşük Lübnan da gerçekleşmiştir.

Orta gelir tuzağını tanımlamak ve hangi ülkelerin orta gelir tuzağında olduğunu belirlemek için yapılan çalışmalardan bir diğeri de Woo–Yakalama Endeksi Yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda söz konusu ülkenin kişi başına düşen geliri ABD'nin kişi başına düşen gelire oranlanmasıyla yakalama endeksi elde edilmektedir. Bu çalışmada ABD verilerinin ölçüt alınmaktadır. 1960-2008 dönemini kapsayan bu yaklaşıma göre ülkelerin yakalama endeksi; %55'ten büyük ise yüksek gelirli, %20 ile %55 arasında ise orta gelirli ve %20'den küçük ise düşük gelirli olarak sınıflandırılmaktadır (Woo, 2012: 314).

Orta gelir tuzağına yakalanan ülkelerin emek ve sermayeden yeterli ölçüde verimlilik sağlanamayınca ekonomik büyüme yavaşlamaktadır. Bu durumdan kurtulmak için ise yeniliklere ayak uydurmak gerekiyor. Yeniliklerden kasıt, beşeri sermayeyi bilinçli olarak yetiştiren düzendir. Çünkü bu düzen sayesinde üretimi arttıran emek ve teknolojik yeniliklere ulaşılacaktır. Bu faktörlerin sağlanamaması sonucunda ekonomiler kendilerini orta gelirden üst seviyeye taşıyamamaktadırlar.

1.3.1. Orta Gelir Tuzağının Teorik Temelleri

Orta gelir tuzağının neden meydana geldiğini açıklayan bazı teoriler üretilebilmektedir. Bu nedenle tuzak konusunun aslında ekonomide uzun bir geçmişe dayalı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Orta gelir tuzağı, Solow'un tasarruf, nüfus artışı ve teknolojiyi içeren Neoklasik Büyüme Modeli' ne dayandırılmaktadır. Bu modele göre iktisadi büyümeyi uzun dönemde etkileyen tek faktör teknolojidir. Neo-Klasik büyüme modeline göre bir ekonomide teknoloji, sermaye yatırımını ve işgücü verimliliğini olumlu etkilemektedir. Mevcut olan üretim faktörleri ile teknoloji sayesinde daha çok üretim yapılarak dengeli büyüme oluşacaktır. Böylece düşük gelirli ülkeler yüksek gelirli ülkeleri yakalayabilecektir (Ünsal, 2009: 603).

Malthus'un ortaya koyduğu nüfus artışı ve ekonomik kalkınma arasındaki dengesiz ilişki de orta gelir tuzağına dayandırılmaktadır. Malthus, nüfusun geometrik, gıda ürünlerinin ise aritmetik arttığını belirtmektedir. Yüksek gelir düzeyinin daha fazla nüfusa sahip olmaya dayandırır. Ancak azalan marjinal verimlilik sebebiyle kişi başına düşen gelirin azalacağını ve böylece ekonominin tekrar durma noktasına geleceğini belirtmektedir (Bozkurt vd. 2014: 26).

Orta gelir tuzağının teorik temelinde Lewis'in İkili Dual Yapı Modeli de incelenebilir. Bu modelde az gelişmiş ülkelerde tarımsal ve sanayi üretimi olmak üzere iki ayrı kesim vardır. Emeğin sanayi kesimine transferi ile yapısal değişim süreci başlar. Bu aşamada emek yoğun üretimle düşük maliyetli üretim gerçekleşir. Böylece sanayi kesiminde yeni yatırımlar bu kesimi güçlendirecektir. Böylece hâsıla artışı gerçekleşecektir. Hâsıla arştı nüfus artışından hızlı olunca kişi başına düşen gelir artar ve ekonomi orta gelir seviyesine ulaşacaktır. Ancak orta gelir düzeyine ulaşıldığında emek transferi gerçekleşemez hale gelir ve ücretler yükselecektir. Bu aşamada yenilik teknolojik gelişme ile verimlilik artırılması gerekecektir. Eğer ekonomi, bu noktada takılırsa yeniden sarmala girecek, yani orta gelire takılacaktır (Cai, 2012: 51, Zhuang vd., 2012: 11).

Bir başka teori ise Aoki' nin tuzak kavramını nüfus ekseninde Çin, Japonya ve Kore ülkeleri üzerinde açıklamasıdır. Kalkınma aşamaları beş evredir ve bu

evreler arası yükselme kalkınmanın göstergesidir. Eğer ekonomiler bu geçişlerde başarısız olursa orta gelir tuzağına takılmış olmaktadır. Beş evre aşağıdaki gibidir (Cai, 2012: 51-52, Aoki, 2011: 6-9):

- Birinci evre: Kişi başına gelir düzeyi düşük ve durağan, istihdamın büyük bir kısmı tarıma dayalı Malthusyen evre (M-evre) veya yoksulluk tuzağı evresidir. Çin ekonomisi bu evreyi 1870-1938 yıllarında yaşamıştır.

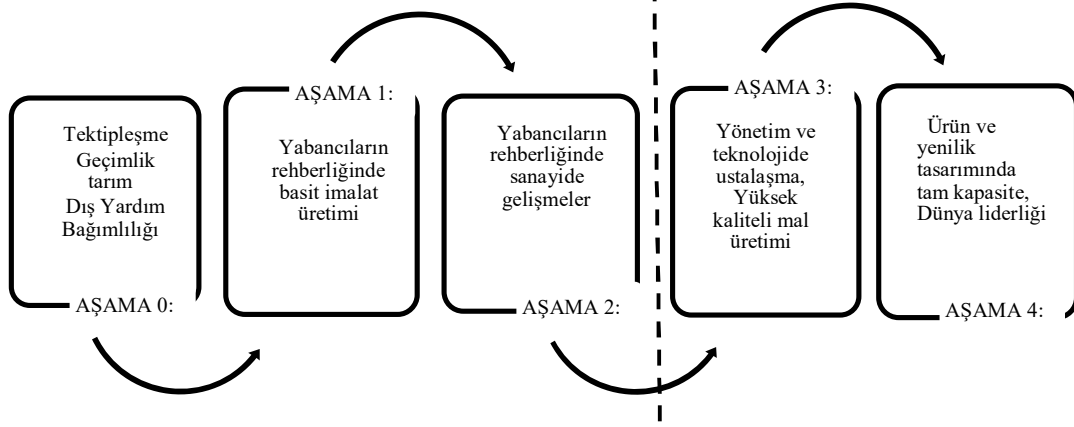
- İkinci evre: Sermaye birikimine hükümetin dâhil olduğu hükümet liderliği evresidir (G-evre). Çin ekonomisi 1952-1977 ve Japonya ekonomisi 1880-1956 yılları arasında bu evreyi geçirmiştir.

- Üçüncü evre: Kalkınmanın yapısal değişme ile gerçekleştiği ve kişi başına gelirin arttığı Kuznets evresidir (K-evre). Dolayısıyla bu evrede ülke orta gelir seviyesindedir. Bu evreyi Çin ekonomisi 1977-1986, Japonya ekonomisi 1955-1969 yılları arasında geçirmiştir. Kore ekonomisi ise 1963-1989 yılları arasında G-evresi ile beraber olarak geçirmiştir.

- Dördüncü evre: Sağlık ve eğitim düzeyinin gelişmesi, beşeri sermaye tabanlı kalkınma evresidir (H-evre). K-evresinden H-evresine geçiş orta gelir tuzağından çıkış olarak belirtilmektedir. Japonya 1970 ve 1980 yıllarında bu süreci başarılı bir şekilde yürütse de sonraki on yılda devam ettirememiştir. Kore ekonomisi ise bu evreyi 1989-2008 yılları arasında geçirmiştir.

- Beşinci evre: İleri veya post-demografik geçiş evresidir (PD-evre). Bu evrede H-evresindeki düşük doğurganlık oranlarının sonucunda yaşam beklentisi, gelişen sağlık hizmetleri ve yaşam kalitesi sebebiyle artar. 15-65 yaş arası nüfusun azalması durumuyla Japonya'da 2000'li yıllarda karşılaşılmış ve gelir üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Çin'de de son on yıldır bu durum gözlenmektedir. Yani nüfusun yaşlanması, işgücüne katılımın azalması ve düşük doğurganlık oranlarının yaşandığı gelişme evresidir. Tam olarak netleşmiş bir bilgi olmasa da Japonya ekonomisinin bu evrede olduğu ifade edilmiştir.

Şekil 1.1. Kalkınma Evreleri ve Orta Gelir Tuzağı

ORTA GELİR TUZAĞI (Cam Tavan Etkisi)

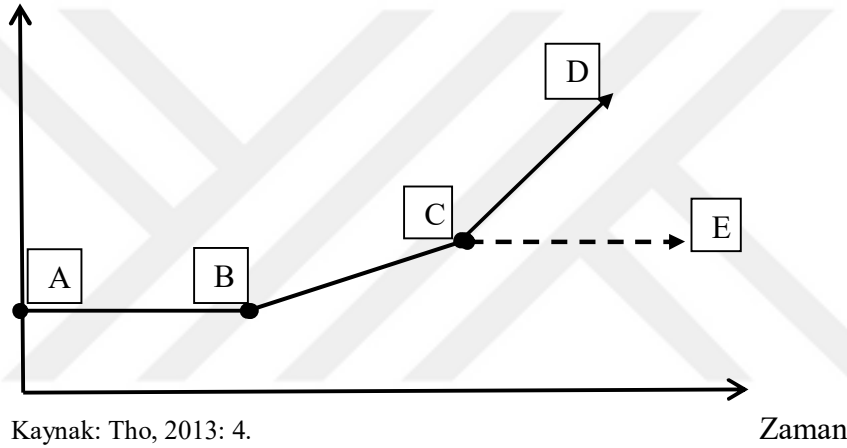
Kaynak: Ohno, 2009: 8.

Sanayileşme aşamaları ve orta gelir tuzağı Ohno'ya göre beş aşamadan oluşmaktadır (Bkz. Şekil 1.1.). Sıfır aşamasında, düşük gelirli bir ülke savaşlar, politik karışıklık, ekonomide kötü yönetim gibi soysal ve siyasal sorunlarla uğraşmaktadır. Dolayısıyla doğal kaynaklar, geçinebilecek kadar tarım ya da dış yardımlara dayalı ekonomik bir yapı mevcuttur. Bu aşamadan kurtulmak için ülke, basit imalat sanayine yabancı sermaye yatırımları ile yönelir ve birinci aşamadır. Bu aşamada teknoloji, tasarım, üretim yabancıların kontrolünde olup, düşük gelirli ülkede niteliksiz iş gücü ve sanayi alanı mevcuttur. Böylece ülkede zorunlu ihtiyaç olan ürünlerinde ihracat gelişmeleri başlar. Aşama 2 de ise yabancı sermaye yatırımları sayesinde üretim artmakta ve yerli üretimde giderek artmaktadır. Yerli firmalarda rekabet yaşanmaya başlamıştır. Ancak üretim hala yabancıların elindedir ve dışa bağımlılıktan dolayı tasarruflar arttırılamıyor dolayısıyla da yatırımlar azalıyor. Borçlanmada arttıkça büyümede durgunluk ya da aşağı yönlü hareket meydana gelir ve orta gelir seviyesine yakalanılır. Aşama 3'e geçerken ülkeler beşeri sermayelerini arttırarak nitelikli ve bilgi yoğun ekonomi anlayışına yönelmektedir. Bu aşamada üretimin giderek tüm alanında yabancılarla bağımlılık azaltılarak yerel firmalar tarafından üretim gerçekleştirilmeye başlanmaktadır. Böylece ülke gelişmiş rakipleriyle rekabet edebilecek, yüksek kalitede ürün üretebilecektir. Son aşamada ise ülkeler yeni ürünler üretme kapasitesine sahip, dünya pazarında hâkim ve uluslar

arası piyasalarda yönlendirici hale gelmiştir. Endüstriyel yenilikçiler olarak adlandırılan bu ülkeler ABD, Japonya ve Avrupa Birliği'nin bazı ülkeleri gibi yeniliklere öncü ülkelerdir. Ancak her ülkede bu süreç gerçekleşmeyebilir. Ülkeler beşeri sermayesini yükseltmez, gerekli sermayeyi içeri çekemez ve yenilik, yaratıcılık anlamında kendini geliştiremezse aşama 2'de sıkışıp kalmaktadır. Böylece aşama 2'den 3'e geçişi engelleyen ve orta gelir tuzağı olarak nitelendirilen durum "cam tavan etkisi" olarak açıklanmaktadır (Ohno, 2009: 7-8).

Şekil 1.2. Ekonomilerin Gelişim Aşamaları

Kişi Başına Gelir

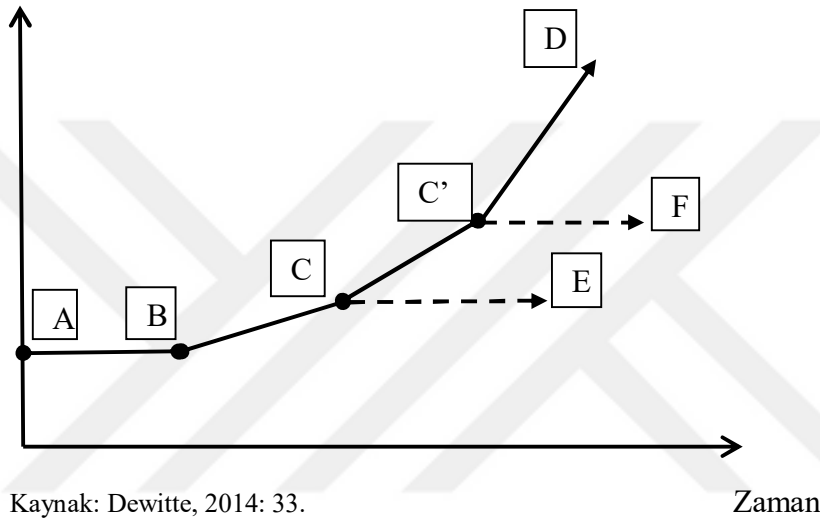
Tho ise ekonominin gelişim sürecini Şekil 1.2'de olduğu gibi anlatmaktadır. Şekilde A-B aralığı yoksulluk tuzağında olan bir ekonomiyi, C noktası da orta gelir düzeyini belirtmektedir. Ekonomi B noktasından C noktasına geçerken tarıma dayalı bir yapıdan sanayi ve hizmet sektörüne dayalı bir yapıya dönüşmektedir. Ülke C noktasına yani orta gelire ulaştığında ise geçirmiş olduğu bu değişiklikler yüksek gelir düzeyine geçmekte yeterli olmamaktadır. Bu nedenle ülke düşük büyüme oranlarıyla yüksek gelir düzeyi olan D noktasına geçemeyip C-E aralığında sıkışmaktadır. Bunun nedenlerinden birisi, C noktasından itibaren artan reel ücretler ile iş gücündeki artıştır. Devlet bu noktada iş gücünün niteliğini gerekli eğitimler ile sanayi yapısına uygun bir şekilde geliştirmelidir. Çünkü orta gelir seviyesine ulaşan ülkeler emek yoğun sanayilerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Bu durumu geliştiremediği sürece orta gelir tuzağına takılacaktır ve diğer bir neden olan karşılaştırmalı üstünlüklerini kaybedecektir. Diğer bir neden ise B-C aralığında iş gücü bol sermaye ise kıttır. Buna rağmen alt yapı ve sanayi alanları için gerekli

sermaye verimli kullanılarak teknolojik olarak ilerleme gösterilmesi gerekmektedir (Tho, 2013: 4-6).

Tho'nun (2013) yapmış olduğu ekonomik gelişme evreleri yaklaşımını teknolojiyle ilişkilendiren Dewitte (2014) ise büyümenin temel kaynağının teknolojik yetenekler ve yaratıcılık olduğunu belirtmiştir.

Şekil 1.3. Ekonomik Gelişme Evreleri

Kişi Başına Gelir

Dewitte'ye göre ekonomik gelişme dört aşamadan oluşmaktadır. A-B aralığında ülke yoksulluk tuzağıyla karşı karşıya olup sadece basit imalat faaliyetlerini sürdürebilecek teknolojik kapasiteye sahiptir. Ülke yabancı teknolojileri satın alarak ya da taklit ederek yatırımlarını artırmaya çalışır ve B-C aşamasına geçer. Ayrıca bu aşamada ülkede emek fazlası mevcuttur. C-C' aralığına geçerken ülke teknolojiyi kullanabilecek vasıflı elemanlara ihtiyaç duyar. Çünkü bu aralığa geçebilmek için yapısal dönüşümler gerçekleştirilmelidir. Eğer bu süreci başarılı bir şekilde gerçekleştiremezse ülke, orta gelir tuzağına yakalanır (C-E aralığı). Yapısal dönüşümü gerçekleştiren ülke daha yüksek teknoloji malları üretebilecek teknolojik yeteneklere ve Ar-Ge faaliyetlerine dayalı yenilikçi, yaratıcı yeteneklere ihtiyaç duyar. Eğer ülke bu dönüşümü de başarılı bir şekilde yürütürse C'-D aralığına geçer. Ancak bu yenilikçi yeteneklere sahip olamayan ülke üçüncü bir tuzakla karşılaşır ve C'-F aralığında sıkışıp kalacaktır (Dewitte, 2014: 32).

Tho ve Dewitte'nin yaklaşımları birbiriyle benzerlik göstermektedir. Dewitte ekonomik gelişmenin aşamalarını ikiye ayırmıştır. İlk aşama olan C-C' aralığı Tho ile aynı düşünceyi savunmaktadır. Bu iki görüşü birbirinden farklı kılan aşama C'-F aralığıdır. Dewitte Tho'dan farklı olarak bu aşamada ülkenin kendini idame ettirebilmesi için yeniliği, yaratıcılığı ve teknolojik yetenekleri geliştirmeye vurgu yapmıştır.

Egawa, Lee ve Li orta gelir tuzağını gelir eşitsizliği çerçevesinde incelemişlerdir. Egawa'ya göre ekonomik gelişmenin ilk aşamalarında gelir dağılımının bozulması ekonomik büyümeyi zamanla azaltacağından orta gelirli ülkeler için sorun oluşturduğunu belirtmiştir. Lee ve Li gelir eşitsizliğinin artması halinde kaynakların yeniden dağılması yönündeki talebi artıracığını ve yatırımları azaltacağını belirtmektedir. Özellikle eksik rekabet piyasalarında kredi daralmasına gidilmesi yatırımların azalmasına ve sosyo-politik istikrarsızlığa neden olacaktır (Ünlü ve Yıldız, 2017: 93-94).

Kharas ve Kohli'ye göre orta gelir tuzağının kaynağı makroekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasındaki bağlantıdır. Bu yaklaşıma göre gelir dağılımındaki bozulma, gerçekleşebilecek olan büyümeden daha yavaş bir büyümeye neden olmaktadır. Bu nedenle ekonomi finansal borçlanmaya başvuracaktır. Buda düşük ve orta gelirlielerin borç yükünü arttırarak ekonomi genel durumunu olumsuz yönde etkileyecektir. Dolayısıyla ekonomi düşük maliyetli kaynağa dayalı yapıdan verimliliğe dayalı yapıya geçişi sağlayamamaktadır (Koçak ve Bulut, 2014: 8).

Islam, Kharas ve Kohli'nin yaklaşımını kullanarak eşitsizlik ve orta gelir tuzağı arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Şöyle ki, düşük gelirli ülkeler küresel piyasalarda başarılı olmak için arz yönüne önem verirken talep yönünü ihmal ederler. Bu ülkeler orta gelir seviyesine geldiklerinde ise yüksek teknoloji ürünlerine sahip olması gerekmektedir. Ancak bunu sağlamak için de iç piyasanın bu ürünlerin gelişimine imkân vermesi gerekir. Tabi iç piyasada gelir dağılımındaki adaletsizlik yüksek değilse bu gelişim sağlanabilir. Dolayısıyla eşitsizlik yüksek ise ülkeler orta gelir tuzağına sürüklenir (Islam, 2015: 7).

İslam, eşitsizlik ile orta gelir tuzağı arasındaki ilişkiyi açıklarken orta gelirli ülkelerin üzerinden incelemiştir. İslam bu ülkeler için eşitsizlik tuzağı yaklaşımını geliştirmiştir (Bkz: Şekil: 3). Bu tuzağa göre eşitsizlik bazı çıkar gruplarının lehine işlemektedir. Dolayısıyla söz konusu çıkar grupları eşitsizliği azaltmak yerine artan oranda eşitsizliğe sebep olmaktadır (İslam, 2015: 9):

Şekil 1.4. Eşitsizlik Tuzağı

Kaynak: İslam, 2015: 9.

Şekil 1.4'de görüldüğü gibi yüksek eşitsizlik durumunda orta gelirli ülkeler kısır döngü yaşamaktadır. Bu durumda en çok rol oynayan ise toplumda eşitsizliği savunan çıkar gruplarıdır. Bu gruplar eşitsizliği azaltmaya yönelik faaliyetleri engelleme yönünde davranışlarda bulunmaktadır. Çünkü gelir eşitsizliği bu gruplar lehine gerçekleşmektedir. Dolayısıyla eşitsizliğin azalması bu çıkar gruplarının aleyhine olacağı için eşitsizliğin varlığı artan oranda eşitsizliğe dönüşen bir sarmala girmektedir.

Güney Kore'de, büyüme patlamasının ilk yıllarında (1965-1981) eşitsizlik dalgalanma gösterdi. Bununla birlikte, Gini Katsayısı hiçbir zaman yüzde 36'yı geçmedi ve 1981'den beri Güney Kore'de eşitsizlik azaldı ve 1996-2000 arası dönemde %30 altına düşmüştür (İslam, 2015: 8-9).

Orta gelir tuzağını politik olarak ele alan başka yaklaşımlar da mevcuttur. Hartwell'e (2013) göre, bir ülke iyi kurumlara sahipse ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlar. Çünkü politik kurumlar politik gücün dağılımında, ekonomik kurumların sermaye yatırımlarının sağlanması ve dağılımında, ileri teknolojilerin

kullanılmasında ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Ancak kamu sektörünün rolünün artması ekonomide rant kollama ve rüşvetin artması gibi usulsüzlüklere yol açmasıyla ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler oluşturur (Ünlü ve Yıldız, 2017: 104).

Chen ve Dai orta gelir tuzağını teknoloji ve politik olarak açıklamaktadır. Az gelişmiş ülkeler ilk aşamalarda teknolojiyi dışarıdan sağlayarak belli bir büyüme potansiyeli gösterirler. Ancak bu durum belli bir noktaya ulaştıkça tıkanır. Çünkü artık ülke gelişmiş ülke konumuna gelmek için yardımdan ziyade yenilik üretmelidir. Az gelişmiş ülke yaratıcılık yönünde kendini geliştiremez ise orta gelir tuzağına girmiştir. Ayrıca ülkede devlet politikaları da gelişmekte önemli bir unsurdur. Ekonomi belli bir gelişme düzeyine ulaştığında devletin vermiş olduğu kararlar rant elde etme, kaynak dağılımını bozma yönünde çarpık politikalardan ise orta gelir tuzağına yakalanmanın göstergelerinden sayılmaktadır (Chen ve Dai, 2015: 2-3).

Wang'a (2014) göre, ekonomik büyümenin tuzak riski taşımasında etkin faktör hükümet politikalarındaki yanlışlıklardır. Şöyle ki ekonomik büyümenin üç aşaması vardır. Hızlı büyüme, devlet kapitalizmi ve sürdürülebilir büyüme ya da orta gelir tuzağıdır. Hızlı büyüme aşamasında hükümet ve özel sektör iş birliği içinde olup, devlet özelleştirmeyi destekler. Kamu istihdamının azalmasıyla devlet kapitalizmine geçilir. Bu aşamada hükümet istihdam artana kadar kamu yatırımları yapar, diğer yandan da özel sektör üzerinde büyümesini engellemek için baskı kurar. Dolayısıyla iki sonuç ortaya çıkar. Birincisinde kamu yatırımlarının fazla olması ve özel sektör üzerindeki devlet baskısının olması nedeniyle üretimde verimlilik düşer ve büyüme yavaşlar, yani orta gelir tuzağı riski oluşur. İkincisi ise kamu sektöründeki verimsiz yatırımlar verimli sektörlerle kaydırılarak sürdürülebilir büyümeye katkı sağlanabilir (Ünlü ve Yıldız, 2017: 105).

Doner ve Schneider (2016) ve Foxley ve Sossoff (2011), orta gelirli ülkelerde bir üst gelir seviyesine geçmede en önemli engelin işçi ve işveren arasındaki ilişki olduğunu belirtmektedirler. Orta gelirli ülkelerin kurumlar arası iş birliği ve uyumu sağlayacak alt yapısı olmadığından bu durum tuzak olgusunu gündeme getirecektir. Luiz (2016) ise politik konuları kavrayabilme, sivil özgürlüklerin artması ve hatta refahın artmasının eğitim yoluyla gerçekleşeceğini

belirtmektedir. Aynı zamanda modern kurumların oluşmasında ve gelişmesinde eğitim önemli katkı sağlamaktadır (Ünlü ve Yıldız, 2017: 105).

Orta gelir tuzağına politik olarak yaklaşımda esas olan politik kurumların güç dağılımı, adaleti, büyüklüğü ve istikrarı ekonomik büyümede önemli rol oynamaktadır. Öyle ki bir ülkede politik anlamda yetersizliklerin olması sosyal ve siyasi anlamda karmaşaya neden olup, ekonomik büyüme sürecini tuzakla karşı karşıya bırakmaktadır.

Lin, ülkeler kalkınmak için iki temel stratejinin varlığından bahsetmektedir. Birincisi Karşılaştırmalı Üstünlük Takip Yaklaşımı, ikincisi, Karşılaştırmalı Üstünlük Karşıtı Yaklaşımıdır. İlk yaklaşıma göre ülkeler bir üst gelir düzeyine geçerken karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları ürünlerde kendilerini geliştirerek bu ürünler ile uluslararası pazarda yerini alır. İkinci yaklaşımda ise ülkeler karşılaştırmalı üstünlüğe sahip ürünlerinden vazgeçerek sanayileşme yolunda politikalar uygulamayı tercih ederler. Böylece orta gelir tuzağı riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Lin, 2001, aktaran; Yaşar ve Gezer, 2014: 130).

Genel olarak orta gelir tuzağının teorik temelleri dikkate alındığında tuzağa takılmanın en önemli sebebi ülkelerin kendini belli bir noktadan sonra geliştirememesidir. Bu geliştirme ise en çok eğitim ve dolayısıyla teknolojik boyutta gerçekleştirilmelidir. Kalkınmanın ilk aşamalarında tarıma dayalı büyüme sergileyen ülkeler daha sonrasında sanayileşme yönünde ilerlemektedir. Bu geçişi sağlarken öncelikle beşeri sermayede ve teknolojik alanda, daha sonra gelir dağılımında, devlet politikaları gibi her alanda yapısal dönüşümler gereklidir. Bu dönüşümleri gerçekleştirilemeyen ülkelerde orta gelir tuzağı kaçınılmaz hale gelmektedir.

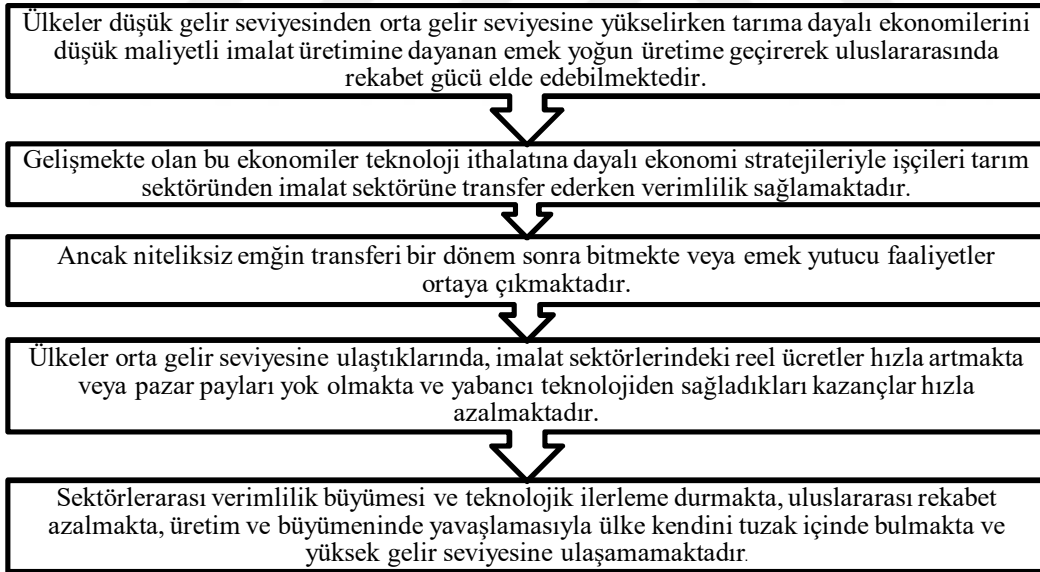
1.3.2. Orta Gelir Tuzağında Bulunan Ekonomilerin Özellikleri

Orta gelir tuzağına giren ekonomiler öncesinde kendini düşük gelir tuzağından yüksek büyüme hızları ile kurtarabilmiştir. Ancak orta gelire ulaşıldığında sergilenen büyüme oranlarını sürdürmedikleri için bu gelir grubunda takılmaktadırlar. En büyük neden ise ülkelerin yerinde sayarak yapısal dönüşümlerini sağlayamamalarıdır.

Orta gelir grubundaki ülkelerde nitelikli işgücünün artmasıyla kırsal kesimdeki bol ve ucuz işgücü giderek azalarak ücretlerdeki artışa neden olmaktadır. Buna bağlı olarak da ülkeler ucuz işçilik ile ihracat yapan uluslararası ekonomide rekabet edememektedir. Bu durumda ülkeler teknolojinin geliştirilmesi, inovasyon gibi adımlar atmadığı sürece dezavantajları ortadan kaldıramaz ve tuzak çemberine girmiştir (MÜSİAD, 2012: 96-97).

Düşük gelir grubundan orta gelir grubuna çıkan ekonomilerde büyüme, sermaye birikimi, istihdam artışı ve verimlilik artışına bağlıdır. İstihdam artışı ve sermaye birikiminin rolü fazladır. İşgücü verimliliğindeki artışlar, ülkenin kişi başına düşen gelirin artmasını sağlar. Dolayısıyla da orta gelir aşamasına ulaşılır ve bu aşamada sermaye birikimi ve istihdam artışları büyüyen ekonomiye yetersiz gelmeye başlar (Gürsel ve Soybilgen, 2014: 1). Böylece ekonomilerini bilgi yoğun ve teknolojik üretim süreçlerine uyduramayan ülkeler yüksek gelir grubuna geçemeyecektir (Paus, 2009: 421).

Şekil 1.5. Orta Gelir Tuzağına Yakalanan Ülkelerin Ekonomik Süreci

Kaynak: Agenor vd. 2012: 3.

Eichengreen vd.(2013)'e göre orta gelir tuzağında ülkeler yenilik yaratma konusunda kendilerini geliştirememektedir. Bu durumun nedenleri ise; tarımdan gelen işgücünün sanayileşme alanında yeterli olmaması, bu beşeri sermayenin eksikliğine bağlı olarak da ihracatta yüksek teknoloji ürünlerin payının artırılmaması ve yurt içi tasarruf oranlarının düşük düzeyde kalmasıdır.

Orta gelir tuzağındaki ekonomilerin en belirgin özellikleri arasında yurtiçi tasarrufların düşük kalması nedeniyle yatırımlarda düşük düzeyde gerçekleşmesi, imalat sanayisinin gelişimi bir üst gruba geçmek için yetersizdir ve üretimde çeşitlilik çok sınırlıdır. Ayrıca emek piyasasının koşullarında da eksiklikler meydana gelmektedir. Bunlardan en önemlileri ise düşük yatırım oranları, mamul mal üretimindeki büyümenin yavaşlaması ve mamul mal üretiminin yeterince çeşitlendirilememesidir (Pamuk, 2014: 348).

Tablo 1.7. Ekonomik Büyümenin Durağanlaşmasına Sebep Olan Risk Haritası

Ülke	Kurumsallık	Nüfus	İletişim	Altyapı	Ürün Çeşitliliği	Makro Ekonomik Faktörler	Ticaret
Çin	**	****	*****	*	****	***	**
Hindistan	*	**	*****	*****	*	**	*****
Endonezya	***	***	*	*****	**	****	*****
Malezya	*****	*	***	*****	*****	*****	*
Filipinler	*****	*****	*****	****	***	*****	***
Tayland	****	*****	**	**	*****	*****	****
Vietnam	*****	*****	****	***	*****	*	*****

Kaynak: Aiyar v.d, “Growth Slowdowns and the Middle-Income Trap”, **International Monetary Fund Raporu**, 2013: 33.

Tablo 1.7’de bulunan (*) sayısı, ülkelerin ekonomilerini etkileyen faktörleri değerlendirmektedir. (*) sayısının artmasıyla birlikte ekonomi durağanlaşmaktadır. Tabloya göre en durağan yapıda olan Filipinler olup her ülkenin durağanlığa sebep olan risk faktörleri farklıdır.

Ekonomilerde kurumsallaşma faaliyetlerinin yetersiz olması devlet ve özel sektör arasında kopukluğa, girişimciliğin azalmasına neden olur. Böylece toplam faktör verimliliğindeki düşüş ekonomiyi durağanlaştırır. Hızla artan nüfus ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Fiziksel altyapı ve iletişim ekonomiyi taşıyıcı özellikte olan kriterlerdir. Ekonomide gerçekleşen yapısal dönüşüm ile sanayilere transfer olan işgücü, ürün çeşitliliği ile orantılı olarak ilerlemezse durağanlık göstergesidir. Ayrıca bu transferlerde ulaşım zorluğu artı maliyet olacağından alt yapı kriteri de ön plana çıkmaktadır. Ülkeye sermaye girişleri ve iç yatırımlar

ekonomiyi olumlu yönde etkilerken, ticaret şokları, döviz kurlarındaki oynaklık ve enflasyon olguları ise ekonominin durağanlaşmasına neden olabilecek faktörlerdir. Ayrıca savaşlar, depremler gibi olağanüstü haller de ekonomiyi uzun dönemde durağanlaştıran riskli faktörlerdir (Dündar, 2013: 39-43).

Ekonomiyi durağanlaştıran etkenler bireylerin gelirlerine de yansıdığı için tüketiciler psikolojik olarak da etkilenir. Bireyler gelirlerini sadece tüketim amaçlı kullanıp tasarruf yapamadıkları için geleceğe yönelik birikimleri de olmayacaktır. Dolayısıyla borçlanma artarak toplumsal huzursuzluğa neden olacaktır.

Sonuç olarak artan kişi başına gelir ve ücretler, teknolojik ve bilgi ağırlıklı yatırımlar ile desteklenmelidir. Böylece ülkenin beşeri sermayesindeki artışlar büyümeyi olumlu etkileyecektir. Dolayısıyla orta gelir tuzağı süreci, beşeri sermayede, Ar-Ge, gelir dağılımı, sektörel ve bölgesel politikalar, siyasal rejim ve politik kurallar gibi her alanda yapısal dönüşüm gerektiren bir süreçtir. Bu sürece ayak uyduramayan ülkeler için ise orta gelir sancılı bir tuzağa dönüşmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ORTA GELİR TUZAĞI: TÜRKİYE VE GÜNEY KORE

Gelişmekte olan ekonomilerin başlıca sorunu haline gelen orta gelir tuzağını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin en başında ise bilim ve teknoloji eksikliği, eğitim alanında yetersizlikler, tasarruf ve yatırım değerlerinin düşüklüğü ve ekonomilerin dış ticaret dengelerinde yaşanan negatif değerlerin cari işlemler dengesinde açığa neden olması gösterilebilir.

Orta gelir tuzağını etkileyen aynı zamanda orta gelir tuzağından çıkılması için gerekli olan bu göstergeler Türkiye ve Güney Kore ekonomileri karşılaştırılmasında kullanılmaktadır. Çünkü Güney Kore ekonomisi eğitim ve teknoloji alanında göstermiş olduğu başarısıyla uyumlu sanayileşme politikaları sayesinde orta gelir tuzağına takılmadan yüksek gelir düzeyine ulaşmış bir ülkedir. Türkiye ise yüksek orta gelir düzeyinde olup uzun yıllardır bu düzeyde olduğundan dolayı orta gelir tuzağına yakalanmış ülke konumundadır.

2. 1. Türkiye ve Güney Kore’de Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (KBGSYH)

Ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirlemede genel olarak milli gelir ve kişi başına düşen milli gelir ölçütleri değerlendirilmektedir. Ülkeler kişi başına düşen milli gelirlerine göre sınıflandırılmakta ve belirli bir düzeyin altında olanlar az gelişmiş ülke olarak kabul edilirken, belirli düzeyin üstündekiler ise gelişmiş ülke olarak kabul edilmektedir (World Bank, 2004: 250).

Kişi başına düşen milli gelir, bir ülkenin milli gelirinin nüfusuna bölünmesi ile elde edilmektedir. Uluslararası karşılaştırmalarda kişi başına düşen milli gelir daha çok kullanılmaktadır (Eğilmez ve Kumcu, 2002: 98). Çünkü nüfus büyüklüğünün ekonomik büyüklüğe oranlanması ölçütü daha hassaslaştırmaktadır (Tosunoğlu ve Özsoy, 2017: 7).

1960 yılında orta gelir grubunda olan 101 ülkeden orta gelir tuzağından kurtularak 2008 yılında yüksek gelirli ülkeler arasına girebilen 13 ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler Ekvator Ginesi, Hong Kong, İrlanda, İsrail, İspanya,

Japonya, Güney Kore, Mauritius, Portekiz, Porto Riko, Singapur, Tayvan ve Yunanistan'dır (World Bank, 2012: 12).

Kişi başı gelirin ülkeler arasında farklılıklarının olmasının yanı sıra ülkelerde yıllara göre de büyük farklılıklar izlenebilir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasındaki dönemlerde görülmektedir. 1820-1950 döneminde Türkiye'de kişi başına gelirin yıllık büyüme hızı %0,6, 1950-2010 döneminde ise %3,2 olarak hesaplanmıştır. 1950 yılından 2010 yılına kadar Türkiye'nin kişi başına düşen geliri 6 kattan fazla artarak gelişmiş ülkelere yakınsamıştır (Pamuk, 2014: 27-29).

Türkiye ile Güney Kore'nin temel ekonomik göstergeleri birbirine yakın değerlere sahiptir. 1960-1980 yılları arasında Türkiye'de KBGSYH değeri Güney Kore'nin üzerinde olmuştur. Hatta 1965 yılında bu değer Güney Kore'nin 3,5 katıydı. 1980 yılından sonra Güney Kore'de yaşanan olağanüstü ekonomik büyüme sayesinde bu durum tersine dönmüştür. Öyle ki 2007 yılında Güney Kore'de KBGSYH değeri Türkiye'nin yaklaşık 2,5 katı olmuştur (Arslanhan ve Kurtsal, 2010).

Tablo 2.1. Türkiye ve Güney Kore'de Kişi Başına Düşen Milli Gelir (1954-2008)

Yıllar	Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$)	
	TÜRKİYE	GÜNEY KORE
1954	245	70
1960	358	79
1970	539	243
1977-1979	1.637	1.353
1980-1989	1.502	2.739
1990-1999	2.710	8.204
2000-2008	5.276	14.259
2009-2017	11.093	25,219

Kaynak: World Bank, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 14.04.2019.

Tablo 2.1.'de görüldüğü gibi Güney Kore 1950'li yıllarda kişi başına düşen milli gelir olarak Türkiye'nin oldukça gerisinde olmasına rağmen 1980'li yıllara gelince Güney Kore bu durumu eşitlemiştir. 1980 sonrasında sürdürülebilir bir büyüme yakalayan Güney Kore, günümüzde yüksek gelirli ülkeler kategorisindedir.

Tablo 2.2. 1962-2012 Döneminde Düşük Gelirli İken Yüksek Orta Gelir Düzeyine Ulaşan Başlıca Ülkeler

Ülkeler	Düşük Gelir		Düşük Orta Gelir		Yüksek Orta Gelir		1962-2012 Ortalama KBGSYH Büyüme Oranı (%)
	1962 Sonrası Geçirilen Yıllar	KBGSYH Büyüme Oranı (%)	Geçilen Yıl	KBGSYH Büyüme Oranı (%)	Geçilen Yıl	KBGSYH Büyüme Oranı (%)	
Botswana	19	13,43	1981	4,80	2004	7,43	8,38
Brezilya	13	11,03	1975	3,84	2006	14,13	7,00
Çin	40	6,33	2002	14,81	2010	13,94	10,11
Ekvator	13	10,18	1975	3,87	2010	7,91	5,62
KostaRika	14	7,34	1976	4,34	2003	7,71	6,74
Kolombiya	17	6,50	1979	4,51	2007	11,15	5,10
K. Afrika	11	7,11	1973	3,71	2005	8,52	5,16
Malezya	16	7,58	1978	4,63	2003	9,08	6,40
Meksika	12	8,46	1974	4,58	1999	6,24	5,90
Peru	29	2,52	1991	8,23	2009	9,23	5,11
Tayland	26	8,10	1988	5,64	2010	9,49	7,10
Tunus	17	8,55	1979	4,39	2009	1,56	5,43
Türkiye	13	7,84	1975	4,43	2004	10,57	6,19

Kaynak: World Bank, 2013, aktaran; Yaşar ve Gezer, 2014: 134.

1962-2012 dönemde düşük gelir düzeyinden yüksek orta gelir düzeyine geçebilen ülkeler arasında Türkiye’de bulunmaktadır. Türkiye 1975 yılında düşük orta gelire ulaşırken, yüksek orta gelir düzeyine tam 29 yıl sonra ulaşabilmiştir. Felipe’nin değerlendirmesine göre düşük orta gelir düzeyinde kalınması gereken süre minimum 28 yıl ve ortalama KBGSYH büyüme oranı %4,7 olarak belirtilmişti. Buna göre Türkiye’nin düşük orta gelir tuzağına yakalandığı söylenebilir.

Tablo 2.3. 1962-2012 Döneminde Düşük Gelirli İken Yüksek Gelir Düzeyine Ulaşan Başlıca Ülkeler

Ülkeler	Düşük Gelirliken KBGSYH Büyüme Oranı (%)	Düşük Orta Gelir		Yüksek Orta Gelir		Yüksek Gelir		1962-2012 Ortalama KBGSYH Büyüme Oranı (%)
		Geçilen Yıl	KBGSYH Büyüme Oranı (%)	Geçilen Yıl	KBGSYH Büyüme Oranı (%)	Geçilen Yıl	KBGSYH Büyüme Oranı (%)	
İspanya	11,04	1969	12,42	1979	7,85	1991	3,91	7,41
Japonya	12,64	1967	16,14	1974	8,79	1986	4,76	7,92
G. Kore	12,98	1978	11,58	1988	7,42	2004	6,00	9,66
Şili	5,58	1972	4,50	1995	6,22	2011	13,35	5,38
Portekiz	9,80	1971	7,59	1988	6,42	2003	5,29	7,13
Porto Riko	7,50	1965	6,75	1985	5,69	2004	4,12	5,90
Singapur	10,86	1971	14,42	1980	9,15	1992	5,78	8,83
Yunanistan	10,45	1967	11,38	1978	5,86	1997	3,37	6,64
Uruguay	3,66	1973	5,48	1993	5,01	2012	3,99	5,09

Kaynak: World Bank, 2013, aktaran; Yaşar ve Gezer, 2014: 135.

1962-2012 yılları arasında düşük gelir düzeyinden yüksek gelir düzeyine geçen ülkeler Tablo 2.3.'de gösterilmiştir. Güney Kore bu ülkeler arasında dikkat çekmektedir. Güney Kore 1978 yılına kadar düşük gelirli ülke konumundayken 1978'de düşük orta gelir düzeyine ulaşmıştır. 10 sene içinde kişi başına düşen milli gelirindeki büyüme sayesinde yüksek orta gelirli ülke olmuştur. Daha sonra 2004 yılında ise orta gelir tuzağına takılmadan yüksek gelir düzeyine ulaşmayı başarmıştır. Güney Kore orta gelir düzeyinde toplamda 26 yıl geçirmiştir. Yine Felipe'nin değerlendirmesine göre 28 yıldan az kalması tuzağa takılmadığını kanıtlamaktadır.

Orta gelir tuzağı tanımlamalarından bir ölçüt de ABD'nin kişi başına gelirinin %20'sinde takılı kalmak olarak belirtilmişti. Dünya Bankası'na göre 1960 yılında ABD kişi başı gelirinin %5,5-%44'ü arasında gelire sahip olan ülkeler orta gelirli olarak değerlendirilmiştir. (Öz, 2012: 1-2). Yine bu sınıflandırmanın Eichengreen, Park ve Shin (2011)'ne göre ABD'nin kişi başı gelirinin %58'e ulaşması gerekmektedir. Tablo 10'da Türkiye, Güney Kore ve ABD kişi başına düşen milli gelir değerleri ile Türkiye ve Güney Kore kişi başına düşen milli gelir değerlerinin, ABD'ye göre kıyaslaması yapılmaktadır.

Tablo 2.4. Türkiye, Güney Kore ve ABD KBGSYH Rakamlarının Karşılaştırılması (Cari ABD \$)

Yıllar	Türkiye KBGSYH (\$)	Güney Kore KBGSYH (\$)	ABD KBGSYH (\$)	Türkiye/ABD *%100	G.Kore/ABD *%100
1960	509,42	158,24	3.007,12	17,60	2,26
1970	489,93	279,13	5.246,88	9,33	5,31
1980	1.579,0	1.704,47	12.597,67	12,53	13,53
1990	2.794,4	6.516,31	23.954,48	11,66	27,20
2000	4.316,6	11.947,58	36.449,86	11,84	32,77
2001	3.119,6	11.252,91	37.273,62	8,36	30,19
2002	3.660,07	12.782,53	38.166,04	9,58	33,49
2003	4.718,46	14.209,39	39.677,2	11,89	35,81
2004	6.040,88	15.907,67	41.921,81	14,40	37,94
2005	7.384,26	18.639,52	44.307,92	16,66	42,06
2006	8.034,61	20.888,38	46.437,07	17,30	44,98
2007	9.709,72	23.060,71	48.061,54	20,20	47,98
2008	10.850,9	20.430,64	48.401,43	22,41	42,21
2009	9.036,3	18.291,92	47.001,43	19,22	38,91
2010	10.672,4	22.086,95	48.375,41	22,06	45,65
2011	11.340,8	24.079,79	49.793,71	22,77	48,35
2012	11.720,3	24.358,78	51.450,96	22,77	47,34
2013	12.542,7	25.890,02	52.782,09	23,76	49,05
2014	12.127,5	27.811,37	54.696,73	22,17	50,84
2015	10.984,81	27.105,08	56.443,82	19,46	48,02
2016	10.862,73	27.608,25	57.588,54	18,86	47,94
2017	10.540,62	29.742,84	59.531,66	17,70	49,96

Kaynak: World Bank, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 12.06.2018.

Tablo 2.4.'de cari fiyatlarla değerlendirme yapılmıştır. Buna göre Türkiye'nin kişi başına düşen milli geliri, ABD'nin kişi başına düşen milli gelirin %8,36 ve %23,76 değerleri arasında kalmıştır. 1960'dan sonra sağlanan artış 2001 ve 2002 yıllarında tekrar düşmüştür. Türkiye 2002-2008 yılları arasında büyüme hızını yakalamış ve 2008 yılında ABD KBGSYH'sının %20'sini aşmıştır. Bu durum 2014 yılından sonra tekrar değişiklik göstermiştir. Ancak bu durum tam anlamıyla Türkiye'nin orta gelir tuzağında olmasını kanıtlamayılabılır. Çünkü ABD'nin KBGSYH'sının %20'sini yakalamış hatta aşmış olan Türkiye için bu gösterge bir risk olduğunu ortaya koymaktadır.

Güney Kore 1960-1990 yılları arasında yıllık ortalama %8,5 büyümüştür. Güney Kore'de kişi başına düşen milli gelir bu dönemde 80 ABD dolarından 5200

ABD dolarına yükselmiştir (Çakmak, 2016: 152). 1990 yılında ABD KBGSYH'sının %20'sini aşan Güney Kore yüksek büyüme hızını yakalayarak kalkınma yolunda rekor kıran ülkelerdendir. 1997 yılında yaşanan Doğu Asya Krizi sonucu GSMH 437 milyar dolara, kişi başına düşen milli gelir ise 9500 dolara gerilemiştir. 1998 yılında kişi başına düşen milli gelir 6300 dolara gerilemiş, GSYİH ise %5,8 gerilemiştir. Ancak alınan tedbirler sayesinde 1999 yılında %10,7 oranında büyüme gerçekleşmiştir. GSMH 1999-2006 yılları arasında yıllık ortalama %4,6 oranında artarak 2006 yılında kişi başına milli geliri 17000 dolara ulaşmıştır (Göbekoğlu vd., 2012: 54). Cari fiyatlara göre ise Güney Kore, 2017 yılında 29.891 dolarlık kişi başına düşen milli gelir ile dünyada 30. sırada yer almaktadır (<https://ticaret.gov.tr>. Erişim tarihi: 04.12.2018).

Türkiye, 1960 yılından sonra yaklaşık 45 yıl düşük orta gelirli bir ülkedir. 2005 yılından sonra kişi başına düşen gelirin ABD kişi başına düşen gelirine oranı ortalama olarak %2,47 büyümüştür. 2005-2012 yılları arasında ortalama %3,17 şeklinde büyümüştür. 2008 krizi nedeniyle bu oran %0,6 olmuştur. Tabii bu durumda ABD ekonomisinin yavaşlamasının da etkisi vardır (Yaşar ve Gezer, 2014:128).

Eğilmez (2012), 1980'lerden sonraki yıllardaki düşüşü Türkiye'nin sabit döviz kuru rejiminden müdahaleli dalgalı döviz kuruna geçmiş olmasına bağlamaktadır. Çünkü Türkiye, ihracatı desteklemek için dolar karşılığında Türk Lirasını (TL) sürekli düşük tutmak istemiştir. Bu durum 2001 yılında yaşanan kriz ile en düşük halini almıştır. 2008 krizini takip eden yıllarda ise düşme eğilimi gösterse de %20'lerde takılı kalması tam olarak düşmüş denilemez diye belirtmektedir.

Tablo 2.5. Türkiye, Güney Kore ve ABD KBGSYH Rakamlarının Satın Alma Gücü Paritesine (SAGP) Göre Karşılaştırılması (Cari ABD \$)

Yıllar	Türkiye			Güney Kore			ABD		
	KBGSYH	KBGSYH Yıllık % Değişim	Nüfusun Yıllık % Değişim	KBGSYH	KBGSYH Yıllık % Değişim	Nüfusun Yıllık % Değişim	KBGSYH	KBGSYH Yıllık % Değişim	Nüfusun Yıllık % Değişim
1990	6.146,3	7.4	1.7	8.276,0	8.7	1.0	23.954,5	0.8	1.1
1995	7.487,0	6.2	1.6	13.295,5	8.5	1.0	28.782,2	1.5	1.2
2000	9.582,3	5.0	1.5	18.083,1	8.0	0.8	36.449,9	2.9	1.1
2005	11.887,9	7.6	1.3	24.196,4	3.7	0.2	44.307,9	2.4	0.9
2006	13.621,9	5.8	1.3	25.827,8	4.6	0.5	46.437,1	1.7	1.0
2007	14.843,5	3.8	1.2	27.822,9	4.9	0.5	48.061,5	0.8	1.0
2008	16.048,9	-0.4	1.2	28.656,0	2.1	0.8	48.401,4	-1.2	0.9
2009	15.483,2	-5.9	1.3	28.320,3	0.2	0.5	47.001,6	-3.6	0.9
2010	17.442,9	7.0	1.4	30.376,9	6	0.5	48.375,4	1.7	0.8
2011	19.660,9	9.5	1.5	31.228,5	2.9	0.8	49.793,7	0.8	0.7
2012	20.639,9	3.2	1.6	32.097,2	1.8	0.5	51.451,0	1.5	0.8
2013	22.310,5	6.7	1.6	32.615,8	2.4	0.5	52.782,1	1.0	0.7
2014	24.029,7	3.5	1.6	33.587,6	2.7	0.6	54.696,7	1.8	0.8
2015	24.844,9	4.4	1.6	35.203,7	2.2	0.5	56.443,8	2.1	0.8
2016	25.247,2	1.6	1.6	36.629,9	2.5	0.5	57.588,5	0.7	0.7
2017	26.518,9	5.8	1.5	38.335,3	2.6	0.4	59.531,7	1.5	0.7

Kaynak: World Bank, <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 14.04.2019.

Tablo 2.5’de, Türkiye, Güney Kore ve ABD ülkelerinin kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasılasının satın alma gücü paritesine göre de karşılaştırılması yapılmıştır. Satın alma gücü paritesine göre, ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılıkları ortadan kaldırılarak farklı para birimlerinin satın alma güçlerini eşitleyen değişim oranı kullanılmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin gelirlerinde reel bir karşılaştırma yapılabilmesi için döviz kuru etkisi arındırılmalıdır. Böylece ülkelerde döviz kurundan arındırılmış değerlerle oluşan KBGSYH rakamları, ekonomideki ilerlemeyi daha net olarak gösterebilmektedir. Çünkü Türkiye ve Güney Kore para birimlerindeki farklılık nedeniyle cari fiyatlarla yapılan karşılaştırma da alım gücü ortaya konulmamakta, sadece ABD KBGSYH değerine oranlanması yapılmaktadır. Dolayısıyla üretim, verimlilik, refah düzeyleri açısından satın alma gücü paritesi daha uygun sonuçlar vermektedir. Tabloda da görüldüğü gibi Türkiye KBGSYH değerindeki artış, Güney Kore KBGYH değerine yakınsamaktadır. Cari fiyatlarla yapılan karşılaştırmadaki değerlerin yarısı düzeyinde fark oluşmaktadır. Ayrıca KBGSYH değerinin yüzdelik değişimi dikkate alınacak olursa, Türkiye’de büyüme oranları Güney Kore ve ABD ekonomilerine göre oldukça hızla ilerlemektedir. Buna

rağmen Güney Kore KBGSYH değerlerine ulaşamayan Türkiye'yi etkileyen bir diğer faktör ise nüfustaki artıştır.

Satınalma gücü paritesine göre döviz kurundan arındırılmış reel GSYH değerinin nüfusa bölünmesi ile reel KBGSYH değeri elde edilmektedir. Dolayısıyla kişi başına düşen milli gelirden nüfusun etkisi

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Araştırma Merkezi'nin 2002-2012 yıllarını kapsayan çalışmasında Türkiye'de kişi başına düşen gelir 7.000 ABD doları artış göstermiştir. Bu durum Türkiye ekonomisi için olumlu bir gelişme olsa bile aynı dönemde Avrupa Birliği ülkelerinde 13.609 ABD doları ve OECD ülkelerinde ise 14.170 ABD doları artış gerçekleşmesi Türkiye ekonomisinin gelişmiş ülke seviyesine yükselmesi için daha yüksek büyüme rakamlarına ulaşması gerektiğini göstermektedir (Alçın ve Güner, 2015: 35).

2. 2. Türkiye ve Güney Kore'de Eğitim

Günümüzde dünya ekonomilerinin belirleyici faktörleri arasında bulunan eğitim; teknolojik yenilik sağlama, dışarıdan aktarılan teknolojiye uyum sağlama ve beşeri sermayenin iyileştirilip daha nitelikli hale getirilmesi hususunda önemli role sahiptir.

Bilgi çağında olmak bilginin önemini, dolayısıyla da insanın önemini arttırmaktadır. Toplam faktör verimliliğinin artması üzerinde işgücünün önemli etkisi vardır. Yenilikleri kavrayabilen, uygulamada zorluk yaşamayan nitelikli işgücü, ancak eğitilmiş bireyler sayesinde gerçekleşecektir. Üretimde bilgi, emek, teknoloji temel belirleyicilerdir. Teknolojinin gelişmesinde beşeri sermayeye yapılan yatırımların payı büyüktür. Dolayısıyla beşeri sermayenin nitelik ve niceliğinin artırılması da eğitim sayesinde olacaktır (Adıgüzel, 2011: 44-45).

Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme ile birlikte artan gelir ve toplam faktör verimliliği ilerleyen süreçlerde azalmaktadır. Nedeni ise kırsal kesimden kente yolculuk yapan beşeri sermayenin artan teknolojik süreci yakalayamamasıdır. Kentlerde biriken sermaye niteliksiz işgücü tarafından verimli olarak kullanılamamaktadır. Dolayısıyla beşeri sermayenin ve teknolojik ilerlemenin temeli

olan bilginin eksikliği, toplam faktör verimliliğinde azalmaya neden olmaktadır (World Bank, 2013).

Eğitim yaşanan toplumun ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyelerini yansıtması ve yine aynı toplumda kamu veya özel sektörün eğitime yapılan harcamaları, o toplumun geleceğine yönelik tahminler yapılması açısından öneme sahiptir (Huzvar ve Rigova, 2016, aktaran; Konan vd. 2018: 57).

Eğitim ile ekonomik kalkınma ve büyüme arasında en az üç temel ilişki vardır. Bunlardan ilki, eğitim sayesinde beşeri sermayenin geliştirilmesidir. Bunun sayesinde işgücü verimliliği artarak üretim de artacaktır. Böylece ekonomide büyüme gerçekleşecektir. İkincisi, eğitim ekonomilerin yeniliklere açılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla yeni teknolojiler, ürünler ve üretim süreci hakkındaki yeni bilgiler ancak eğitimle kazanılacaktır. Üçüncüsü ise, ekonomik büyümenin artmasını sağlayan yeni teknolojiler, ürünler ve üretim süreçleri için gerekli olan yeni bilgi, başka bölgelere ve kişilere yine eğitim sayesinde ulaştırılacaktır (Hanushek and Woessmann, 2010: 245).

Eğitim ekonomik kalkınmanın temel belirleyicilerindedir. Çünkü eğitimle geliştirilen işgücü bilgili, bilinçli, daha çok araştıran ve yenilik yaratan bir topluma neden olacaktır. Dolayısıyla eğitim; gelir düzeyinde artış yaratma, gelirin adil paylaşımını sağlama, emeğin verimliliğini arttırma, suç işleme oranlarında azalma, siyasal istikrar ve toplumsal dayanışmanın sağlanması, demokratikleşme, düşük doğurganlık ve bebek ölüm hızının azaltılması, teknoloji yaratma ve kullanımını kolaylaştırmanın sağlanması gibi sadece ekonomik olmayıp sosyal ve siyasal işlevlere de sahiptir (Öztürk, 2005: 35-41).

Tablo 2.5. Eğitim ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki

Eğitim Düzeyi	Gelir Düzeyinde Yarattığı Artış (%)
Okuryazar	8-16
Lise	24
Yüksekokul	47
Üniversite	89

Kaynak: Breton, 2003, aktaran; Öztürk, 2005: 35.

Tablo 2.5, eğitim ve gelir düzeyi arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre okuryazar olmanın gelir düzeyine katkısı yok denilecek kadar az iken, lise eğitim düzeyinin %24, yüksekokul eğitim düzeyinin %47 ve üniversite eğitim düzeyinin ise %89 oranlarında gelir düzeyinde artışa sebep olduğu görülmektedir.

Eğitim ve ekonomik büyüme, kalkınma arasındaki ilişki 1960'lı yıllara dayanmaktadır. O dönemlerde yapılan araştırmalar eğitim ve ekonomi arasındaki pozitif bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Hatta okuryazarlık oranına karşılık gelen kişi başı milli gelir tabloları dahi hazırlanmıştır. Bu sebeple bir ülkenin okuryazarlık oranı belli olması, kişi başına düşen milli geliri ve dolayısıyla da okuryazarlık oranını tahmin etmeyi kolaylaştırmıştır (Çakmak, 2008: 37-38).

Türkiye, geçmiş yıllarda uygulanan eğitim politikası yüzünden, eğitimin bütün alanlarında bir takım sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. 1962'de başlayan eğitim planlamaları günümüzde de devam etmektedir. 1935 ile 1965 yılları arasında okuryazar oranının yıllık ortalama artışı %0,8'dir. 1950-1960 arasında okullaşma oranı erkeklerde %84'e yükselmiş, buna karşılık kızlarda okullaşma oranı %52'ye düşmüştür (Aytaç, 1997: 248-249).

Türkiye, 1997 yılında eğitim alanında önemli bir yenilik sağlamıştır. Bu yenilik 5 yıllık zorunlu eğitim süresinin 8 yıla çıkarılmasıdır. Bu durum okullaşma oranlarında ciddi bir artış meydana getirmiştir. 1997 yılında %80 olan ilköğretimdeki okullaşma oranı, 2005 yılında %90'a yükselmiştir. 2008 yılında bu oran neredeyse %100'e yaklaşarak %95'e ulaşmıştır. Ayrıca 2000 yılında %62 olan ortaöğretim okullaşma oranı ise 2008 yılında %74'e yükselmiştir (Adıgüzel, 2011: 48-51).

Tablo 2.6. 5 Yıllık Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranı (%)

Öğretim Yılı	İlkokul	Ortaokul ve dengi	Lise ve dengi	Yükseköğretim
1994/95	89,34	53,43	36,74	8,61
1995/96	88,93	53,09	38,74	9,35
1996/97	89,40	52,82	38,54	9,21

Kaynak: <http://sgb.meb.gov.tr/www>, Milli Eğitim İstatistikleri, 2009-2010: 1.

Tabloya göre 5 yıllık zorunlu eğitim yıllarında ilkokuldan sonraki okullaşma oranlarındaki düşüş eğitim-öğretim zafiyetini göstermektedir. İlkokuldan ayrılanların ortaokul eğitimine devam etme oranları da her yıl azalma göstermiştir.

Yükseköğretim oranlarındaki düşüklük ise ülkede nitelikli insan gücünün ne denli az olduğunu ortaya koymaktadır.

1997 yılındaki bu eğitim reformu gerçekleştirilirken büyük oranda harcamalar olmuştur. Ortalama olarak, yıllık 3 milyar dolar harcanan reformda, yeni okulların inşaat yatırımlarına, mevcut okulların yenilenmesine, okullardaki bilgisayar teknolojilerine, eğitim makine, teçhizat ve materyallerine, öğretmen ve diğer eğitim personellerine yapılan giderlere ve yeni personel alımı gibi alanlara harcamalar yapılmıştır. Tüm bu yapılan harcamalar sonucunda 1997-2002 yılları arasında 81.500 adet yeni ilköğretim sınıfı meydana getirilmiştir (World Bank, 2005: 5). Buna rağmen çeşitli ülkelerin zorunlu eğitim sürelerine bakıldığında Türkiye'deki zorunlu eğitim süresi yeterli gelmemektedir. Bu yetersizliği giderebilme ve okullaşma oranında daha yüksek orana ulaşarak dünya ortalamasını yakalamak amacıyla bir reform daha gerçekleştirilmiştir. Bu reform ise zorunlu eğitim süresinin 4+4+4 şeklinde 12 yıla çıkarılmasıdır.

Tablo 2.7. Türkiye Öğretim Yılı ve Eğitim Seviyesine Göre Net Okullaşma Oranı (%)

Öğretim Yılı	Okul Öncesi (3-5 Yaş)	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim	
2001/02	-	92,40	48,11	12,98	
2002/03	-	90,98	50,57	14,65	
2003/04	-	90,21	53,37	15,31	
2004/05	-	89,66	54,87	16,60	
2005/06	-	89,77	56,63	18,85	
2006/07	-	90,13	56,51	20,14	
2007/08	-	97,37	58,56	21,06	
2008/09	-	96,49	58,52	27,69	
2009/10	26,92	98,17	64,95	30,42	
2010/11	29,85	98,41	66,07	33,06	
2011/12	30,87	98,67	67,37	35,51	
Öğretim Yılı	Okul Öncesi (3-5 Yaş)	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim	Yükseköğretim
2012/13	26,63	98,86	93,09	70,06	38,50
2013/14	27,71	99,57	94,52	76,65	39,89
2014/15	32,68	96,30	94,35	79,37	39,49
2015/16	33,26	94,87	94,39	79,79	40,87
2016/17	35,52	91,16	95,68	82,54	42,43

Kaynak: T.C. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2016/17, 2017: 1.

Türkiye’de eğitim alanında sağlanan iki reform sonucu okullaşma oranlarının artışı yukarıdaki tabloda görülmektedir. 1997 yılında yapılan 8 yıllık zorunlu eğitim süresine bağlı olarak ortaöğretim seviyesindeki artış dikkat çekmektedir. 2012 yılında gerçekleştirilen 12 yıllık zorunlu eğitim süresi reformundan sonra ise ilkokul ve ortaokul okullaşma oranlarının %100’e yaklaştığı görülmektedir. Yine bu reformdan sonra ortaöğretim okullaşma oranı ise önemli bir artış sağlamıştır. Ayrıca 20 yıl öncesinde %10’larda gerçekleşen yükseköğretim okullaşma oranı ise günümüzde 4 katına çıkarak önemli bir artış ivmesi yakalamıştır.

Eğitim düzeyinde yaşanan bu yükselme, beşeri sermaye olan insan gücünün niteliğini arttırarak ekonomiye üretim kapasitesinin artışı olarak bir geri dönüşüm sağlamaktadır. Dolayısıyla eğitim seviyesinin artışı ile ekonomik büyüme arasında doğru yönlü ilişki mevcuttur (Çakmak, 2008: 36).

Tablo 2.8. OECD Ülkelerinde Yaş Gruplarına Göre Okullaşma Oranı /2011
(Kamu ve Özel Okullarda)

Ülkeler	Zorunlu Eğitim Başlama Yaşı	Zorunlu Eğitim Bitiş Yaşı	Nüfusun %90 ve Fazlasının Okullaştığı Yaş Aralığı	Belirli Yaş Grubundaki Öğrenciler (Nüfusun Yüzdesi)				
				3-4 Yaş	5-14 Yaş	15-19 Yaş	20-29 Yaş	30-39 Yaş
Avustralya	6	17	5-16	40	99	84	33	13
Avusturya	6	15	4-16	76	98	78	25	6
Belçika	6	18	3-18	99	99	94	32	9
Kanada	6	16-18	6-17	24	99	81	25	6
Şili	6	18	6-16	59	94	76	77	5
Çek Cumhuriyeti	6	15	5-17	72	98	90	25	4
Danimarka	6	16	3-16	94	99	87	41	8
Estonya	7	16	4-17	88	96	87	29	7
Finlandiya	7	16	6-18	53	96	87	42	16
Fransa	6	16	3-17	99	99	84	20	3
Almanya	6	18	4-18	93	99	92	32	4
Yunanistan	5	14-15	5-17	27	100	84	40	2
Macaristan	5	18	4-17	84	98	92	26	4
İzlanda	6	16	3-16	96	99	87	39	13
İsrail	6	17	4-16	90	97	64	22	6
İtalya	6	16	3-16	94	99	81	21	3
Japonya	6	15	4-17	85	100	-	-	-
Güney Kore	6	14	6-17	82	99	86	30	2
Lüksemburg	4	15	83	96	-	-	-	-
Meksika	4	15	4-14	72	100	56	12	4
Hollanda	5	18	4-17	93	100	93	35	5
Yeni Zelanda	5	16	4-16	90	100	81	29	11
Norveç	6	16	3-17	96	100	86	30	7
Polonya	5	16	6-18	57	95	93	30	5
Portekiz	6	18	5-17	82	100	87	24	7
Slovakya	6	16	6-17	66	96	85	21	4
Slovenya	6	14	5-18	86	97	92	34	4
İspanya	6	16	3-16	99	99	89	26	5
İsveç	7	16	3-18	93	97	86	37	14
İsviçre	5-7	15	5-17	22	99	85	25	4
Türkiye	6	14	6-13	12	95	64	21	3
İngiltere	4-5	16	4-16	91	100	78	19	6
ABD	4-6	17	6-16	64	96	80	27	7
OECD Ortalaması	6	16	4-16	74	99	84	28	6

Kaynak: OECD, Education at a Glance 2013: 269.

Tablo 14'e bakıldığında Türkiye'nin zorunlu eğitim süresi OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ortalamasını yakalayamamıştır. Bu sürele bakıldığında; ABD, İngiltere, Fransa zorunlu eğitim süreleri 11 yıl, Almanya 12, Norveç 10 yıl olup ortalamayı yakalamışlardır. Güney Kore ve Türkiye'nin zorunlu eğitim süreleri 8 yıl olarak belirtilmiştir. Ancak göze çarpan değerlerden birisi Türkiye'nin 3-4 yaş aralığındaki okullaşma oranının diğer OECD ülkelerinin oldukça

gerisinde kalmasıdır. Ayrıca Türkiye'nin okullaşma oranının en fazla olduğu yaş aralığı 5-14 yaş grubu olup, bu değerinde bile ortalamanın gerisinde olması dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de 8 yıllık zorunlu eğitim süresinden 2012 yılında 12 yıllık zorunlu eğitim süresine geçilmesi eğitim alanında yapılmış önemli bir atılım olmuştur. Ancak Güney Kore'nin zorunlu eğitim süresinden fazla zorunlu eğitim süresine sahip olan Türkiye'de yine de eğitim yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Bu durumda eğitimin nicelik olarak artmasından ziyade niteliksel olarak geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Güney Kore okullaşma oranına bakıldığında %90'dan fazlasının 6-17 yaş grubu arasında olduğu görülmektedir. Özellikle 3-4 yaş grubundaki okullaşma oranının Türkiye ile arasındaki fark dikkat çekmektedir. %80'i aşan bu oran eğitim zorunlu olmamasına rağmen OECD ortalamasının da üzerindedir.

Güney Kore eğitim sistemi 6+3+3+4 yıl şeklinde olup ilk iki aşaması zorunlu eğitim şeklindedir. Okul öncesi eğitim ve lise zorunlu değildir. Ancak ortaokuldan liseye ilerleme oranı, 1980'lerin ortalarından beri %99'un üzerindedir (<https://wenr.wes.org> , Erişim Tarihi: 29.09.2017).

Güney Kore eğitim 1900'lü yılların ikinci yarısından itibaren büyüyen ekonomisi ile birlikte eğitim olanakları hızla gelişen ülkeler arasındadır. 1945'ten 1970'e kadar ilkokula giden öğrenci sayısı 5 katı artış göstermiştir. 1945-1990 yılları arasında lise kayıtları 40.000'den 2,3 milyona, üniversite öğrenci sayıları ise 8000'in altında iken günümüzde 3,3 milyona ulaşmıştır. Öyle ki bu gelişme ile artan öğrenci sayısına öğretmen sayısı yetersiz gelmiştir. 1985 yılından sonra eğitim alanında yapılan önemli reformlar ile bu eksiklikler de giderilmiştir (<https://wenr.wes.org>, Erişim Tarihi: 29.09.2017).

Güney Kore beşeri sermayeyi nitelikli hale getirmek için eğitim alanında aşamalar halinde ilerleme kaydedildi. Şöyle ki, ilk olarak ilköğretim alanında tam okullaşma sağlandıktan sonra ortaöğretim alanına geçildi. 1965 yılında ilköğretimde %100 okullaşma sağlandı. 1990 yılından sonra yükseköğretimde %90'a ulaşan okullaşma oranı oldukça dikkat çekmektedir (Öz, 2008: 44). Ayrıca Güney Kore'nin

üretim alanında çalıştırılan işgücünün %100'ü okur-yazar konumundadır (Göbekoğlu vd., 2012: 35).

Tablo 2.9. Güney Kore, Japonya, ABD ve Türkiye’de Okullaşma Oranları* (Brüt %)

Ülkeler	Güney Kore		Japonya		ABD		Türkiye	
	1991	2005	1991	2005	1991	2005	1991	2005
İlköğretimde Okullaşma Oranı	105	105	100	100	103	98	99	94
Ortaöğretimde Okullaşma Oranı	90	93	97	102	92	94	48	74
Yükseköğretimde Okullaşma Oranı	39	90	30	55	72	82	13	31

Kaynak: Öz, 2008: 45. (*) okullaşma oranı, yaşa bakılmaksızın toplam kayıtlı öğrenci sayısının, ilgili eğitim düzeyine karşılık gelen yaş dilimindeki nüfusa oranını verdiği için %100'ün üzerinde değer alabilir.

Yükseköğretim okullaşma oranının Güney Kore’de en yüksek değere sahip olması ülkenin eğitime verdiği önemi net olarak göstermektedir. Lise öğrencilerinin %85’inden fazlası yükseköğrenime devam etmektedir (<https://wenr.wes.org>, 2013, Erişim Tarihi: 29.09.2018). Bu seviye ülkenin eğitim alanında güçlü gayreti sayesinde yüksektir. 25-34 yaş grubunun %98’i, 25-64 yaş grubu yetişkinlerin %45’inin yükseköğretimde başarı sağlamaktadır. Bu değerler OECD ülkeleri içinde en yüksek değerlerdir (<https://www.oecd-ilibrary.org>, 2015, Erişim Tarihi: 29.09.2017).

1980 yılından itibaren nitelikli insan gücü yetiştirmek amacıyla üniversitelerin kontenjanları arttırılmıştır. Bu sayede yükseköğretim katılım oranları yükselmiştir. Şöyle ki 1980 yılında %15,8 ile dünya ortalaması olan %11’i aşmıştır. 1990 yılında bu oran %39,2 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca 1965-1985 yılları arasında yükseköğrenime kayıt oranı %8,4 artmıştır. Özellikle elektrik-elektronik mühendisliğinin lisans düzeyinde kaydı %94,7, yüksek lisans ve doktora düzeyinde kaydı ise %424,8 artmıştır (Çalışır ve Gülmez, 2010: 44).

Yükseköğretimde sağlanan başarılar ülkenin ekonomik kalkınması için çok önemli bir rol üstlenmektedir. Çünkü yükseköğretim herhangi bir mesleğe sahip insan gücünün yetişmesinde, oluşabilecek sorunlara karşı araştırmacı ve topluma önder bireyler yetiştirilmesinde oldukça etkilidir (Çakmak, 2008: 38).

Güney Kore’de sanayileşme söz konusu olduğu için mesleki eğitimin şekillenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle Güney Kore hükümeti, fabrika içi mesleki eğitimin desteklenmesi, istihdam sigorta sistemi (eğitim yoluyla işsizlerin sosyal güvenliğe dahil edilmeleri), stajyerlere verilen eğitim fırsatları için işletmelere sübvansiyonlar verilmesi gibi mesleki eğitim adına projeler gerçekleştirmektedir (Çevik, 2015: 79-80).

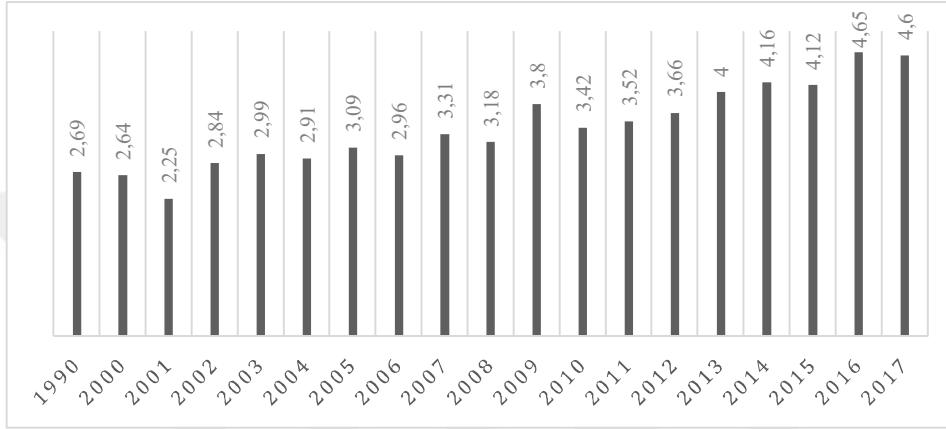
Güney Kore’de eğitime gösterilen bu gayretin içinde üstün yetenekli öğrencilere tanınan ayrıcalıklar, mesleki eğitime ve öğretmenlik mesleğine verilen önem yadsınmaz. Üstün yetenekliler için yapılan ayrıcalıklar arasında sınıf atlama, okula erken başlama gibi programlar mevcuttur. Bunun içinde öğretmenlik mesleğine de çok önem verilmiştir. Çünkü bu tür öğrencileri seçmek ve yetiştirmek için özenli davranılmaktadır. Hatta ülkede öğretmen maaşları da oldukça yüksektir. Tabi buna paralel olarak öğretmenlerin sürekli gelişimi de zorunlu kılınmaktadır (Levent ve Gökkaya, 2014: 9-16). Örnek vermek gerekirse, yeni göreve başlayan bir ilkokul öğretmenin maaşı, bir yüzbaşının maaşına eşittir (Kozlu, 1999: 171).

Türkiye’de mesleki eğitim anlamda son 10 yıldır birtakım atılımlar gerçekleşmektedir. Çünkü mezun olan öğrencilerin iş bulma konusunda çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmasının altında yatan nedenlerden biri de eğitim sisteminde mesleki eğitimin göz ardı edilmesidir. 2016-2017 milli eğitim istatistiklerine göre genel ve mesleki ortaöğretim toplamı 6 milyona yakın olup bu sayının yaklaşık üçte biri mesleki eğitime aittir (MEB, 2016/2017: 123).

Ülkeler arasında beşeri sermayenin gelişmesine, kalitesine bakarken genellikle okullaşma oranlarının yanı sıra milli gelir içinde eğitim için ayrılan harcamalara bakılmaktadır (Acar, 2006: 104). Çünkü eğitim yatırımları, insan sermayesine katkıda bulunan en önemli ekonomik faktör olup, ekonomik kalkınmanın en başında gelmektedir (Huy, 2012: 59). Ayrıca ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile eğitim harcamaları arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde eğitime GSMH’nın %5-6’sı kadar kaynak ayrılırken, az gelişmiş ülkelerde GSMH’nın yaklaşık %3’ü kadar eğitime kaynak ayrılmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde artan nüfusa göre de eğitim yetersiz kalmaktadır (Öztürk, 2012: 532). Öyle ki iyi eğitilmiş beşeri sermayeye sahip ülkeler gelişmişlik yönünden daha iyi

konumdadır. Japonya ve Almanya buna örnek gösterilebilir (Öztürk, 2005: 41). Dolayısıyla gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler veya az gelişmiş ülkeler arasındaki ekonomik kalkınma farkları beşeri sermayeye yapılan yatırımlar ile şekillenmektedir. Aradaki fark eğitime yapılan harcamalar sayesinde kapatılabilecektir.

Grafik 2.1. Türkiye’de Eğitim Bütçesinin GSYİH’deki Payı (%) (1999-2017)

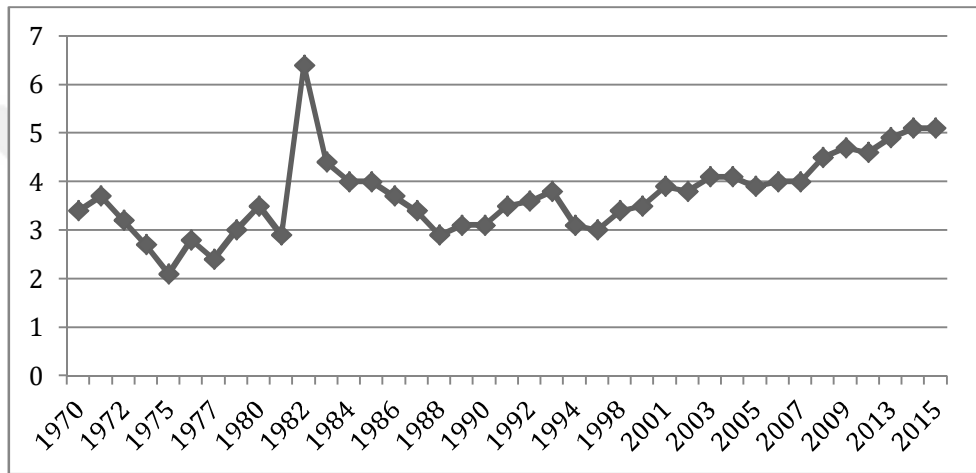
Kaynak: T.C. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2016/17, 2017: 242.

Türkiye’de eğitim bütçesinin GSYİH’deki payına bakıldığında 1990 yılından 2013 yılına kadar %2-3 bandında seyretmiştir. 2013 yılından sonra %4’leri bulması önemli bir artış olduğunu göstermektedir. Türkiye’nin yıllar itibariyle eğitime ayırmış olduğu kaynakların artmış olması olumlu bir durumu ifade etmektedir.

Türkiye’de eğitim bütçesi MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu) ve üniversitelerden oluşmaktadır. Eğitim harcamaları içerisinde en çok kaynak Milli Eğitim Bakanlığı’na ayrılmaktadır. YÖK ve üniversitelere ayrılan kaynak ise oldukça düşüktür. Ancak totalde eğitime için sağlanan bütçe rakamsal ve oransal olarak artış göstermektedir. Bu durumda eğitimin yıllar geçtikçe daha fazla dikkate alındığını göstermektedir. Tabi bu bütçenin nasıl kullanıldığı da eğitimin niteliği açısından önemlidir. Çünkü eğitim için ayrılan bütçe yatırım olarak değil de cari harcama şeklinde kullanılırsa ülke açısından olumlu bir durum sergilemeyecektir. Türkiye için bakıldığında MEB bütçesinden yatırıma ayrılan pay oldukça dalgalı bir seyir izlemektedir. 2003 yılına kadar %15 üzeri olan bu oran 2003 yılından sonra düşmüştür. Günümüzde %9’larda olan bu oran 2003 yılından sonra %5-6’lara kadara düşmüştür. Örneğin, Türkiye’de genel bütçeden MEB’e

ayrılan pay 2010 yılında %14,1 iken 2011 yılında bu pay %15,5'e yükselmiştir. MEB bu kaynaktan yatırıma 2010 yılında %6,32 pay ayırırken, 2011 yılında %5,85 pay ayırmıştır. Dolayısıyla bütçe artmasına rağmen yatırım harcaması azalmıştır. 2012 yılına gelindiğinde ise hem MEB'e ayrılan bütçe hem de MEB'den yatırıma ayrılan bütçe artış göstermiştir. Ancak gayrisafi yurtiçi hasılanın da yükselme oranını göz ardı etmemek gerekir (MEB, 2016/2017: 246-247).

Grafik 2.2. Güney Kore'de Eğitime Yapılan Kamu Harcamaları (GSYİH'nin Yüzdesi)

Kaynak: <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 14.10.2017.

Güney Kore'nin hızlı yükselişine en önemli katkıyı yapan hiç kuşkusuz eğitimidir. Grafik 2.2'de de görüldüğü gibi 1975'den sonrasında eğitime yapılan kamu harcamaları artış göstermektedir. 1980 yılında hayat boyu öğrenmenin benimsenmesi ve daha birçok getirilen yenilikler sayesinde eğitime teşvik sağlanmıştır.

Güney Kore'de eğitim harcamalarında kamunun payının yüksekliği, gelişmekte olan ülkelere göre miktar olarak daha fazla olması, daha planlı bir şekilde düzenlenmesi ve insan gücüne önem veren politikaları piyasa işleyişinde aktif rol üstlenmiştir. Çünkü ilk olarak ilköğretimde daha sonra orta öğretim ve yükseköğretimde sağlanan başarıların sanayi ihtiyaçlarına da yönelik olması, Güney Kore ekonomisini gelişmiş ülke düzeyine ulaştıran en önemli faktörlerden biri olmuştur (Öz, 2008: 46).

Türkiye ve Güney Kore'nin de üyesi olduğu OECD ülkeleri içinde bir karşılaştırma yapıldığında OECD ortalamasının üstünde bulunan ülkeler Danimarka,

Güney Kore, İzlanda, Norveç, Yeni Zelanda, Kanada, ABD, İngiltere'dir. 2014 yılı itibariyle OECD ortalamasından en düşük eğitim harcamasına sahip ülkeler arasında Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Lüksemburg bulunmaktadır. Türkiye'nin konumuna bakılacak olursa, OECD ortalamasının gerisinde olmasına rağmen en düşük seviyede olmaması ve her geçen yılda eğitime ayrılan harcama oranlarında artış olması olumlu yönde bir gelişme olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 2.10.).

Tablo 2.10. OECD Ülkelerinde Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların GSYİH'ya Oranı (%)

Ülkeler	Eğitimin Tüm Seviyeleri					
	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Avustralya	5.2	5.9	5.7	5.6	5.6	5.8
Avusturya	-	-	-	4.9	5.0	4.9
Belçika	5.3	5.6	5.6	5.7	5.8	5.8
Kanada	5.9	6.7	6.3	6.2	6.2	6.2
Şili	5.5	5.7	5.7	6.2	5.8	5.5
Çek Cumhuriyeti	3.7	3.9	4.1	4.2	4.0	3.9
Danimarka	5.9	6.2	5.8	6.0	6.1	6.3
Estonya	4.6	5.4	4.9	4.8	5.2	5.0
Finlandiya	5.4	5.8	5.8	5.8	5.7	5.7
Fransa	5.2	5.4	5.3	5.2	5.3	5.3
Almanya	4.3	4.5	4.4	4.3	4.3	4.3
Yunanistan	4.2	-	-	-	-	-
Macaristan	4.5	-	-	3.8	3.8	3.8
İzlanda	6.4	5.8	5.8	6.0	5.8	6.0
İrlanda	4.3	5.9	5.7	5.7	5.2	4.8
İsrail	5.3	5.5	5.8	5.7	5.8	5.8
İtalya	3.9	3.9	3.8	3.9	4.0	4.0
Japonya	4.3	4.5	4.5	4.5	4.4	4.4
Güney Kore	6.0	6.8	6.8	6.7	6.5	6.3
Litvanya	4.7	4.7	4.5	4.2	4.5	4.7
Lüksemburg	-	3.5	3.3	3.7	3.5	3.6
Meksika	5.0	5.3	5.2	5.2	5.2	5.4
Hollanda	5.0	5.4	5.4	5.4	5.5	5.4
Yeni Zelanda	-	-	-	6.7	6.4	6.4
Norveç	-	6.5	6.4	6.2	6.3	6.2
Polonya	5.3	5.0	4.6	4.8	4.7	4.7
Portekiz	4.8	5.1	4.9	5.8	6.1	5.8
Slovakya	3.7	3.9	3.7	3.7	3.8	3.9
Slovenya	5.3	5.1	5.0	4.9	4.8	4.6
İspanya	3.9	4.5	4.5	4.4	4.3	4.3
İsveç	5.5	5.4	5.3	5.4	5.4	5.4
İsviçre	4.8	4.6	4.7	4.7	4.7	4.7
Türkiye	-	-	5.0	4.9	4.8	4.9
İngiltere	-	-	-	6.2	6.7	6.6
ABD	6.3	6.7	6.6	6.5	6.2	6.2
OECD Ortalaması	5.0	5.3	5.2	5.2	5.2	5.2

Kaynak: OECD, Education at a Glance 2017: 188.

Tablo 2.10’da ayrıca dikkat çeken nokta, eğitim harcamalarını yüksek ve düşük tutan ülkeler arasındaki farklılıktır. Şöyle ki eğitime yüksek oranlarda pay ayıran ülkelerin çoğunluğu İskandinav ülkeleridir. Danimarka, Norveç, İzlanda ülkeleri OECD ortalamasının üstünde eğitim harcaması yapmaktadır. Bu ülkelerde bilindiği gibi demokrasinin, insan hakların en güzel uygulandığı ve kişi başına düşen milli gelirin de yüksek olduğu ülkelerdir. Eğitime düşük pay ayıran ülkelere bakıldığında ise bir kısmı sosyal ve ekonomik krizlerle uğraşırken bir kısmı ise ekonomik kalkınma sürecinde sorunlar yaşayan ülkelerdir (Şahin, 2017: 158).

Tablo 2.11. İnsani Gelişme Endeksi Değerlendirmesine Göre İlk 25 Ülke ve Ekonominin Kamu Eğitim Harcamalarının GSMH’ya Oranı (%)

Ülkeler	İnsani Gelişme Endeksi (2017)	Kamu Eğitim Harcamaları (2012-2017)
1. Norveç	0.953	7.7
2. İsviçre	0.944	5.1
3. Avustralya	0.939	5.2
4. İrlanda	0.938	4.9
5. Almanya	0.936	4.9
6. İzlanda	0.935	7.8
7. Hong Kong	0.933	3.3
8. İsveç	0.933	7.9
9. Singapur	0.932	2.9
10. Hollanda	0.931	5.5
11. Danimarka	0.929	7.6
12. Kanada	0.926	-
13. ABD	0.924	5.0
14. İngiltere	0.922	5.6
15. Finlandiya	0.920	7.2
16. Yeni Zelanda	0.917	6.3
17. Belçika	0.916	6.6
18. Lihtenştayn	0.916	-
19. Japonya	0.909	3.6
20. Avusturya	0.908	5.4
21. Lüksemburg	0.904	4.0
22. İsrail	0.903	5.7
23. Güney Kore	0.903	5.1
24. Fransa	0.901	5.5
25. Slovenya	0.896	5.3
64. Türkiye	0.791	4.4

Kaynak: UNDP, Human Development Indicators and Indices 2018: 22-52.

İnsani Gelişme Endeksi, insanların refah seviyelerini sağlık, eğitim ve milli gelirleri dikkate alarak ölçmektedir ve böylece ülkelerin de ortalama başarılarını

ortaya koymaktadır. Tablo 2.11’de verilen bilgilere göre, refah seviyesi en yüksek ülke Norveç olup eğitime verdiği önem oldukça başarılıdır. Norveç’i İsveç, Danimarka, İzlanda, Finlandiya’da yüksek eğitim harcamaları ile takip etmektedir. Hong Kong, Singapur gibi ülkeler ise yüksek refah seviyelerine rağmen eğitime ayrılan paylarının düşük olması dikkat çekmektedir. Güney Kore’de yüksek insani gelişim değerine sahip olup eğitime yapılan harcamaları da oldukça iyi konumdadır. Türkiye’ye bakılacak olursa insani gelişim endeksi değerine göre ilk 25 ülke içerisinde yer almamaktadır. Türkiye’nin eğitim harcamaları da konumuna göre düşük seviyelerdedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, eğitime yapılan her harcama ekonomik büyüme için geri dönüşü yüksek yatırımlardır (Karataş ve Çankaya, 2010: 41).

2. 3. Türkiye ve Güney Kore’de Teknoloji ve AR-GE Harcamaları

Teknoloji, bilginin üretime uygulanması, girdileri çıktılara dönüştüren üretim bilgisi, üretim süreçleri ve bu dönüşüme eşlik eden teknik düzenlemelerin ve yeniliklerin tümünü ifade eder (Şahin, 2011: 381).

Teknolojik gelişme ve bu gelişmeler için yapılan AR-GE harcamaları, ekonomilerin büyüme performanslarında etkili göstergelerdendir. Ülkeler arasında hızla artan rekabet teknolojik yenilikleri de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu yeniliklere ayak uydurabilen ülkelerde ekonomik büyüme sürdürülebilir şekilde olurken, uyum sağlayamayan ülke ekonomileri ise tuzaklara takılmaktadır.

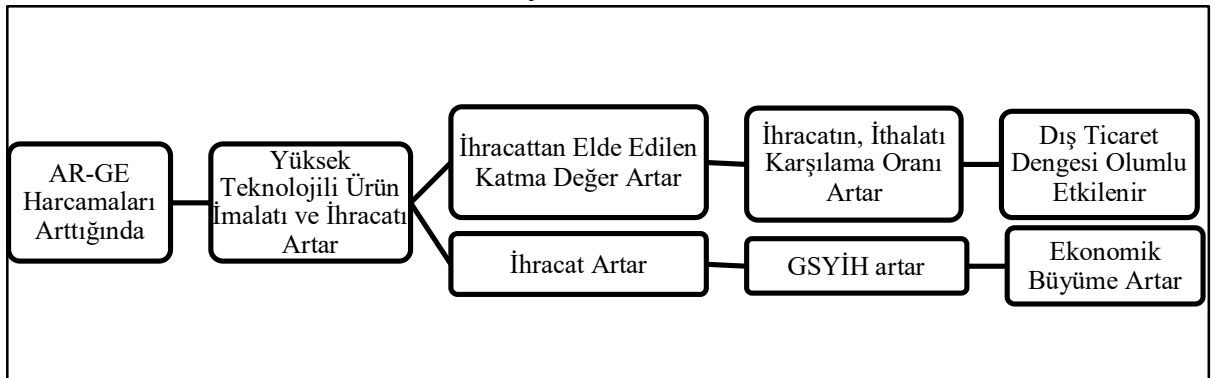
İktisat literatüründe teknolojik yenilik ve AR-GE harcamalarının ekonomik büyüme ile doğrudan ilişkili olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur. Bunların çıkış noktası Schumpeter’dir (1911). Klasik ve Keynesyen görüşler, ekonomik büyümenin üzerinde etkili olan faktörleri teknolojik yeniliklerde aramayıp başka olgulara yönelmişlerdir. Schumpeter ise bu görüşlerin aksine, ekonomik büyümenin temeline arzı ve talebi değil yeni bir düşünce veya yeni bir icadı koymuştur. Schumpeter’e göre, durgunluğun nedeni girişimcilerde yenilik yaratacak ruhun olmamasıdır. Öyle ki, yapılan yenilikler sayesinde ekonomide büyüme gerçekleşebilecektir. Çünkü ‘yaratıcı yıkım’ söz konusudur. Bu teoriye göre, serbest piyasa ekonomilerinde firmalar, eski ürünleri üreten firmaları ortadan kaldırırken, yaptıkları AR-GE

harcamaları ile yeni ürünleri ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla yenilik üretim sürecine dâhil olduğu sürece ekonomide büyüme sağlanabilecektir (Küçükkalay, 2010: 449-451). Schumpeter'in yenilik fikri daha sonra Romer (1989), Grossman ve Helpman (1991), Aghion ve Howitt (1992) tarafından, yeni teknolojiler için yapılan AR-GE harcamalarının ekonomik büyümede sürekli olarak artış sağlayacağı şeklinde geliştirilmiştir (Kutbay ve Öz, 2017: 335).

Teknoloji, sadece üretilen üründe değişen faktörleri kapsamamaktadır. Teknoloji, ürünün kalitesini yükselten, biçim ve niteliğini değiştiren, miktarını arttıran gibi her türlü iyileştirmeyi içinde barındırır (Adıgüzel, 2011: 26).

Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasında artan rekabet ortamı ekonomik büyümede farklılıklara neden olmaktadır. Sürdürülebilir bir büyümenin sağlanabilmesi için ürün ve hizmetlerin yenilenmesi, üretim süreçlerinin sürekli yeni versiyonlara ayak uydurması gerekmektedir (Yıldız, 2015: 160). Bu durum ekonomilerde artık AR-GE'ye yapılan yatırımlar ile ölçülebilmektedir. Çünkü AR-GE öncelikli olarak teknolojik gelişmeleri kâra dönüştürür ve bu durumun devamlılığını sağlamaktadır (Kocamış ve Güngör, 2014: 129). Nitekim AR-GE ile üretilen ürünler katma değeri yüksek ürünler olup üretimde etkinliği ve ekonomide büyümeyi sağlayan itici güçtür.

Şekil 2.1. AR-GE Harcamaları, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme İlişkileri

Kaynak: Göçer, 2013: 220.

Şekil 2.1'de görüldüğü gibi AR-GE harcamaları genel olarak ileri teknoloji ürünlere yapılmaktadır. Dolayısıyla yüksek teknolojili ürünlerin üretimi arttıkça ihracatı da artmaktadır. Artan ihracatın ithalatı karşılama oranı arttıkça da dış ticaret

dengeyi olumlu etkileyecektir. Çünkü dışa bağımlılık azalmıştır. Nitekim dış ticaret dengesinin olumlu etkilenmesi ise ekonomik büyümeyi de pozitif yönde etkileyecektir.

Ülkeler, ekonomik büyümelerini sürdürülebilir hale getirip, rekabet avantajı elde edebilmek ve orta gelir tuzağını aşmak için AR-GE yatırımlarını arttırarak teknolojik alanda atılımlar yapmışlardır. Bu sayede kişi başına düşen gelirlerini de arttırarak gelişmiş ülke düzeyine ulaşmışlardır. Ancak bu atılımları gerçekleştiremeyen ülkeler ise orta gelir tuzağına takılarak gelişmekte olan ülke statüsünde kalmışlardır.

Uyguladığı başarılı eğitim reformları ile ekonomik büyümesini hızlandırarak gelişmiş ülke konumunda olan Güney Kore, teknoloji ve AR-GE alanlarındaki başarısıyla da dikkat çekmektedir. Tablo 2.12’de Güney Kore’nin dönemsel olarak teknoloji gelişimi yer almaktadır:

Tablo 2.12. Güney Kore Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Politikaları Gelişimi

İmitasyon Dönemi -1960 - 1970	<ul style="list-style-type: none"> ● Kamu Araştırma Enstitüleri (Government Research Institute-GRI)- 1966 ● Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (Korea Institute of Science and Technology-KIST)- 1966 ● Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (Ministry of Science and Technology-MOST)- 1967 ● Teşvik Kanunları- 1967 ● Makine, gemi yapımı, kimyasallar, deniz bilimi, elektronik alanlarında kamu araştırma kurumları- 1970’ler ● AR-GE yatırımı için vergi indirimi- 1974 ● AR-GE yatırımı için insan kaynaklarının geliştirilmesi (Kore İleri Bilim Ve Teknoloji Enstitüsü-KAIST)- 1971
Dönüşüm Dönemi -1980	<ul style="list-style-type: none"> ● Uluslararası AR-GE Programı (NRDP)- 1982 ● Dadeok Bilim Kenti kuruluşu ● AR-GE yatırımları için özel firmalara finansal ve vergi teşviki sağlandı- 1982
İnovasyon Dönemi -1990 ve sonrası	<ul style="list-style-type: none"> ● Üniversite tabanlı Bilim Araştırma Merkezleri ● 5 Yıllık İnovasyon Planları- 1997 ● Uluslararası Bilim ve Teknoloji Konseyi Kuruluşu- 1999 ● 2025’e kadar Bilim-Teknoloji Vizyonu- 1999 ● İlk Ulusal Teknoloji Yol Haritası- 2001 ● Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bakanlığı kuruluşu- 2004 ● Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığının tanıtımı- 2008

Kaynak: OECD, 2009: 174.

Güney Kore, teknolojiye büyük önem vermiştir. 1960'lı yıllardan günümüze teknoloji parkları, sanayi ve teknolojiyi bir araya getiren bölgeler ve araştırma merkezleri kurmuşlardır. Ülkenin ulusal olarak stratejisi, AR-GE harcamalarını seçilmiş alanlarda yoğunlaştırarak başka devletler ile iş birliği sayesinde başarıya ulaşmaktır. Güney Kore'nin odaklaştığı teknoloji yarı iletkenler olup dünyanın en başarılı yarı iletici üreticileri arasındadır. AR-GE de en başarılı şirket ise Samsung Elektronikler (Göbekoğlu vd., 2012: 31-32).

Güney Kore'nin bilim ve teknoloji gelişmeleri 1960'lara kadar dayanmaktadır. Bu gelişmeler ilk olarak yabancı teknolojinin elde edilmesi, bu teknolojiyi üretime uyarlamak, büyük firmalara transfer etmek ve bunların sağlanması için kamusal altyapının sağlanması şeklinde olmuştur (Çetin ve Karadaş, 2018: 107). İlk olarak 1962 yılında uygulanmaya başlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile bilim ve teknoloji alanında hızlı gelişme sağlanmıştır. Ekonomi politikalarına doğrudan müdahale yerine tavsiye amaçlı olarak Ekonomi ve Bilim Konseyi kurulmuştur. Daha sonra doğrudan müdahale etmek için Ekonomik Planlama Organizasyonu (EBP) kurulmuştur (Çakmak, 2016: 164).

Bilim ve teknoloji altyapısını hızla oluşturan Güney Kore 1966 yılında Kamu Araştırma Enstitülerini (GRI) kurmuştur. Bu kurumun ardından yine 1966'da Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (KIST) kurulmuş ve bunu takiben bir yıl sonrasında Bilim ve Teknoloji bakanlığı (MOST) kurulmuştur (OECD, 2009: 173). KIST, ülkenin sanayisi ile yabancı ülke sanayileri arasında köprü görevinde olup, uygun teknolojinin seçilip, değişimi, gelişimi ve uyumu hakkında yol gösteren bir kurumdur. MOST ise, AR-GE, beşeri sermaye, uluslararası teknik iş birliği gibi konulardan sorumlu olmuştur (Çalışır ve Gülmez, 2010: 41). 1970'lerde Kamu Araştırma Enstitülerinin sayısı artırılmış, bilim ve teknoloji alanında teşvik kanunları çıkarılmış, AR-GE ile ilgili vergi indirimleri gerçekleştirilmiştir (OECD, 2009: 173). Örneğin, şirket içi AR-GE merkezleri 1971'de 1'den 1976'da 12'ye ve 1979'da ise 46'ya yükselmiştir (Hong, 2010: 60). Bu dönemde son olarak bilim ve teknoloji alanında bilim adamı ve mühendis yetiştirmek için Kore İleri Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (KAIST) kurulmuştur (OECD, 2009: 173). Şirketler, taklit edilmesi daha kolay olan ileri üretim teknolojisine daha fazla odaklanmışlardır

(Hong, 2010: 60). İmitasyon dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Güney Kore, teknolojiyi ithal ederek, taklit edilmiştir. Teknolojinin ithal edilmesinde yurtiçi piyasalarını korumak için lisans anlaşmalarını kullanmışlardır. Böylece hem maliyet düşecek hem de yabancı firmalara bağımlılık azalacaktır (Çalışır ve Gülmez, 2010: 41).

Dönüşüm Dönemi olan 1980'lerde Güney Kore'de Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MOST) ilk ulusal AR-GE programını (1982) başlatmıştır. Bunu takiben çeşitli bakanlıklarda AR-GE programları oluşturmuştur. Bu dönemde teknolojik araştırma, bilgi ve iletişim, çevre, inşaat ve ulaşım, tarım ve sağlık gibi alanlarda desteklenmiştir. Bu programlar kamu sektörü tarafından desteklenmiştir. Bunun yanı sıra özel sektörün AR-GE yatırımları için vergi indirimleri ve finansal teşvikler gibi bir takım çalışmalarda uygulanmıştır. Dolayısıyla da kısa bir süre sonra bu çalışmaların sonucu alınmış ve özel sektör AR-GE harcamaları, kamu sektörünün AR-GE harcamalarını aşmıştır (OECD, 2009: 174). 1982 yılında özel AR-GE kurumlarının sayısı 72 iken 1991 yılında 1201 olmuştur. Toplam AR-GE harcamaları içinde kamu sektörünün payı %19 olurken, özel sektörün payı %81 olmuştur (Çalışır ve Gülmez, 2010: 45).

1990 yılının ikinci yarısında Asya Krizi nedeniyle Güney Kore'de hükümet teknoloji politikalarında değişiklikler yapmıştır. Bu dönemde hükümet '*cheabol*' adı verilen az sayıda çok büyük şirketlerin teknoloji gelişimine daha az destek vererek inovasyon sisteminin temelini, bilginin artmasına yönelmiştir. İnovasyon dönemi olarak adlandırılan bu dönemde teknoloji transferi geliştirmek, kamu ve özel sektörün AR-GE harcamalarını arttırmak bu dönemin önemli gelişmeleri olmuştur (OECD, 2009: 174).

Özetlemek gerekirse Hong (2010), Güney Kore'nin inovasyon sürecini şu şekilde değerlendirmektedir: 1960'lar bilim ve teknoloji politikalarının ilk aşaması, AR-GE teşvik yasaları ve kurumların altyapısı, 1970'ler AR-GE kurumlarının oluşturulması, 1980'ler ulusal AR-GE programının oluşturulması, 1990'lar kamu AR-GE'sinin çeşitlendirilmesi ve 2000'ler kamu AR-GE'sinin ayrıntılandırılması, bilgi temelli ekonominin geliştirilmesidir. GSYİH'ya kıyasla AR-GE'ye yapılan yatırımlar bu 40 yıl boyunca sürekli artmıştır.

Güney Kore'nin inovasyon politikalarını Beş Yıllık Kalkınma Planları da destekler durumdadır. 1962-1997 yılları arasında yedi adet kalkınma planı hazırlanmıştır. Bu planların hepsi başarıyla sonuçlanmıştır. İlk planla birlikte kendi kendine yeten bir ekonomiyi oluşturmak için gerekli adımlar atan Güney Kore ekonomisi bu planda teknolojiyi geliştirmenin gerekliliğine değinmiştir. İkinci planla birlikte sanayinin yeniliklere uyması için gerekli kurumlar ve altyapılar oluşturulması hedeflenmiştir. Üçüncü Kalkınma Planı ile birlikte yüksek katma değerli malların üretimi ve ihracatını artırmak amacıyla ağır ve kimya sanayisine yönelmiştir. Bu plan tamamen ihracata yönelik sanayileşme politikasına yönelmiş ve az sayıda firmaya destek verip büyük çaplı holdingler kurulmasını sağlamıştır (Çakmak, 2016: 161).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ağır ve kimya sanayi geliştirilmiş, yatırımlar daha çok chaebollar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ağır ve verilen sanayi kolları ise teknoloji yoğun ve kaliteli işgücü gerektiren sanayi kollarıdır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda önceki planlarda olduğu gibi ağır ve kimya sanayi, hassas makineleri elektronik ve bilişim gibi teknoloji yoğun sanayi kollarına yönelmek hedeflenmiştir. Ancak temel hedefi, ileri teknoloji ürünlerinin ihracatı olmuştur. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde küçük ve orta boy işletmelere devlet tarafından sağlanan desteklerin artırılmasına karar verilmiş ve büyük holdinglerin ekonomik güçleri hakkında reformlar gerçekleştirilmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ise bu plan yerine 'Yeni Ekonomi Beş Yıllık Planı' yürürlüğe girmiştir. Uzun vadede beş yıllık kalkınma planı gibi olan bu planda sanayileşme ve teknoloji öncelik olmuştur (Gönel, 2014: 9-12).

Beş Yıllık Kalkınma Planlarında da olduğu gibi Güney Kore kalkınmanın teknoloji ile gerçekleşeceği konusuna öncelik vermiştir. Bu planlar ile desteklenen inovasyon politikası ile bilim ve teknolojinin altyapısı ve özümsemesi sağlanmıştır.

Teknoloji politikaları açısından Türkiye'nin gelişimi incelenecek olursa, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ekonomik olarak kalkınmanın sanayileşme ile mümkün olacağı görüşü hâkimdi. Teknolojik gelişimden bahsedilmese de ilk Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1933-1937) uygulamaya konulmuştur. Ayrıca bu dönemde yabancı bilim adamlarının Türkiye'ye gelmeleri üniversitelerde bilimsel düşüncenin yayılmasını sağlamıştır. İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı II. Dünya Savaşı nedeniyle

uygulanamamıştır. Savaşta kaybedilen insan gücü nedeniyle de teknolojik olarak hiçbir hamle olmamıştır (Çalışır ve Gülmez, 2010: 28).

İlk teknolojik değişim tarım sektöründe uygulanmıştır. Tarımda makineleşmeye imkân verilerek traktör kullanılması arttırılmıştır. 1948 yılına kadar 2000 civarında olan traktör sayısı 1950 yılında 24 bine, 1960 yılında 42. 136'ya yükselmiştir (DİE, 1973, aktaran; Çalışır ve Gülmez, 2010: 28).

Türkiye'de teknolojik ilerleme Planlı Dönemin başlamasıyla birlikte daha sağlam temeller üzerine atılmaya başlamıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) araştırmanın, Türkiye'nin kalkınması için en gerekli unsur olduğu, araştırma çalışmalarının geçmişi ve geleceği hakkında çalışmalar yapılmasından bahsedilmektedir. Çünkü Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Türkiye ekonomisi ara malları, dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarını ithal etmekteydi ve ekonomide ithal ikameci sanayileşme söz konusuydu (Buluş, 2012: 90-91). Araştırmanın, yükseköğrenimle geliştirilip, özel sektöre teşvik edilmesi ve devlet için daha verimli hale getirilmesi hakkında incelemeler yapılmıştır. Bu dönemde Türkiye için araştırma çalışmaları için gerekli ortamın yaratılıp geliştirilmesi çalışmaları yapılmış ve doğal bilimlerde temel ve uygulamalı araştırmaları teşkilatlandırmak, işbirliğini sağlamak ve araştırma yapmaya teşvik etmek için Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurulu kurulması planlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 1963: 463-467). TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu-1963) 'ın temelleri atılmıştır ve TÜBİTAK bu dönemde kurularak, bu dönemde sağlanan en önemli başarı olmuştur.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972) bilim ve teknoloji ayrı başlık altında değerlendirilmiştir. Bilimsel ve teknolojik araştırma kapsamında Türkiye'de bulunan eksikliklerden bahsedilerek bu eksiklikler için temel araştırmalara önem verilmesi gerektiğiyle ilgili önerilerde bulunulmuştur. Araştırma ve geliştirme için ayrılan harcamanın GSYH'nin %0,4 olmasının düşüklüğünden ve araştırma geliştirme elemanlarının da yetersizliğinden bahsedilmiştir. Üniversite ve özel sektör iş birliğine önem vurgulanmıştır. Bilim adamı yetiştirmek ve sanayinin gelişimi için 'Sanayi Araştırmaları Enstitüsü' kurulması öngörülmüştür (Kalkınma Bakanlığı, 1968: 197-199).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977), Türkiye ekonomisine hâkim olan sektör hâlâ tarım ve hizmet sektörleridir. Bu durumun artık değişmesi gerektiği ve sanayileşmenin sağlanmasının gerekliliğinden bahsedilmiştir. Tüketim malları sanayilerinin daha fazla paya sahip olup yatırım malları sanayilerinde yeterince gelişme sağlanamamıştır. Dünyadaki teknolojik gelişmeleri takip etmek ve ileri teknolojiyi gerektiği gibi kullanmak mümkün olmamıştır. Bu durum tarım sektörünün de geleneksel yapıdan kurtulmamasına neden olmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 1973: 114-115). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ilk iki plandan ayıran özellik ara ve yatırım mallarına öncelik verilmesi olmuştur (Buluş, 2012: 92).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan bu yana süren AR-GE'ye ayrılan kaynak yetersizliği, ulusal teknoloji politikalarının belirsizliği sanayi için gerekli teknolojiyi dışarıdan alınmasına neden olmuştur. Budurum Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) döneminde de devam etmiştir. TÜBİTAK beklendiği gibi bir etkinlik sağlayamamıştır. Türkiye'ye teknoloji transferi, patent, lisans, know-how anlaşmaları, yabancı sermaye yatırımları, makine ve donatım, teknik işbirliği programları ve öteki bilgi akışı yollarıyla yapılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 1979: 48-49). Dolayısıyla teknolojik gelişim ve ekonomi arasında yeterli ilişki kurulamamıştır. Türkiye bu dönemde büyüme stratejisinde de değişime gitmiştir. Şöyle ki ithal ikameye dayalı ekonomiden ihracata dayalı ekonomik büyüme stratejisine geçmiştir. 24 Ocak 1980 kararları ile serbest piyasa ekonomisine geçiş sağlanmıştır.

1980 sonrası dönemde teknolojik gelişmelerin arttırılması için geliştirilen politikalar (Bayraktutan ve Bıdırdı, 2015: 40):

- Türk Bilim ve Teknoloji Politikası (1983-2003),
- Türk Bilim ve Teknoloji Politikası (1993-2003),
- Bilim ve Teknoloji Politikaları Uygulama Planı (2005-2010),
- Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları: 2003-2023 Strateji Belgesi,
- Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (2011-2016).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)'nda ekonomik olarak kalkınmanın itici gücünün AR-GE ve teknolojik gelişme olduğu, AR-GE

faaliyetlerinin hedeflerine ulaştırılmasının gerekliliği, hedef sektörlerin belirlenerek uygun teknolojilerin transferi ve kullanımına ağırlık verilmesi, özel sektörün teknolojinin ÷lke şartlarına uyarlanması için teşvik edilmesi ve dünyada gelişen ileri teknolojileri takip etmek amacıyla yeni kuruluşlar kurulması öngör÷lmüştür. Ayrıca TÜBİTAK ve YÖK'ün daha aktif hale getirilerek uzun dönemli plan hedef ve stratejiler için ana plan hazırlanmasından bahsedilmiştir. Üniversite-sanayi işbirliğinin etkinleştirilmesi sağlanmasına ve hammadde, işgücü, zaman kaybını önlemek, verimliliği arttırmak için ulusal kalite kontrol sistemi kurulmasına vurgu yapılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 1984: 159).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 1983 yılında Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) kurulmuştur. Teknolojik gelişmenin sağlanması için hazırlanacak olan ana planın hareket noktası olarak Türkiye'nin ilk bilim politikası “Türk Bilim Politikası (1983-2003)” yayınlanmıştır (Bayraktutan ve Bıdırdı, 2015: 41). Ancak bu politika uygulanamamıştır. Bu nedenle Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde BTYK 1993 yılında “ Türk Bilim ve Teknoloji Politikası (1993-2003)” adlı tasarımı onaylamıştır. Amacı ise dünyada gerçekleşen teknolojiye yetişebilmektir (Göker, 2004: 2).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)'nda, toplumun bilgi toplumu olması ve AR-GE altyapısı amacıyla araştırmacı sayısının artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca AR-GE harcamalarının GSYİH'daki payının da %1'e çıkarılması amaçlar arasındadır. Bunları gerçekleştirebilmek için ise teknoloji üretimine geçilip, yaygınlaştırılması, üniversite-sanayi işbirliğinin teşvik edilmesi, gerekli teknolojik alanlarda (bioteknoloji, telekomünikasyon, uydu teknolojisi, mikroelektronik vb.) AR-GE'nin desteklenmesi, BTYK'ya işlerlik kazandırılması ve AR-GE Geliştirme Fonu kurulması gibi ilke ve politikalar düzenlenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 1989: 309-310).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), ‘Bilim ve Teknoloji Atılım Projesi’ ile teknolojik gelişme hususuna daha çok yer vermiştir. Bu planda öncelikle Türkiye'nin bilim ve teknoloji kapsamında mevcut durumundan bahsedilerek amaç ve ilkelere yer verilmiştir. Mevcut duruma göre bilim ve teknoloji politikaları; sanayi sektörü ve eğitim-öğretim alanlarında tam bir uyum yakalayamamıştır. Ayrıca ileri

teknolojinin özüm senerek tüm sektörlere yayılması ve üst düzeyde bilim üretebilme aşamasına gelmek için üniversite-sanayi iş birliği de yetersiz kalmıştır. AR-GE harcamalarının GSYİH'daki payının %1'e ulaşamamasından ve araştırmacı personel sayısında da istenilen hedefe varılmamasından bahsedilmektedir. Kamu ve özel kesim kuruluşlarında AR-GE faaliyetleri yeterince kurumsallaştırılmamış ve teknoloji altyapısı tam anlamıyla geliştirilememiştir. Türkiye'nin sanayileşme sürecinin değişmesi gerektiği ve dünya teknolojilerini yakalaması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır. Bunun için en önemli araç olan telekomünikasyon altyapısında da istenilen gelişme sağlanamamıştır. Bilim ve teknoloji için gereken kaynaklar sağlanamamakta, sağlanan kaynaklar ise etkin olarak kullanılmamaktadır. Dolayısıyla ülkenin rekabet gücü de zayıflamaktadır. Teknolojik gelişmenin artırılması için üniversite-sanayi işbirliği içinde yürütülen teknopark faaliyetleri ise devamlılığını göstermektedir. 5 adet teknopark oluşturulmuş ve 2 adet yüksek teknoloji enstitüsü kurulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 1995: 70-73).

Mevcut durum eksikliklerinin giderilmesi amacıyla bazı hedefler belirlenmiştir. Öncelikle temel ilke bilgi toplumu olma amacına yönelik bilimsel ve teknolojik gelişmenin desteklenmesidir. Bu gelişim için gerekli altyapı sağlanmalı ve AR-GE harcamaları 2000 yılından itibaren %1,5 seviyesine çıkarılmalıdır. Bunların başarılması için en değerli kaynak insan gücü olup, insan gücünün nitelik ve nicelik olarak gelişmesi sağlanacaktır. Özel kesim AR-GE harcamaları için teşvik edilerek, finansman kaynakları ulusal çıkarlar doğrultusunda değerlendirilecektir. AB, Japonya ve ABD başta olmak üzere uluslararası bilimsel ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesine önem verilecektir. Devletin satın alma politikaları bilim ve teknoloji çerçevesinde yükseltilecek, risk sermayesi uygulaması desteklenerek geliştirilecektir. Uluslararası bilgi ağları oluşturulması çalışmaları hızlandırılacaktır (Kalkınma Bakanlığı, 1995: 73-76).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) döneminde ise bir önceki plan dönemindeki mevcut durumdan çok farklı bir gelişme sağlanamamıştır. İstenilen hedeflere ulaşılamamıştır. AR-GE harcamalarına yeterli kaynak ayrılamamış, araştırmacı personel sayısı artırılamamış, bilim-teknoloji-sanayi politikalarıyla eğitim-öğretim ve AR-GE politikaları arasında uyum sağlanamamıştır.

Ancak ulusal AR-GE ağıının kurulması ile önemli adımlar atılmış, TÜRKAK (Türk Akreditasyon Kurumu) kuruluş ve görevleri hakkında kanun çıkarılmıştır. İnsan gücüne verilecek önem vurgulanırken, üniversitelerin, enstitülerin, araştırmacı kurumların yapacağı yenilikler desteklenecektir. Risk sermayesi desteklenecek, teknopark ve teknoloji merkezleri hakkında kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Ulusal Yenilik Sisteminin etkin olabilmesi için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilecektir (Kalkınma Bakanlığı, 2000: 125-128).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)'nda, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planındaki yetersizlikler hala devam etmektedir. AR-GE faaliyetlerini gerçekleştiren, bilim ve teknolojiyi kullanan ve bu faaliyetlere destek sağlayan kurumlar arasında bir bağ kurulamamıştır. AR-GE harcamalarının GSYİH'daki oranı %1'in üstüne çıkamadığı ve gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşük olması vurgulanmıştır. Teknoloji geliştirme bölgeleri, teknoloji merkezleri, teknoloji kuluçka merkezleri ve üniversite-sanayi ortak araştırma merkezlerinin faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilmiş ve buradaki kurumlara vergi istisnaları sağlanmıştır. Türkiye Araştırma Programı kapsamında, "Akademik ve Uygulamalı AR-GE Destek", "Kamu AR-GE Destek", "Sanayi AR-GE Destek", "Savunma ve Uzay AR-GE Destek", "Bilim ve Teknoloji Farkındalığını Artırma" ve "Bilim İnsanı Yetiştirme ve Geliştirme" Programları başlatılmıştır. Dolayısıyla bilimsel ve teknolojik yenilikler için alınan önlemler bir önceki planla benzerlik göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2006: 28).

AB'nin bilim ve teknoloji alanındaki Altıncı Çerçeve Programına ülkemizce tam katılım sağlanmış olmasına karşın, programa ödenen katılım payına oranla projelerden sağlanan geri dönüş oldukça düşük kalmıştır. Bu durumun en önemli nedenleri AB araştırma ağı ile bağlantının, AR-GE altyapısının ve araştırmacı sayısının yetersizliğidir (Kalkınma Bakanlığı, 2006: 29).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)'nda Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri aktarılmış, %0,86'lık bir AR-GE harcamasının GSYİH'daki oranının hala düşük olması vurgulanmıştır. AR-GE harcamalarının %43,2'si özel sektör tarafından sağlanmıştır. Özel sektöre yapılan AR-GE destekleri olumlu sonuçlanmıştır. Bilim ve Teknoloji

Yüksek Kurulu kararlarında belirlenen öncelikli teknoloji alanları başta olmak üzere, kamu kurumları ve üniversitelerde araştırma altyapıları oluşturulması amacıyla yaklaşık 2,4 milyar TL kaynak harcanmıştır. TÜBİTAK olmak üzere ilgili kamu kurumları tarafından yürütülen AR-GE ve yenilik destek programlarının sayısı, kaynak miktarı artmış, 2010 yılı itibarıyla toplam bilimsel yayın sayısı bakımından dünyada 18'inci sırada yer almıştır. AR-GE faaliyetleri, araştırma altyapıları ve araştırmacı insan gücünün geliştirilerek istihdamın artırılması ve bölgesel ve küresel düzeyde işbirliğinin geliştirilmesinin öneminden bahsedilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 85-86).

Bu planda “*AR-GE ve yenilik politikasının temel amacı; teknoloji ve yenilik faaliyetlerinin özel sektör odaklı artırılarak faydaya dönüştürülmesine, yeniliğe dayalı bir ekosistem oluşturularak araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesine ve markalaşmış teknoloji yoğun ürünlerle ülkemizin küresel ölçekte yüksek rekabet gücüne erişmesine katkıda bulunmaktır*”. Bu amaç için ise üniversite ve kamu kurumlarındaki araştırma merkezleri özel sektörle iş birliği içinde etkin yapılara dönüştürülecek, ulusal rekabet gücünü artırmak için önceki planlarda olduğu gibi AR-GE ve teknoloji alanındaki hedeflerin birbirleriyle bütünleşik olarak çalışılması sağlanacaktır. Ayrıca üniversite-özel sektör işbirliği desteklenecek, kamu sektörü ile özel sektör arasındaki AR-GE faaliyetleri hakkındaki işbirliği de kuvvetlendirilecektir. AR-GE faaliyetleri, araştırma alt yapısı ve insan gücü bakımında bölgesel ve küresel düzeyde geliştirilerek dünya teknolojileri arasında rekabet gücü yakalamasına önem verilecektir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 87).

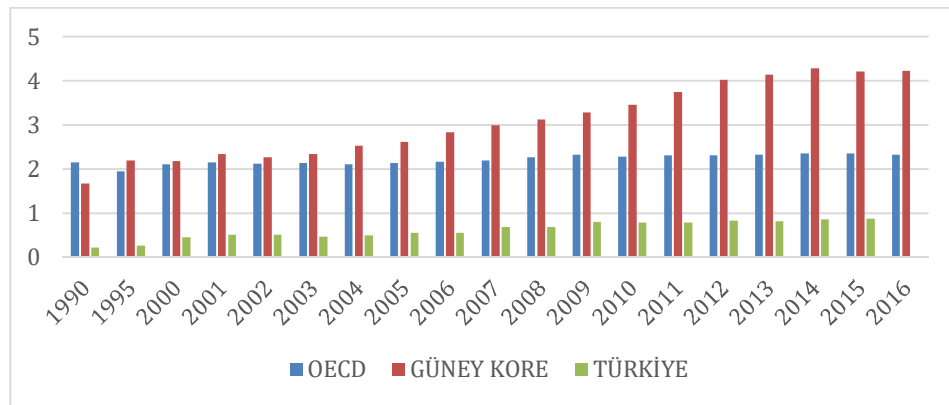
Özetle Türkiye’de bilim ve teknolojiye daha çok önem verilmesi planlı dönem ile başlamaktadır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda araştırma çalışmalarının Türkiye kalkınması için önem arz etmesinden, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda AR-GE harcamaları ve araştırmacı sayısının artırılmasına değinilerek, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise teknoloji politikalarında söz edilmiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ekonominin büyüme stratejisinin değişmesine bağlı olarak AR-GE harcamalarının artırılmasına tekrar değinilmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda çeşitli hedefler belirlenmiş ve kurumların etkinliğini artırmak hedeflenmiştir. Bu zamana kadar olan süreçte ise

belirlenen hedeflere ulaşmak mümkün olmamıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda AR-GE harcamalarının GSYİH içindeki payının %1 üstüne, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise %1,5 üstüne çıkarılması gibi hedefler belirlense de istenilen hedefe yine ulaşamamıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar olan tüm planlarda üniversite-sanayi işbirliğinin gerekliliğinden, özel sektörün teknoloji üretimine teşvikinden ve bu teşvik için gerekli yasal düzenlemelerden ve en önemlisi insan gücüne verilmesi gereken değerden bahsedilmiştir.

Güney Kore ile Türkiye beş yıllık kalkınma planları benzerlik göstermektedir. Ayırt edici noktalardan en önemlisi Güney Kore'nin bilim ve teknolojiye verdiği önemdir. Hala Güney Kore özellikle AR-GE harcamaları üzerinde durmaktadır. Türkiye ise bu planlarda yer alan hedeflere tam anlamıyla ulaşamamıştır. Tabii Güney Kore'nin planlarının başarılı olmasında devletin desteği önemli rol oynamıştır (Hancıoğlu ve Atay, 2018: 45).

Dolayısıyla Türkiye'de bilim ve teknoloji için kalkınma planlarında yer alan hedeflerin gelişmemesi gelişmiş ülkelere ayıran bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. AR-GE harcamalarından örnek verilecek olursa, gelişmiş ülkelerin GSYİH içindeki payı çoktan %4'e ulaşmıştır. Türkiye ise %1'i daha aşamamıştır.

Grafik 2.3. OECD Ülkeleri, Güney Kore ve Türkiye'de AR-GE Harcamalarının GSYİH'ya Oranı (%)

Kaynak: <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>, Erişim Tarihi: 17.09.2018.

Güney Kore'de AR-GE harcaması 1963'te 9 milyon doların biraz üzerindeydi, ancak bu rakam 1980'lere gelindiğinde 360 milyona çıktı. AR-GE

yatırımlarının GSYİH'ya oranı 1963 yılında %0,25 iken, 1980 yılında %0,57'ye yükseldi (Hong, 2010: 60). 1990 yılında ise AR-GE/GSYİH oranı %1,68 olmuştur. AR-GE'ye verilen değer 2000'li yıllarda da artarak devam etmiştir. 2000 yılında %2,3'e (Çakmak, 2016: 165), 2005 yılına gelindiğinde ise AR-GE harcamalarının GSYİH içindeki oranı 1964 yılındaki orana göre 15 kat artarak %2,99'a yükselmiştir (Çalışır ve Gülmez, 2010: 46). 1990'lı yıllardan bu yana Güney Kore'de AR-GE harcamalarının milli gelir içindeki oranı sürekli artış göstermiştir. 2016 yılına gelindiğinde bu oran %4,2 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 2.3, Türkiye açısından da incelenirse, ülkenin AR-GE yatırımlarına ne kadar önem verdiği ortadadır. 1990 yılında AR-GE harcamalarının GSYİH'ya oranı %0,32 olurken Güney Kore'de bu değer %2'ye yaklaşmıştır. 2000-2006 yılları arasında bu oran ortalama %0,5 civarı gerçekleşmiştir. 2007 yılından bu yana sürekli artış yaşanmış gibi görünse de bu oran OECD ülkeleri ve Güney Kore ile karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmıştır. Güney Kore'nin 1990'larda AR-GE harcamalarına ayırdığı payın Türkiye şu an neredeyse yarısı düzeyindedir. Dolayısıyla Türkiye için oldukça örnek alınması gereken bir tablo ortaya çıkmaktadır. Çünkü orta gelir tuzağının aşılması ve uluslararası rekabet gücü elde edebilmenin en önemli unsurlarından biri bilim ve teknolojiye verilen önemdir. Bu da AR-GE yatırımları ve eğitimle sağlanacaktır. Ancak ne yazık ki Türkiye özellikle AR-GE harcamaları hususunda dünya ülkeleri arasında oldukça geride kalmıştır.

2. 4. Türkiye ve Güney Kore'de Tasarruf ve Yatırım Oranları

Ülkelerin gelişmişlik farklarının belirlenmesinde kullanılan önemli unsurlardan biri de tasarruf ve yatırımlardır. Yurtiçi tasarrufların ve sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki oranları, ekonominin kalkınmasında temel oluşturmaktadır. Dolayısıyla kalkınma için yatırımların yapılabilmesinin yolu ulusal gelirden tasarrufa daha fazla pay ayırmaktan geçmektedir (Öztürk, 2005: 56). Yatırımların karşılanacak düzeyde tasarrufu olmayan ekonomilerde sermaye dışarıdan ithal edilmek zorunda kalmaktadır. Bu da ülkelerin sermaye için dışa bağımlılığının artmasına neden olmaktadır (Öz ve Göde, 2015: 83).

Tasarruflar, yatırım sayesinde ekonomik büyüme katkı sağlamaktadır. Şöyle ki; mali sektörün fonlarını yaratması, sosyal mobilitiyeyi sağlaması, sosyal güvenlik üzerindeki yükü azaltması, işsizlerin istihdamına olanak sağlaması, gelir dağılımında düzenlemeye yol açması, yatırımları finanse ederek reel ücretin artmasını ve teknolojik gelişmeyi hızlandırması gibi makro ve mikro ekonomi açısından tasarruflar önemli konuların başında gelmektedir (Adıgüzel, 2011: 103). Dolayısıyla tasarrufların ülkenin kalkınmasını sağlaması için yatırıma dönüştürülerek, ekonomik faaliyetlere aktif olarak katılımı sağlanmalıdır. Yatırım olarak değerlendirilemeyen, yastık altında tutulan tasarruflar ise değerini kaybedeceğinden birey açısından da olumsuz sonuçlanacaktır. Bu nedenle tasarrufların finansal sisteme kaydedilerek yatırıma, dolayısıyla da istihdama dönüştürülmesi ekonominin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır (TCMB, 2015: 1).

Ülkelerin ekonomik büyümesinde kendini besler hale gelip, tasarruflarını yatırımlara dönüştürmesi de büyük önem taşımaktadır (Öztürk, 2005: 57). Yatırım harcamaları üretim hacminin artmasını sağlar ve böylece ekonomide teknolojik gelişme ve istihdam artışı gerçekleşir (Adıgüzel, 2011: 110). Yatırım harcamalarının verimli alanlara tahsis edilmesi de ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü gelişmiş ülkelere bakıldığında bu harcamalar genel olarak üretimi artıran, yüksek teknoloji, verimli alanlara yapılmaktadır (Öz ve Göde, 2015: 84). Gelişmekte olan ülkeler veya az gelişmiş olan ülkeler ise konut, arsa harcamaları, ziynet eşyası harcamaları gibi daha kısa vadeli alanlara yatırım yapmaktadır (Öztürk, 2005: 57).

Ulusal tasarruflar, kamu ve özel kesim tasarrufların toplamından oluşmaktadır. Dolayısıyla yatırımların gelişimi ulusal tasarruflara bağlı olduğu için, tasarruflar ekonomide önemli bir makro değişkendir (Karagöl ve Özcan, 2014: 9). Ekonomilerde tasarruf-yatırım denkliği olması gerekmektedir. Bu denkliğin olmaması durumunda ise tasarruf yetersizliği nedeniyle yatırımlar gerçekleşememekte ya da dış kaynaklara başvurulmaktadır. Bu durumda ülkeleri dışa bağımlı hale getirip rekabet avantajı elde edememelerine neden olmaktadır.

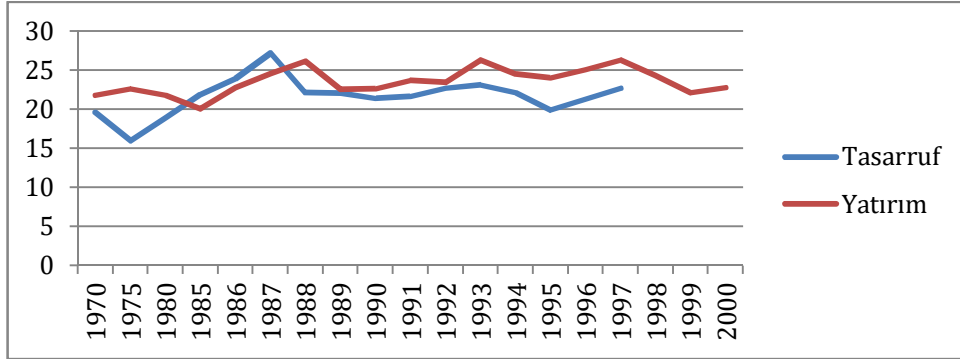
Türkiye'nin tasarruf ve yatırım oranlarına bakıldığında, genel olarak tasarruf yetersizliği ile karşı karşıya olduğu bilinmektedir. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik

bunalım döneminde Türkiye ekonomisi de borç krizi içinde kalmıştır. 1977 yılında yurt içi tasarrufların GSYİH içindeki payı %21,3 iken, 1980 yılında %12,8'e düşmüştür. Aynı yıllarda yatırımların GSYİH içindeki payı ise %25'den %20,3'e düşmüştür (TCMB, 2015: 16). 24 Ocak 1980 Kararları ile serbest piyasa ekonomisine geçiş sağlanmıştır. Yapılan reformlar sonucu kamu tasarruflarında artış olurken özel tasarruflarda azalma olsa da toplamda artış sağlanmıştır. 1985 sonrasında ise özel kesim tasarruflarında artış sağlanmıştır. Genel olarak Türkiye'nin 1980-1994 döneminde toplam tasarruflarında artan bir eğilim söz konusudur (Karagöl ve Özcan, 2014: 10).

Sabit sermaye yatırımlarının 1980 sonrası döneminde kamu ve özel sektör arasında iş bölümü oluşmuştur. Şöyle ki özel sektör yatırımları konut sektörüne yönelirken, kamu kesimi yatırımları ise daha çok ulaşım ve enerji sektörlerine yoğunlaşmıştır (Yeldan, 2001: 47). Burada Yeldan (2001)' e göre, kamu ve özel sektör yatırımlarının birbirine dışlama etkisi (crowding-out) yaratmasından ziyade birbirlerini içselleştirdikleri (crowding-in) görülmektedir. Dikkat çeken bir husus ise özel kesim yatırımlarının ticarete yönelik olmadığıdır. 1983-1987 yılları arasında imalat sanayinde özel sektör yatırımlarının payı %30 olurken, konut yatırımlarının payı %35'e yükselmiştir. Aynı yıllarda kamu yatırımlarının imalat sanayiye giden payı %11,7 iken 1989-1993 döneminde ise %4,1 olarak gerilemiştir. 1989-1993 döneminde ise özel yatırımların imalat sanayi içindeki payı iyice gerilemiş ve konut yatırımları da toplam özel sektör yatırımlarının yarısını oluşturmaya başlamıştır (Yeldan, 2001: 48).

Türkiye'de 1988-2001 yılları arasında ulusal tasarruf oranlarında düşüşte kamu sektörünün tasarruflarının azalmasının payı büyüktür. Çünkü bu dönemde gerçekleşen cari yönetim harcamalarında, borç faiz ödemelerinde, kamu iktisadi teşebbüslerine (KİT) yapılan transferlerde ve sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferlerde artışlar bütçe açıklarına neden olmuştur (Sancak ve Demirci, 2012: 174). Kamu tasarruflarının GSYİH'ya oranı 1990'da %2,6, 2000 yılında %-3,4'e, 2001 yılında ise %-7,2'ye gerilemiştir. Özel tasarruf oranları ise 1989'da %17,4'ten 2001 yılında %24,6'ya yükselmiştir (Karagöl ve Özcan, 2014: 10).

Grafik 2.4. Türkiye’de Yurtiçi Tasarrufların ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH İçindeki Payı (%)

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.11.2018.

Grafik 2.4’e göre 1970-2000 yılları arasında Türkiye tasarruf ve yatırımlarının GSMH içindeki değerlerine bakıldığında 1988 yılına kadar tasarruf yetersizliği söz konusudur. 1988 yılında ise tasarruflar %27,2 oranına yükselmiş ve yatırımların payı da %26,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem boyunca sadece 1988 yılında tasarruf fazlası yaşanmıştır.

Türkiye ekonomisi yüksek bütçe açıkları ve cari işlemler açığı ile yakalandığı 2001 krizinde birçok makroekonomik gösterge kötüleşmiştir. Krizden sonra devreye giren ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ ile sıkı bir mali disiplin sağlanmış ve bütçe açıkları hızla düşmeye başlamıştır. Bu dönemde cari açık Türkiye için önemli bir sorun haline gelmiş, cari açığın artışıyla yurt içi tasarrufların yetersiz olması önemli rol oynamıştır. 2000’li yıllara özel tasarruflar fazla iken 2001 yılından itibaren kamu tasarruflarında artış başlamıştır (TCMB, 2015: 18). 2001 yılında %-8,9 olan kamu tasarruf oranı 2004 yılında %-1,3 olarak gerçekleşmiştir. 2005-2007 döneminde ise kamu tasarruf fazlası vardır. Ancak bu dönemde özel tasarruf oranı düşmüş, özel yatırım oranı da yükseldiğinden, özel tasarruf - yatırım açığı ortaya çıkmıştır (Değirmen ve Şengönül, 2012: 4). 2002 yılından itibaren, özel tasarrufların, yaklaşık olarak yarısından fazlasının yatırıma dönüştüğü görülmüştür. Bu oran, 1998 yılı sonrası 2001 yılında en düşük seviyeye ulaşmıştır (Özcan ve Günay, 2012: 4).

2005 yılına gelindiğinde kamu tasarruf fazlası oluşmuş ve 2006 yılında kamu tasarruf oranı milli gelirin %5,3’ü olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında özel kesim tasarruf oranları %27 iken 2006 yılına gelindiğinde bu oran %11,3 seviyelerine gerilemiştir. Dolayısıyla bu dönemde kamu kesimi tasarruflarında meydana gelen

artış özel kesim tasarrufları az olduğu için ulusal tasarruf oranları düşmüştür. 2001 yılında milli gelirin yaklaşık %24'ü tasarruf olurken 2006 yılında bu oran %16,6 olarak gerilemiştir (Oktayer ve Susam, 2007: 30).

2000 yılından itibaren uygulanan sıkı maliye programları ile birlikte bütçe açıklarında olumlu sonuçlar elde edilse de tasarruf oranlarında yaşanan gerileme ile gerekli yatırımlar sağlanamamıştır. Dolayısıyla ekonomi yurtiçi yatırımları için dış tasarruflara başvurunca Türkiye'nin temel sorunlarından biri olan cari açık meydana gelmiştir.

Tablo 2.13. Türkiye Yurtiçi Tasarruflarının ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH'ya Oranı (%) (1980-2005)

Yıllar	Yurtiçi Tasarruflar			Sabit Sermaye Yatırımları		
	Özel Tasarruf	Kamu Tasarruf	Toplam Tasarruf	Özel Yatırım	Kamu Yatırım	Toplam Yatırım
1980	11,5	4,5	16	13,1	8,7	21,8
1985	11,2	7,7	18,9	11,0	9,2	20,1
1990	18,6	3,4	22,0	15,7	7,0	22,6
1991	20,7	0,7	21,4	16,2	7,5	23,7
1992	22,4	-0,8	21,6	16,0	7,4	23,4
1993	25,4	-2,7	22,7	19,1	7,2	26,3
1994	24,2	-1,1	23,1	19,6	4,9	24,5
1995	22,0	0,1	22,1	19,8	4,2	24,0
1996	21,4	-1,5	19,9	20,0	5,1	25,1
1997	20,3	1,0	21,3	20,2	6,1	26,3
1998	24,5	-1,8	22,7	18,1	6,3	24,3
1999	27,8	-6,6	21,2	15,5	6,6	22,1
2000	23,3	-5,2	18,2	15,9	6,8	22,8
2001	24,6	-8,9	17,5	12,6	6,4	19,0
2002	25,3	-6,2	19,2	11,0	6,3	17,3
2003	24,8	-5,4	19,3	11,3	4,8	16,1
2004	21,6	-1,3	20,3	14,2	4,2	18,4
2005	17,8	2,6	20,4	15,2	5,1	20,3

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.11.2018.

1992 yılından itibaren kamu tasarruflarının negatif rakamlara düşünce ulusal tasarrufları özel tasarruflar karşılamıştır. Ancak tablo 2.13'de görüldüğü gibi özel tasarrufların da yatırımları karşılaması yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla bu noktada dış tasarruflar devreye girmiştir. Kamu yatırım harcamaları ise sürekli bir düşüş eğilimindedir. 1997 yılından itibaren GSMH'nin %6 civarında olan kamu yatırımları 2003 yılında azalma göstermiştir. Özel kesim yatırım harcamalarına bakıldığında ise

1997 yılına kadar sürekli artmıştır. 1998 yılı itibariyle azalan özel kesim yatırımları 2001 krizi döneminde %12,6 olarak gerçekleşmiştir. Özel tasarruflar ise bu dönemlerde genel itibariyle %20'ler düzeyinde gerçekleşmiştir. 2005 yılında ise azalma söz konusudur.

2002 yılından sonra Türkiye ekonomisindeki olumlu gelişmeler yatırımlara da yansımıştır. Kamu tasarruf oranlarında artış olurken özel sektör tasarruflarında ise azalma gerçekleşmekteydi. Çünkü yatırımlar özel sektör tarafından gerçekleşmiştir. Ekonomik büyüme ile birlikte faiz oranlarında sağlanan düşüş özel sektörü yatırıma yönlendirmiştir (Karagöl ve Özcan, 2014: 11). Ayrıca yerli paranın yabancı paralar karşısında değerinin artması tüketim mallarına olan talebi artırmıştır. Bu durumda tüketim mali ithalatını artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla özel kesim tasarrufları daha az pay ayırıp yatırımlar önem kazanmıştır. Tabii özel kesim tasarrufları yatırımları karşılayamadığından yine dış kaynaklara başvurulmuştur (Oktayer ve Susam, 2007: 33-34).

Kamu tasarruflarının milli gelir içindeki payı 2005 yılında pozitif gerçekleşmesi ile 2006 yılında bu oran %6,2'ye yükselmiştir. Kamu sabit sermaye yatırımlarının milli gelir içindeki payı ise 1990-2000 döneminde yıllık ortalama %6,3 düzeyinde gerçekleşirken, 2002-2006 döneminde ise yüksek büyüme oranlarına rağmen gerilemiştir (Konukman vd., 2009: 14).

2006-2011 döneminde kamu harcanabilir gelirinin GSMH'ya oranının artması özel kesim harcanabilir gelirden azalmaya neden olmuştur. Yine bu dönemde kamu kesiminde 2001-2005 dönemine göre iyileşmeler kaydedilirken, özel kesimde ise bozulmalar söz konusu olmuştur. Kamu kesimi tüketim ve yatırımlarını kontrol altına alarak tasarruflarını artırabilmiştir. Gerilemekte olan özel tasarruf oranları ise 2003-2011 döneminde %14,3 olarak gerçekleşmiştir (Yükseler, 2013: 5-6). 1998 yılında özel kesim tasarruflarının GSYİH'ya oranı %25,7 iken 2009 yılında bu oran %17,7'ye düşmüştür. 2007 yılından sonra tasarruf oranlarında iyileşmeler yaşansa bile 1998 yılındaki değerlere ulaşılamamıştır (Sancak ve Demirci, 2012: 176).

2009 yılında küresel krizin etkisiyle ekonomide olumsuzluklar yaşanmıştır. Kamu kesimi tasarrufları artışa geçmişken tekrar negatif değerlere düşmüştür. Özel

tasarruf oranları da artmaya başlasa bile toplam tasarruflarda 2009 yılında, en düşük seviye gerçekleşmiştir. GSYİH'ya oranı %13,3 olarak gerçekleşen yurtiçi tasarruflar, 2009 yılından sonra artış eğilimine girmiştir. Ancak yatırım harcamalarının da hızlı artışı cari işlemler açığının artmasına neden olmuştur (TCMB, 2015: 18). 2011 yılında tasarruf açığı GSYH'nin %9,5 seviyesine yükselmiştir. Bu oran alınan birtakım tedbirler ile 2012 yılında %5,8 seviyesine düşürülmüştür. Bu açığın %4,4'ü özel sektöre, %1,4'ü ise kamu sektörüne aittir (Karagöl ve Özcan, 2014: 13). Türkiye'nin toplam tasarruf oranı 2015 yılında %24,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, aynı yıl için OECD ve Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir (Özsan vd., 2017).

Tablo 2.14. Türkiye Yurtiçi Tasarruflarının ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSMH'ya Oranı (%) (1998-2016)

Yıllar	Kamu Tasarrufu	Özel Tasarruf	Yurtiçi Tasarruflar	Kamu Yatırımı	Özel Yatırım	Sabit Sermaye Yatırımları
1998	-1,4	26,9	25,5	4,7	18,8	23,5
1999	-4,9	26,4	21,5	4,8	15,1	19,9
2000	-3,4	24,2	20,9	5,0	17,3	22,3
2001	-7,0	27,7	20,7	4,6	13,5	18,1
2002	-4,7	26,4	21,7	4,8	14,8	19,6
2003	-4,0	24,0	19,9	3,7	17,2	20,8
2004	-0,9	22,4	21,5	3,1	22,3	25,4
2005	2,7	20,2	22,9	3,6	23,0	26,7
2006	4,0	20,0	24,0	3,6	25,1	28,7
2007	2,3	21,0	23,3	3,7	24,4	28,1
2008	1,6	22,3	24,0	3,9	22,9	26,8
2009	-0,8	22,2	21,4	3,9	18,5	22,4
2010	1,5	19,8	21,3	4,1	20,8	24,9
2011	3,4	19,0	22,5	3,8	24,2	28,1
2012	2,6	20,1	22,8	3,8	23,5	27,3
2013	2,9	20,2	23,2	4,3	24,2	28,5
2014	2,7	21,8	24,4	3,9	25,0	28,9
2015	3,6	21,1	24,8	4,1	25,6	29,7
2016	2,7	21,7	24,5	4,1	25,3	29,3

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.11.2018.

Türkiye'nin toplam yurtiçi tasarruf oranı, 1998-2016 yılları arasında ortalama %23 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oran 2011 yılı ve sonrasında artış sergilemiştir. 2015 yılında ise 1998 yılından sonra en yüksek değere ulaştığı

görülmektedir. Sabit sermaye yatırımlarında genel olarak bir artış eğilimi söz konusudur. Bu durum küresel kriz dönemi sekteye uğrasa da 2009 yılından itibaren kendini toparlamaktadır. Şüphesiz özel sektör yatırımlarının payı büyüktür (Bkz. Tablo 2.14).

Yatırımların artması ekonomik büyüme açısından olumlu bir gelişme olmasına rağmen yatırımların verimsiz alanlara yönelmesi bir o kadar olumsuz bir gelişmedir. Çünkü yüksek gelirli ülkeler yatırımlarını daha çok üretimi artıran, ileri teknoloji ve verimli sektörlerle aktarmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi 1990 öncesinde Türkiye’de özel kesim yatırımlarında konut için yapılan harcamaların üretim artırıcı özelliği olmaması nedeniyle ekonomiye pozitif bir etkisi bulunmamaktadır.

Güney Kore’de yatırım harcamaları genellikle verimliliği yüksek otomotiv, yarı iletkenler, telekomünikasyon, çelik tesisleri gibi alanlara yapılmaktadır (Göbekoğlu vd., 2012: 47). 2014 yılında Güney Kore’de konut harcamaları, yatırım harcamalarının %14’ü kadardır. Türkiye’de ise aynı yılda konut harcamaları, yatırım harcamalarının %44’ü gibi çok yüksek orandadır. Görüldüğü gibi orta gelir tuzağında, konut harcamaları gibi verimsiz sektörlerle yapılan harcamalar ekonomiyi tuzaktan kurtarmak için yeterli olmamaktadır. Hatta konuta yapılan harcamalar imalat sanayi için yapılabilecek harcamaları da engellemektedir (Öz ve Göde, 2015: 84). Dolayısıyla üretkenlik artışı sağlanamadığından ekonomi yerinde saymaktadır.

Güney Kore, tasarruf ve yatırımların artmasında da eğitim ve AR-GE için gerçekleştirmiş olduğu çabayı uygulamıştır. Zaten beşeri sermaye ile sağlanan başarı, ülkenin hızlı büyümesine katkı sağlarken bu durum tasarruf ve yatırımların artışını da etkilemiştir. Güney Kore hükümeti eğitim ve AR-GE alanındaki öncülüğünü teşvik veya zorlama şeklinde tasarrufların artışı için de kullanmıştır (Öz, 2008: 47).

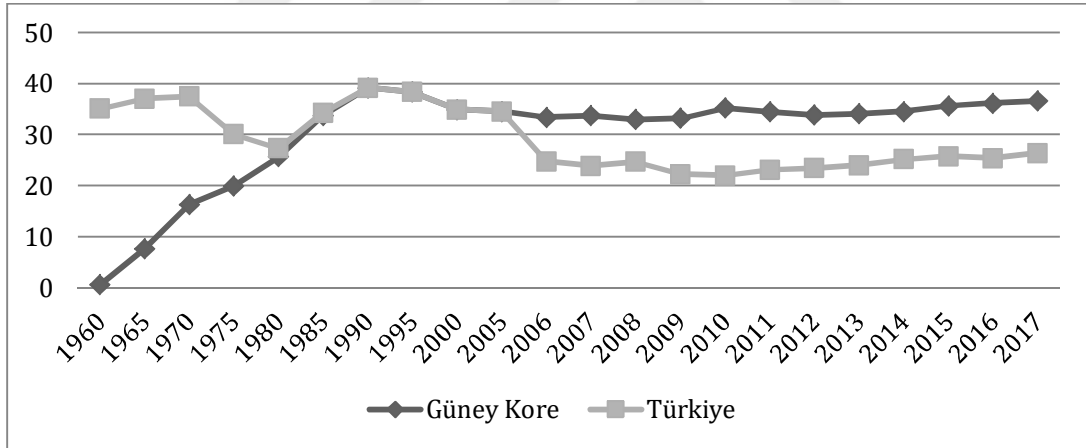
1986 yılında Güney Kore’de ilk kez yurtiçi tasarruflar yatırımları aşmıştır. Çünkü bu döneme kadar Güney Kore’nin büyümesinde dış tasarruflar etkili olmuştur (Öz, 2008: 11). 1982-1987 döneminde yatırımların, tasarruflar üzerinde gerçekleşmesi nedeniyle, tasarrufların GSYİH’daki payının %21,9’dan %29,6’ya çıkarılması hedeflenmiştir. 1987 yılına gelindiğinde ise bu oranlar %37 olarak

gerçekleşerek hedefin üzerine çıkmıştır. Türkiye’de ise aynı dönemlerde tasarruflar GSYH’nin %25’i kadardır (Öz, 2008: 47).

Güney Kore tasarruflarının artmasında etkili olan temel faktörler (World Bank, 1993: 203-204-218) ;

- Makroekonomik istikrarı sağlama,
- Mali kuruluşların sıkı bir şekilde denetlenmesi ve düzenlenmesi,
- Teşvik politikalarının uygulanması (mevduat sigortasının olmaması, yüksek işlem maliyetlerinin kaldırılması gibi),
- Zorlayıcı planların uygulanması (tüketici kredilerine yüksek faiz uygulama, lüks tüketim mallarına yüksek vergiler gibi).
- Posta tasarruf sistemleri kurulması ve böylece daha düşük gelirli tasarruf sahiplerine ulaşılmak amaçlanmıştır.

Grafik 2.5. Güney Kore ve Türkiye’de Tasarrufların GSYİH’deki Payı (%)

Kaynak: World Bank, Erişim Tarihi: 18.11.2018.

1960’lı yıllarda Türkiye ve Güney Kore’nin tasarruf oranlarının arasındaki fark oldukça yüksektir. Buna rağmen Güney Kore sürekli olarak tasarruflarını artırırken Türkiye’nin tasarruf oranları ise bir daha 1960’lardaki değerine hiç yükselememiştir.

Güney Kore, 1950 yılında Kuzey-Güney çatışmasından sonra sadece tarım alanlarına sahip olduğu için aslında dezavantajlıydı. Bu dönemlerde ABD’den alınan yardımlar sayesinde kalkınma hamlelerine başlamıştır. Bu dönemlerde Türkiye ve Güney Kore ekonomisinde dış borçlar, cari açıklar ve yüksek enflasyon söz

konusuydu (Göbekoğlu vd., 2012: 72-73). 1960 yılına gelindiğinde Güney Kore hala fakir ÷lke konumunda ve dış yardımlar sayesinde ayakta durmaya çalışırken kalkınma hamlesinin başlamasının gerekliliği söz konusuydu. Dolayısıyla tasarruflarını en iyi şekilde artırabilecek ve ödemeler dengesi açıklarını yok edebilecek planlı kalkınma dönemine geçilmiştir. 1962 yılından sonra benimsenen dışa açık ihracata dayalı sanayileşme modelini benimseyen Güney Kore, ilk hamlesini 1964 yılında faiz oranlarını artırarak yurtiçi tasarrufların artmasına neden olmuştur (Çakmak, 2016: 154). Güney Kore kalkınma hamlelerine hızlı bir şekilde devam ederek yurtiçi tasarruf oranlarını artırmayı başarmış ve 1980 yılında Türkiye tasarruf oranlarını yakalayabilmiştir. Zaten bu tarihten sonra Türkiye'ye göre düşük gelirli ÷lke olan Güney Kore günümüzde yüksek gelirli ÷lke statüsüne ulaşabilmiştir.

Güney Kore'de dışa açılma çabalarının başladığı Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile sanayileşmenin hızla sağlanması, emek yoğun sanayi dallarının ihracata yönelmesi ve ağır-kimya sanayisine yönelik yatırımlar sayesinde ekonomik büyüme hızla artmıştır. 1970'li yıllarda hızla gelişen sanayileşme sayesinde yatırımların GSMH'deki payı da hızla artmıştır. Güney Kore'de sabit sermaye yatırımlarının GSMH'deki oranı (Eski, 1989: 29);

- 1953-1961 döneminde %12,4,
- 1962-1966 döneminde %16,3,
- 1967-1971 döneminde %25,7,
- 1972-1976 döneminde %27,0,
- 1977-1979 döneminde %31,3 olarak gerçekleşmiştir.

Belirtilen dönemlerdeki yatırımlar makine, çelik, gemi yapımı, kimya ve inşaat sanayi dalları gibi ağır endüstri dallarına yapılan, uzun vadede getirisi olan yatırımlardır. 1979 yılında yatırımların GSMH'deki payı %35'i bulmuştur. Ancak bu yatırım artışı yurtiçindeki kaynakları eritip düşük faizli kredilere başvurulması enflasyonun artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla ekonomik olarak büyüme gerilemiştir (Eski, 1989: 30).

1980 yılında kadar Güney Kore'de hükümet, tasarrufların teşvik edilerek, bankalardaki etkin rolü sayesinde sanayi kesimine aktarılmasını sağlamıştır

(Göbekoğlu vd., 2012: 50). 1980 yılından sonra serbest piyasa ekonomisine geçen Güney Kore, tasarrufların verimli yatırımlara yönlendirilmesi için 1983 yılında beş büyük ticari kamu bankasını özelleştirmiştir. Doğrudan uygulanan kontroller kaldırılmış ve yabancı bankaların yerli bankalarla eşit şartlara sahip olması sağlanmıştır (Eski, 1989: 37). Ayrıca 1953'ten 1986 yılına kadar sanayi gelişimi için özel olarak ayarlanmış vergi politikalarına sürekli olarak yenilikler getirilerek yatırımcıların teşvik etmesi amaçlanmıştır (World Bank, 1993: 229).

Tablo 2.15. Güney Kore ve Türkiye’de Tasarruf ve Yatırımların GSYH’ye Oranı (%)

Yıllar	Güney Kore		Türkiye	
	Toplam Tasarruf	Toplam Yatırım	Toplam Tasarruf	Toplam Yatırım
1980	25,7	33,0	27,5	15,9
1990	39,2	37,7	20,5	22,9
2000	34,9	31,6	20,7	22,3
2005	34,5	30,9	23,6	26,7
2010	35,2	30,5	22,0	24,9
2011	34,5	30,2	23,1	28,1
2012	33,8	29,6	23,4	27,3
2013	34,1	29,3	24,0	28,5
2014	34,5	29,2	25,1	28,9
2015	35,7	29,3	25,8	29,7
2016	36,2	29,7	25,3	29,3
2017	36,6	31,1	26,5	30,0

Kaynak: <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 14.04.2019.

1960 yılından bu yana aynı kalkınma hamlelerini uygulayan Güney Kore ve Türkiye’nin 1980 yılına gelindiğinde tasarruf ve yatırım oranlarında fazla fark bulunmamasına rağmen 1980 yılından sonra Güney Kore tasarruf ve yatırım ciddi oranlarda artış gerçekleştirmiştir. Güney Kore’de 1990 yılından itibaren tasarrufların yatırımları karşılayabilir konumda olması ülkede cari açık tehlikesini ortadan kaldırmıştır. Türkiye’ye bakıldığında ise bu durum tam tersini göstermektedir. Türkiye’nin yurtiçi tasarruflarının sürekli yetersiz olması, kalıcı cari işlemler açığının oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla cari açığın finansmanı için dış yardımlara başvurulması da ekonomiyi dış tasarruflara bağımlı hale getirmektedir.

Özetle, kalkınmanın sağlanabilmesi için Türkiye’nin tasarruf oranlarında artış sağlanması gerekmektedir. Bu artışın sağlanmasında etkili olan mali piyasalar ve

bankacılık sektörünün de tasarrufların artırılması yönünde reformlara gitmesi gerekmektedir. Böylece cari denge sağlanarak ekonomik büyüme gerçekleşecektir. Aksi halde ise cari açık veren ekonomide büyüme sağlanamadığından orta gelir tuzağına yakalanılması kaçınılmaz olacaktır.

2. 5. Türkiye ve Güney Kore’de Cari İşlemler Dengesi

Cari işlemler hesabı, ödemeler dengesi bilançosunda belli bir zaman diliminde yerleşikler ile yerleşik olmayanlar arasında gerçekleştirilen mal, hizmet, yatırım ve transfer işlemleri sonucunda ortaya çıkan gelir ve giderlerin kayıt altına alındığı hesaptır (Eğilmez ve Kumcu, 2001: 219).

Cari işlemler hesabı mal ticareti, hizmet ticareti, yatırım gelirleri ve cari transferler olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Mal ticareti hesabı (görünür ticaret), bir ülkenin ihracat ve ithalatının yapıldığı tüm mal kayıtlarıdır. Ayrıca mal ticareti hesabı ülkelerin uluslararası ekonomik faaliyetlerinde en büyük payı kapsamaktadır (Seyidoğlu, 2009: 318).

Bir ülkenin mal ihracat ve ithalat işlemlerinin toplamı dış ticaret dengesini oluşturmaktadır. Dış ticaret dengesinin pozitif olması, ülkenin ihracatının ithalatından büyük olması demektir ki bu da dış ticaretin fazla vermesini sağlar. Dış ticaret dengesinin negatif olması durumunda ise ülkenin ithalatının ihracatından büyük olması demektir. Bu durumda da dış ticaret açık vermektedir. Dolayısıyla cari işlemler dengesi bir ülkenin dış dünya ile bütünleşmesini göstermektedir. (Eğilmez ve Kumcu, 2001: 229).

Hizmet ticareti hesabı ise görünmez ticaret hesabı olarak da adlandırılmaktadır. Bu hesap, dış turizm, uluslararası taşımacılık, uluslararası bankacılık ve sigortacılık, uluslararası inşaat hizmetleri, lisans bedelleri, yabancıların yatırımları, kar ve faiz transferleri gibi kalemleri kapsamaktadır (Çoban, 2009: 414). Yatırım gelirleri, bir ülkenin yurt dışında yaptığı doğrudan sermaye yatırımları karşılığında elde edilen kârlar, portföy yatırımları karşılığında elde edilen faizler ve yabancıların ülkede yaptıkları yatırımlardan elde ettikleri kâr-faiz biçimindeki döviz gelirleri arasındaki farklar izlenmektedir. Doğrudan ve portföy yatırımları, ödemeler dengesinin diğer bir kalemi olan sermaye ve finans hesabında yer almaktadır. Ancak

bu yatırımlardan elde edilen gelir-giderler cari işlemler hesabında incelenmektedir (Uysal, 2016: 9 ve Çoban, 2009: 414).

Cari transferler hesabı, karşılıksız, bağış niteliğinde olan işlemlerdir. Herhangi bir ödeme gerektirmeyen hesaptır. En önemli kalemi yurtdışında çalışan işçi gelirleridir (Çoban, 2009: 414).

Ülkelerin cari açık veya fazla vermesinde etkili olan kalem çoğunlukla dış ticaret açığı ya da fazlasından kaynaklanmaktadır. Örneğin Türkiye'nin 2014 cari açık değeri 64,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu değer %88'lik kısmını dış ticaret açığı oluşturmaktadır (Uysal, 2016: 10).

Cari işlemler dengesi, daha çok dış ticaret dengesinde oluşan açık veya fazlalıktan etkilenmektedir. Bu nedenle bu bölümde cari açıktaki en çok paya sahip olan dış ticaret açığı incelenecektir.

Cari açığın önemli bir kısmını oluşturan dış ticaret dengesinde ithalatın ihracattan fazla olmasına neden olan bir diğer faktör de enerji ithalatıdır. Çünkü ülkelerde üretimin artması enerjiye olan talebi de giderek artırmaktadır (Buluş, 2012: 161). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde artan üretimin karşılanması için geliştirilmek istenen sanayileşme için enerjiye ihtiyaç artmaktadır. Bu durumda yüksek fiyattan sağlanan enerji ithalatı cari işlemler dengesini olumsuz yönde etkilemektedir (Uysal, 2016: 50).

Türkiye'de 1923-1932 döneminde cari işlemler dengesinde en çok açık 1929 yılında yaşanmıştır. Bu yıldan sonra ithalatta yaşanan düşme, ihracattaki düşüşleri göz ardı ettiği için cari işlemlerin fazla vermesini sağlamıştır. 1933-1945 döneminde ise belirli mallarda dış ticaret serbestleşirken, ülkede üretilen malların ithalatı sınırlandırıldığı için 1938 yılı hariç dış ticarete açık söz konusu olmamıştır. 1946-1962 döneminde ise ekonomi dışı açılmaya başladığı için ihracat ve ithalat, milli gelirden daha hızlı büyüme göstermiştir. Dış ticaret hacminin milli gelire oranı ortalama olarak %13 olarak gerçekleşmiştir (Doğanlar ve Toprak, 2013: 229-231).

Tablo 2.16. Türkiye’de 1923-1980 Dönemi Dış Ticaret Dengesi (Bin ABD Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1923	50.790	86.872	-36.082	58,5
1926	96.437	121.411	-24.974	79,4
1929	74.827	123.558	-48.731	60,6
1933	58.065	45.091	12.974	128,8
1936	93.670	73.619	20.051	127,2
1938	115.019	118.899	-3.880	96,7
1941	91.056	55.349	35.707	164,5
1946	214.580	118.889	95.691	180,5
1952	362.914	555.920	-193.006	65,3
1957	345.217	397.125	-51.908	86,9
1963	368.087	687.616	-319.529	53,5
1967	522.334	684.669	-162.335	76,3
1970	588.476	947.604	-359.128	62,1
1975	1.401.075	4.738.558	-3.337.483	29,6
1980	2.910.122	7.909.364	-4.999.242	36,8

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. Erişim Tarihi: 02.12.2018.

Dış ticaret açığı, 1946 yılından sonra negatif değerlere düşerek 1952 yılında ise en yüksek değere düşmüştür. 1950’li yılların sonunda dış ticaret açığı on yıl önceki değerlerine inmeye başlamıştır. 1960 yılından itibaren ithal ikameci sanayileşme modelini benimseyen Türkiye ekonomisinin dış ticaret politikasında ihracatta artış gerçekleşse bile ithalat artışı daha fazla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla da dış ticaret sürekli açık vermiştir.

1950 yılından itibaren dış ticaret açığının büyümesiyle birlikte cari işlemler dengesinde de açık süreklilik oluşturmuştur. 1950 yılında iktidara gelen hükümet ithalatı %60 oranında serbestleştirmiş ve ithalat hızla yükselmiştir. Bu dönemde Kore Savaşının etkisiyle de iyi hasat sayesinde ihracat da yükselmiştir. Dış ticaret açıklarının büyüyerek devam etmesi ithalata sınırlamaların gelmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. 1956 yılından sonra dış ticaret hacmi daralmaya başlamıştır. İç ve dış fiyatlar arasındaki farklılıklar sonucu Türk Lirası (TL)’nin aşırı değerlenmesi ihracat yapılamaz hale getirmiştir. İstikrar tedbirlerinin alınması için kısılan krediler döviz darboğazına neden olmuş ve ithalatta daralma gerçekleşmiştir. 1956 yılına kadar artış gösteren dış ticaret hacmi nedeniyle cari açıkta aynı şekilde artmıştır. Döviz kıtlığı ve cari açık nedeniyle dış ticaretteki daralma nedeniyle 1958 yılında

alınan istikrar tedbirleri ile ekonomi canlanmaya başlamıştır. Yine ithalattaki büyüme ihracattan fazla olduğundan ötürü dış ticaret açığı, dolayısıyla cari açık artışa geçmiştir (Şahin, 2011: 118-121).

Tablo 2.17. 1950-1960 Dönemi Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)

Yıllar	Dış Ticaret Dengesi	Cari İşlemler Dengesi
1950	-23	-50
1951	-88	-94
1952	-193	-198
1953	-137	-164
1954	-143	-177
1955	-185	-177
1956	-102	-75
1957	-52	-64
1958	-68	-74
1959	-116	-145
1960	-147	-139

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 02.12.2018.

Bu dönemler arasında ihracat ve ithalatın içeriği de oldukça önemlidir. Çünkü ihracat büyük ölçüde tarımsal ürünlerden oluşurken sadece %17-%20 civarı sanayi ürünleri ihraç edilmektedir. İthalatın konusu ise ara ve yatırım mallarından oluşmaktaydı. Yani ülkenin sanayi kuruluşlarını çalıştırmak, üretim yapılabilmesi için ithalat yapılması gerekiyordu. Bu yüzden ithalat ihracattan daha fazla artmıştır. 1970 yılından sonra ihracat hacminde artış gerçekleşmiştir. Ancak ihracatın 3-4 katı civarında da ithalat artışı gözlemlenmiştir (Şahin, 2012: 153-156).

Tablo 2.18. İlk Üç Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Cari İşlemler Dengesi
1963	368	-688	-320	-300
1968	496	-764	-268	-224
1973	1.317	-2.086	-769	484
1977	1.753	-5.506	-3.753	-3.140
1978	2.288	-4.369	-2.081	-1265
1979	2.261	-4.815	-2.554	-1.413

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 02.12.2018.

İlk üç beş yıllık kalkınma planı döneminde cari işlemler hesabı sürekli olarak açık vermiştir. Bu açığın temel kaynağı ise dış ticaret açığıdır. Bu dönemde TL' nin

yabancı para karşısında değerli olması dövize olan talebi arttırmıştır (Doğanlar ve Toprak, 2013: 224-225). 1960 yılında benimsenen ithal ikameci sanayileşme modeli ekonominin dışa bağımlılığını arttırmıştır. İthalat hacmi sürekli ihracat hacminin üstünde değerlerde gerçekleşmiştir. 1963-1979 yılları arasında da ülke kendini dışarıya kapatmaya başlamıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranları büyük düşüş göstermiştir (Doğanlar ve Toprak, 2013: 229-231).

Türkiye ekonomisinde 1963 yılından itibaren beş yıllık kalkınma planları ve on beş yıllık uzun vadeli planlar ile ödemeler dengesinin sağlanmasında daha bilinçli yöntemler kullanıldı. Ancak bu planlarda belirlenen hedefler gerçekleştirilememiştir. Bu dönemde daha çok ithal ikameci politikalar uygulanarak korumacı model benimsenmiştir. İlk beş yıllık kalkınma planı döneminde sürekli açık veren dış ticaret dengesinde, 1963 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %53,5 iken 1967 sonunda %76,3 olarak gerçekleşmiştir (Tokgöz, 2001: 19).

Dış ticaret açıkları, hizmet ticareti veya döviz girişleri ile karşılanamadığı için dış borçlanmaya başvurulmuştur. Dolayısıyla Türkiye’de döviz darboğazı ve dış ödeme güçlükleri oluşmuştur. 1970 yılında gerçekleştirilen devalüasyon ile ihracata yönelik vergi indirim ve kredi kolaylıkları ile ithalatı kontrole yönelik tedbirler alınmıştır (Şahin, 2011: 154-157). Tablo 23’de görüldüğü gibi 1970 devalüasyonu ile Türkiye’nin dış ticaret açıklarında küçülme yaşanmıştır. Hatta 1973 yılında cari işlemlerde fazla verilmiştir. 1973-1974 yılında petrol fiyatlarının artması dövize talebi daha çok artırdığından, cari işlemler açığının kapanması için yurtdışından kısa vadeli borçlanmaya gidilmiştir. 1976-2004 yılları arasında cari işlemler dengesi 1988, 1989, 1991, 1994 ve 1998 yılları hariç sürekli açık vermiştir (Doğanlar ve Toprak, 2013: 224-225).

Türkiye ekonomisi, ithal ikameci sanayileşme stratejisinin uygulandığı 1960-1980 döneminde kamu açıkları, enflasyon ve TL’nin değerindeki yükseklik nedeniyle oluşan cari açıkları dış borçlarla kapatmaya çalışmıştır. Ancak bunun sonucunda oluşan döviz kıtlığı cari açıkları sürdürülemez hale getirmiştir. Bu kararlar ekonomide yapısal dönüşümün gerekliliğini gündeme getirmiş ve 24 Ocak 1980 Kararları alınmıştır. Bu kararlar ile Türkiye ekonomisindeki mevcut durum ‘ihracata dayalı sanayileşme stratejisi’ olarak değişmiştir (MÜSİAD, 2012: 82).

Türkiye ekonomisinin 1980’li yıllarda uyguladığı yeni politikaların en önemli başarısı, ihracat üzerinde görülmüştür. Çünkü ihracattan sağlanan gelir 1979 yılında 2,3 milyar dolar iken 1985 yılında 8 milyar dolara, 1990 yılında 13 milyar dolara yükselmiştir. İhracat gelirlerinin GSYH’ye oranı olarak incelenirse de %2,6’dan %8,6’ya yükselmiştir. Bu dönemde Türkiye, Dünya ekonomisinde de en hızlı ihracat artışı sağlayan ülke konumuna gelmiştir (Pamuk, 2014: 268).

Tablo 2.19. 1980-1999 Dönemi Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Cari İşlemler Dengesi
1980	2.910	7.513	-4.603	-3.408
1981	4.703	8.567	-3.864	-1.936
1982	5.890	8.518	-2.628	-952
1983	5.905	8.895	-2.990	-1.923
1984	7.134	10.044	-2.910	-1.439
1985	7.959	10.935	-2.976	-1.013
1986	7.457	10.475	-3.018	-1.465
1987	10.190	13.396	-3.206	-806
1988	11.662	13.475	-1.813	1.596
1989	11.625	15.815	-4.190	938
1990	12.959	22.407	-9.448	-2.625
1991	13.593	20.883	-7.290	250
1992	14.715	22.791	-8.076	-974
1993	15.345	29.426	-14.081	-6.433
1994	18.106	22.273	-4.167	2.631
1995	21.636	34.788	-13.152	-2.339
1996	32.067	42.331	-10.264	-2.437
1997	32.110	47.158	-15.048	-2.638
1998	30.852	44.779	-13.927	2000
1999	29.135	38.802	-9.667	-925
2000	30.923	52.882	-21.959	-9.920
2001	34.810	38.092	-3.282	3.760

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 02.12.2018.

Cari fazla verilen beş yılda (1988, 1989, 1991, 1994, 1998) hizmet hesabı fazlası ile net pozitif karşılıksız transferler toplamı, dış ticaret açığı ve yatırım giderleri toplamından büyük olduğu için cari fazla gerçekleşmiştir. Bu yıllara ait cari fazla toplamı 7,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Şahin, 2011: 448-449).

2001 krizinden sonra uygulanan yapısal reformlar sonucunda ekonomideki makroekonomik dengesizlikler ve cari açıkların kaynağı olan kamu açıklarının

giderilmesi sağlansa bile cari açık hala devam etmiştir. Çünkü kamu açıkları iç açık kaynağı olmaktan çıkıp, tasarruf-yatırım açıkları iç açık olmaya başlamıştır (MÜSİAD, 2012: 82). Ancak 2001 yılında döviz kurunun yükselmesi ve iç talebinde daralması ile ihracat, %14 artarak 30 milyar doları aşmıştır. 2000 yılını 9,2 milyar dolar cari açık veren Türkiye ekonomisi için ihracatın bu artışı ülke ekonomisine nefes aldirmiştir (Şahin, 2011: 266).

Türkiye 24 Ocak 1980 yılında alınan kararlardan önce uyguladığı korumacı politikalar ile kamu açıkları, enflasyon ve aşırı değerli kurdan kaynaklanan cari açıklar, dış borçlarla kapatılmaya çalışılmıştır. Ancak döviz kıtlığı ile karşı karşıya kalması sonucunda bu politikaları terk ederek serbestleşme hareketlerini uygulamaya başlamıştır (MÜSİAD, 2012: 82). Ülkeye yabancı sermaye girişinin sağlanması için faizlerin artırılması yoluna başvuran Türkiye, ekonomik büyümede dışa bağlı bir pozisyona girmiştir. Yurtiçi tasarruflarda artış sağlamak yerine dış finansmanı tercih etmiştir. Bununla birlikte ihracat rakamlarında artış gerçekleşmiş olsa da ithalat rakamlarında da artış sağlanmıştır. Dolayısıyla cari açık kaçınılmaz hale gelmiştir. 1989 yılında sermaye hareketlerinin tamamen serbestleşmesi sonucunda ulusal paranın aşırı değerlenmesi, ülkeye sermaye girişinin artması ve cari işlemler dengesindeki bozulmaya bağlı olarak 1994 Krizi yaşanmıştır (Uysal, 2016: 110-115).

Türkiye ekonomisinde 1994 krizi ve devalüasyonunun ardından ihracat tekrar yükselmeye başlamıştır. 1996 yılında Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşması ile ekonomide yeniliklerin başlangıcı oluşmuştur. 1997 yılında yaşanan Asya Krizi'nin dolaylı olarak etkisi ve 1999 Marmara Depremi ile Türkiye ekonomisi 2001 Krizine sürüklenmiştir. Tabii bu süreçte ihracat ve ithalatta gerileme yaşanmıştır. Dış ticaretin niteliksel yönüne bakılacak olursa, 1980 yılında tarım, madencilik ve sanayinin ihracattaki payları sırasıyla %57,4, %6,6 ve %36'dır. 2000 yılına gelindiğinde ise bu değerler %6, %1,4 ve %91,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye'nin sanayileşme yolunda ilerlemesinin göstergesidir. Aynı şekilde ithalat incelenirse, 1980-2000 döneminde ara ve yatırım mallarında azalma gerçekleşse de %66-79 aralığında seyretmiştir. Ancak tüketim malları ithalatındaki artış söz konusudur. (Ceylan ve Gürsoy, 2011: 213). Bu durum Türkiye ekonomisinin ihracatının dışa bağımlı olmasını ve yapılan ithalatın verimli alanlara,

getiri sağlayan alanlara yapılmadığını göstermektedir. Bu durumda ülkede üretkenliğin artmamasına ve dolayısıyla dış ticaret de açıklara neden olmuştur.

2002 yılından itibaren Türkiye ekonomisinde ihracat ve ithalat değerleri, 2009 yılında küresel krizin etkisiyle azalma gösterse bile sürekli artmıştır. Tabii artış da ithalatın ihracattan fazla olması dış ticarete açığa neden olmuştur. Dolayısıyla cari işlemlerin ana kalemi olan dış ticaretteki açık cari açığa da neden olmuştur (Buluş, 2012: 159-161).

Tablo 2.20. 2000-2009 Dönemi GSYH Büyüme Oranları ve Cari Açık/GSYH Oranları

Yıllar	GSYH Büyüme Oranları (%)	Cari Açık/GSYH
2000	6.8	-3.7
2001	-5.7	1.9
2002	6.2	-0.3
2003	5.3	-2.5
2004	9.4	-3.7
2005	8.5	-4.6
2006	6.9	-6.1
2007	4.7	-5.9
2008	0.7	-5.7
2009	-4.8	-2.3

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 02.12.2018.

Cari işlemler açığı 2004 yılında 14,4, 2005'te 22,1, 2006'da 31,9, 2007'de 37,7 ve 2008'de 41,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2003-2005 döneminde cari açık/GSMH oranı %5, milli gelirdeki büyüme oranı ise %7'dir (Göbekoğlu vd., 2012: 54). 2004-2010 yılları arasında cari açık toplamı 212,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu açığın %22,8'i sadece 2010 yılına aittir. 2009 yılında küresel krizin etkisi ile ihracat ve ithalat rakamlarında yaşanan gerileme dış ticaret açığı ve dolayısıyla cari açıkta gerilemeye neden olmuştur. Fakat 2010 yılından itibaren dış ticaret açığına bağlı olarak cari açık büyüyerek sürmektedir (Şahin, 2011: 448-449).

Bir ülkede üretimin artması ara malı kullanımının da artması demek olduğundan, bu ara malı kullanımı ithalatla sağlanıyorsa cari açığa neden olmaktadır. Finansal kriz dönemlerinden önce sermaye girişleri ve kredi genişlemesinin artması ile birlikte cari açık artarken, finansal kriz dönemlerinde ise sermayenin ülkeden

kaçışı ve kredilerde daralma cari açığa azalmaya neden olmaktadır (Uysal, 2016: 41-44).

2000'li yıllarda cari açığın hızla artmasında dış kaynak kullanımının etkisi oldukça yüksektir. Cari açığın finansmanında sermaye hesabındaki fazla, portföy yatırımları, doğrudan yabancı yatırımlar ve dış borçların kullanımı büyümenin dış tasarruflarla sağlandığını göstermektedir (Adıgüzel, 2011: 100, Şahin, 2011: 273).

Cari işlemler açığının Türkiye'de artma nedenlerinden bir diğeri de ithalatın önemli bir kısmını oluşturan, enerji ithalatıdır (Buluş, 2012: 160). Türkiye'de enerji tüketiminin yaklaşık %70'i ithal edilmektedir. Dolayısıyla cari işlemler dengesi enerji fiyatlarına karşı oldukça hassastır (Adıgüzel, 2011: 101).

2000 yılından itibaren ihracat ve ithalatın niteliksel yönüne bakılacak olursa, 2000 yılında yatırım malının ihracat içindeki payı %7,8 iken 2007 yılında %12,8'e yükselmiştir. Ara ve tüketim mallarının toplam ihracat içindeki değerleri ise %90 gibi büyük kısmını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra 2008 yılına gelindiğinde ihracat içindeki tarım ürünleri payı oldukça düşmüştür. Sanayi ürünlerinin payı ise toplam ihracatın %94,8'ini kapsamaktadır. Aynı dönemlerde ithalatın bileşenlerine bakılırsa, 2000 yılında yatırım malları toplam ithalat içinde %20,9 oranında iken 2008 yılında bu değer %13,92'ye düşmüştür. Ara malı ithalatı %66'dan %75'e yükselmiş, tüketim malları ithalatı ise %12,7'den %10,6'ya düşmüştür (Ceylan ve Gürsoy, 2011 :225-228).

Türkiye ithal ikameye dayalı sanayileşme döneminde dış ticaret açığı vermesine rağmen çok büyük cari açıkla karşılaşmamıştır. Çünkü bu dönemlerde ihracat ve ithalat dengede yürütebilmiştir. Ancak 1980 yılından itibaren büyüme modelini değiştiren Türkiye ekonomisi 1984 yılında başlayarak cari açık problemi ile karşılaşmıştır. Özellikle 2003-2008 döneminde çok büyük cari açıklar yaşanmıştır (Kurtoğlu, 2015: 772-773).

1980 yılında ihracata dayalı büyüme stratejisi ile yön değiştiren Türkiye ekonomisinin dış ticaretin yapısal özelliklerine bakılacak olursa istenilenin gerçekleşmediği görülmektedir. Çünkü ihracat içinde yatırım mallarının kapladığı alanın yetersizliği ve ithalatın büyük kısmının ara mallarından oluşması hala

ihracatın ithalata bağlı olduğunu göstermektedir. Ne kadar da sanayi ürünleri ihracatında artış gerçekleşmiş olsa bile bu artışın üretkenlik olarak geri dönüşümü olmadığı sürece dış ticaretteki açıklar cari açığın artmasını da sağlamıştır.

Yüksek orta gelir grubunda yer alıp, orta gelir tuzağına yakalanan ülkelerden olan Türkiye, Arjantin, Brezilya gibi ülkelerde ihraç edilen ürünler sıradan ürünlerdir ve hiçbir rekabet avantajı sağlamamaktadır. Yüksek gelir grubunda yer alıp ihraç ettiği ürünler sıradan olmayan Güney Kore, Singapur, Almanya gibi ülkeler rekabet avantajı elde etmiş ülkelerdir. Sıradan ve sıradan olmayan ürünlerden kasıt, ihracata söz konusu olan ürünlerin ileri teknolojik ve düşük teknolojik olmalarıdır (Kaya vd., 2015: 837).

Türkiye'nin ithal edilen ürünlerinde teknolojik yoğunluklara bakıldığında ise genel olarak ileri teknoloji ürünlerinden ziyade orta yüksek, orta düşük ve düşük teknolojik ürünlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin dış ticareti daha çok ara malı ihracatı ve ithalatı üzerinde gerçekleşmektedir. Ara malı ithalatının yüksek olması yurtiçi katma değerin istenilen düzeyde gerçekleşmemesine, ihracatta sürekli olarak gerçekleştirilecek rekabet avantajının engellenmesine ve en önemlisi cari açığa neden olmaktadır (Kaya vd., 2015: 838).

Cari açık, Türkiye ekonomisinin sürekli bir sorunu haline gelmiştir. 2010 yılında 48,5 milyar dolar gerçekleşen cari açığın büyük çoğunluğu 71,6 milyar dolar olan dış ticaret açığından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin 2000 yılından itibaren artan cari açığı, ihracat yapabilmek için ithalata başvurulması nedeniyle gerçekleşmiştir (Adıgüzel, 2011: 99).

2011 yılında 2010 yılına göre %65,2 oranında yükselerek yaklaşık 75 milyar dolar olan cari açık, 2012 yılında ise %37 oranında düşerek 47,9 milyar dolar seviyesine düşmüştür. Bu yıllarda cari açığın GSYH'ye oranı ise 2009 yılında %2,0, 2010'da %6,2, 2011'de %9,7 ve 2012 yılında %6,0 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında ihracat %13,0 artarak 152,5 milyar dolara ulaşmış, ithalat ise %1,8 oranında azalarak 236,5 milyar dolara gerilemiştir (İTO, 2012: 59-60).

Tablo 2.21. 2010-2017 Dönemi Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Cari İşlemler Dengesi	Cari İşlemler Dengesi/GSYH (%)
2010	113.883	185.544	-71.661	-44.616	-5.8
2011	134.907	240.842	-105.935	-74.402	-8.9
2012	152.462	236.545	-84.083	-47.963	-5.5
2013	151.803	251.661	-99.859	-63.642	-6.7
2014	157.610	242.177	-84.567	-43.610	-4.7
2015	143.839	207.234	-63.395	-32.145	-3.7
2016	142.530	198.618	-56.089	-33.139	-3.8
2017	156.993	233.800	-76.807	-47.347	-5.5
2018	167.967	223.046	-54.994	-27.813	-3.5

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 04.12.2018.

2015 yılında bir önceki yıla göre ihracat %8,7, ithalat %14,4 ve dış ticaret açığı ise %25,2 oranlarında azalmıştır. 2016 yılında ise bu oranlarda yine azalma gerçekleşmiştir. İhracat %0,9, ithalat %4,2 ve dış ticaret açığı da % 11,6 oranında azalma gerçekleşmiştir (<http://risk.gtb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 04.12.2018). Dış ticaret açığındaki azalmaya bağlı olarak cari açıkta da azalma gerçekleşmektedir. 2013 yılından sonraki yıllarda azalma gösteren cari açık 2017 yılında %42 civarında artış göstermiştir. Son 4 yılda en yüksek değere ulaşan cari işlemler dengesi orta vadeli programda belirlenen hedefin 15.100 milyar dolar üstünde gerçekleşmiştir (<https://ticaret.gov.tr>. Erişim tarihi: 04.12.2018).

2010 yılından sonra da ithalatın ihracattan hızlı bir şekilde artması nedeniyle dış ticaret açığı ve dolayısıyla cari açık hızla artmıştır. İhracatın artmasının önemi kadar içeriğinin de önemi ekonomik büyümede etkilidir. Şöyle ki Türkiye’de ihracat yapılan ürünler, katma değeri yüksek ve ileri teknoloji ürünler yerine yıllarca tarım ürünleri olmuştur. Bu nedenle Türkiye’de ileri teknoloji ürünlerin toplam ihracat içindeki payı %11’de olurken Güney Kore’de bu oran %34’tür (Göbekoğlu vd., 2012: 54).

TÜİK ve Ticaret Bakanlığı işbirliği ile oluşturulan dış ticaret verilerine göre, ihracat 2018 yılı Kasım ayında, 2017 yılı Kasım ayına göre %9,4 artarak 15milyar 529 milyon dolar, ithalat ise %21,3 azalarak 16 milyar 180 milyon dolar gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu ayda dış ticaret açığı da %89,8 azalarak 651 milyon

dolara gerilemiştir. Yine Kasım ayı içinde yüksek teknolojlili ürünlerin ihracat içindeki payı %4,2, ithalattaki payı %15,4, orta yüksek teknolojlili ürünlerin payı ise %36,3, ithalattaki payı 42,4 olarak gerçekleşmiştir. Düşük teknolojlili ürünler ihracatı ise hala yüksek değerlere sahip olup %32,6 olarak gerçekleşmiştir (<http://tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.01.2019).

Ticaret Bakanlığının yapmış olduğu 2018 dış ticaret verilerinde ise ihracat %7,1 artarak 168,1 milyar dolara yükselmiştir. Hatta bu oran Cumhuriyet tarihinin en yüksek yıllık ihracatı olarak değerlendirilmiştir. 2018 yılında ithalat %4,6 oranında düşüşle 223,1 milyar dolar gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise dış ticaret açığı bir önceki yıla göre %28,4 düzeyinde azalarak 54 milyar 994 milyon dolara gerilemiştir. (<https://www.ticaret.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.01.2019).

Türkiye'nin cari açık sorunu kalıtsal bir hastalık gibi olmasında dış ticaretin rolü büyüktür. Bu nedenle ekonominin gelişmesi için ihracatının itici bir kuvvet olduğu ve bu doğrultuda stratejilerin uygulanması gerekliliği de söz konusudur (Göbekoğlu vd., 2012: 52).

Güney Kore ekonomisinin cari işlemler dengesi incelendiğinde ise neredeyse aynı tarihsel dönemlerde benzer ekonomik koşulların, hatta Türkiye ekonomisinde üstünlük olmasına rağmen, olağanüstü bir başarı göstererek 1980'li yıllardan sonra negatif değerlerde olan cari işlemler dengesinin pozitif değerler dönüştüğü görülmektedir.

1945-1953 yılları arasında yaşanan iç savaş sonrasında Güney Kore ülkesi her alanda oldukça tahrip olmuştu. Sanayisinin büyük bölümü, nitelikli insan gücündeki kayıplar ve doğal kaynaklarının kaynakların çoğunun Kuzey kesimde kalması ülkenin toparlanmasını oldukça zorlamıştır. Dolayısıyla 1950'li yıllar boyunca ABD, Güney Kore'yi finansal yardımlarla desteklemiştir. 1945-1960 dönemi boyunca toplam 3 milyar dolar dış yardım alınmıştır. Bu dönemde yerli sanayiye korumacı politikalar benimsenerek ithal ikameci sanayileşme stratejisi, aşırı değerli döviz kuru ve eğitime yapılan yatırımlar temel politikalarıydı. Dolayısıyla 1953-1961 döneminde ihracatın GSMH'deki payı %1,1 oranında iken ithalatın payı %10,6 gerçekleşmiştir. 1948 yılından beri açık veren cari işlemler dengesinde, 1961 yılında

toplam yıllık ihracat, toplam yıllık ithalatın sadece ¼'inden daha az kısmını karşılamaktaydı. (Eski, 1989: 15-16 ve akmak, 2016: 153).

1962 yılında planlı kalkınma dönemine geçen Güney Kore, doğal kaynak ve sermaye yönünden fakir olması ve eğitilmiş insan gücü yönünden zengin olması şartları göz önünde bulundurarak ihracata dayalı sanayileşme stratejisine geçiş yapmıştır. Ayrıca zayıf teknoloji yapısı ve özel sektördeki gerilik kalkınma için engel oluşturmaktaydı (akmak, 2016: 154). İhracatı geliştirmek için döviz kurları, gümrük tarifeleri yeniden düzenlenmiş, vergi ve kredi kolaylıkları, elektrik ve enerjide indirimli tarifeler, kamu sübvansiyonları gibi özendirici politikalar uygulanmıştır (Eski, 1989: 17-19).

1960'lı yıllarda Güney Kore ekonomisi eksikliklerinin bilincinde olup gelecek için verimli alanlarda yoğunlaşarak geliştirme yolunu seçmiştir. İhracat için ilk olarak tekstil, giyim, ayakkabı sektörlerini seçen Güney Kore, daha sonra elektronik ürünler ve makine sektörlerine yönelmiştir. Elektronik ve makine sektörlerine ilk olarak Japonya'da üretilen parçaların montajlayarak başlayan Güney Kore daha sonra bu parçaların ülke içinde üretimini sağlamıştır (Öz, 2008: 43).

1963 yılında Güney Kore 100 milyon dolar ihracat yaparken Türkiye'de tam olarak 3 katı ihracat gerçekleşmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ise durum tam tersine dönerek Türkiye 73 milyar dolar ihracat yaparken Güney Kore 284 milyar dolar ihracat yapmıştır (Göbekoğlu vd., 2012: 53). Güney Kore ekonomisinin gelişmişliğinin bir başka kanıtı daha görülmektedir.

1964 yılında finans piyasalarına yapılan müdahaleler ile artırılan faiz oranları, enflasyonu artırsa da yurtiçi tasarruflarında artmasına neden olmuştur. Genel olarak kredi faiz oranlarında artış olmasına rağmen ihracat kredileri faiz oranları düşürülmüştür. Bu sayede 1964 yılında 120 milyon dolar gerçekleşen ihracat, 1970 yılında 882 milyon dolara ulaşmıştır. Ayrıca ihracatı artırmak için sadece finansal anlamda müdahale yapılmamıştır. Hükümet ile özel sektör arasında ihracatın gidişatının, karşılaştığı sorunlar ve çözümlerin, ihracatta başarı gösteren firmalara verilecek desteklerin değerlendirildiği 'Aylık İhracatı Geliştirme Toplantıları'

düzenlenmiştir (Çakmak, 2016: 155). Güney Kore’de yapılan bu düzenlemeler büyüme stratejisinin tamamen ihracat odaklı olduğunun göstergeleridir.

Güney Kore’nin ilk beş yıllık kalkınma planında ulaşım, haberleşme ve enerji yatırımlarına öncelik verilerek ihracat için altyapı güçlendirilmesi sağlanmış, ikinci beş yıllık planda ise tekstil, kâğıt, elektronik sanayi gibi emek-yoğun hafif sanayi dallarına yönelmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda 1962-1971 döneminde ekonomiye geri dönüşü oldukça başarılı olmuştur. İhracatın GSMH’daki payı 1953-1961 döneminde ortalama %1,1 iken, 1962-1966 döneminde %4,4’e, 1967-1971 döneminde ise %9,5’e yükselmiştir. Bu hızlı gelişme ile daha önce hiçbir ülkede karşılaşılmamıştır (Eski, 1989: 19-20).

1970 yılında gelindiğinde ihracat odaklı büyüme yolunda birtakım olumsuzluklar yaşanmıştır. ABD ve Japonya ülkelerinde yaşanan durgunluk ve Güney Kore firmalarında yaşanan mali sıkıntılar ekonomide bozulmalara neden olmuştur (Çakmak, 2016: 156). Bu nedenle 1970 yılından sonra Güney Kore’de ürün ve sanayi hedeflemesi uygulandı. Bu uygulama ile Güney Kore hükümeti ağır ve kimya sanayi yatırımlarına öncelik vermiştir. Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında bu sektörleri desteklemek için zengin fonlar sağlanıyordu. İhracat için destek ve teşvikler sağlanırken ithalat iç pazarın temel ihtiyaçlarını karşılıyordu (Türkcan, 2013: 378).

Ağır ve kimya sanayilerin toplam ihracattaki payları 1972 yılında %21,3’ten 1978 yılında %34,7’ye yükselmiştir. Ayrıca ihracat teşvikleri ile ihracatın GSMH içindeki payı 1972-1976 yılları arasında %23,7’ye, 1977-1979 döneminde ise %25,9’a yükselmiştir. Böylece Güney Kore, ekonomide sağlanan bu hızlı gelişme ile düşük gelirli bir tarım toplumundan çıkarak yeni sanayileşen ülkeler grubuna girebilmiştir (Eski, 1989: 23).

1970 yılında itibaren hızlı büyüme gösteren Güney Kore’de 1979 yılına gelindiğinde ihracat, bir yıl önceki değere göre %1 oranında düşmüştür. Ülkede görülen enflasyonist baskı, 1979 yılında yaşanan petrol şoku, gelişmiş olan ülkelerde yaşanan durgunluk, Başkan Park’ın suikast sonucu öldürülmesi bu gerilemenin

sebepleri arasındadır. Bu nedenle 1980’li yılların başında cari işlemler açığı, GSMH’nin %16’sına ulaşmıştır (Eski, 1989: 32).

1980 yılında istikrarlı bir büyüme ve ihracatta rekabet gücü elde etmek amacıyla yapılan ekonomik reformlar sayesinde Güney Kore ekonomisi kendisini kısa sürede toparlamıştır. 1980-1982 yılları arasında hükümet fiyat kontrolleri ve ithalat üzerindeki kısıtlamalarda esneklik sağlamış ve vergi reformu başlatmıştır (Çakmak, 2016: 158).

Tablo 2.22. 1960-1989 Dönemi Güney Kore Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar) ve Cari İşlemler Dengesinin GSYH’deki Payı

Yıllar	İhracat	Dış Ticaret Dengesi	Cari İşlemler Dengesi/GSYH (%)
1960	33	-273	-
1962	55	-335	-
1964	120	-245	-
1966	250	-430	-
1968	486	-836	-
1970	882	-992	-
1972	1.676	-574	-
1974	4.516	-1.938	-
1976	7.814	-590	-1,04
1978	12.711	-1.780	-1,94
1980	17.214	-4.384	-10,53
1981	20.747	-3.849	-8,87
1982	20.934	-2.827	-7,13
1983	23.272	-1.849	-4,03
1984	26.486	-1.089	-1,82
1985	26.442	-19	-2,07
1986	34.128	4.299	2,39
1987	46.560	7.529	6,04
1988	59.973	11.283	6,63
1989	61.408	4.597	1,71

Kaynak: (<http://www.bok.or.kr>), (<http://www.nso.go.kr>), aktaran; Harvie ve Lee, 2003: 3, Dünya Bankası veri tabanı.

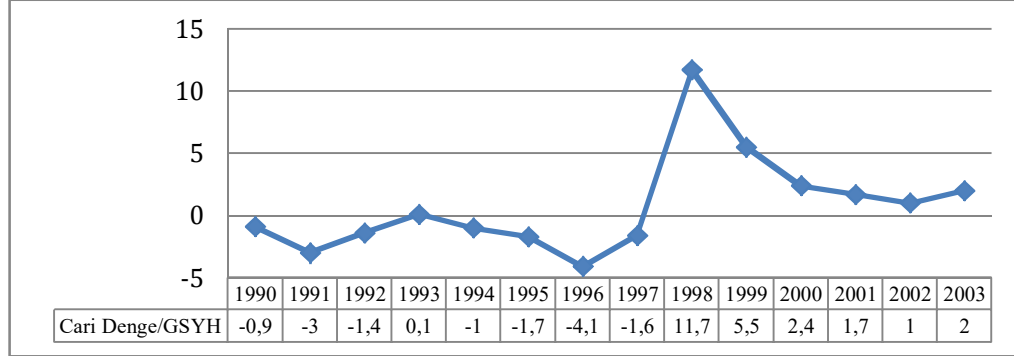
1981 yılında %6,6 büyüyen ekonomide cari işlemler açığı 5,3 milyar dolardan 4,6 milyar dolara gerilemiştir. Bir yıl sonra ihracatta %6,9 oranında büyüme gerçekleşmiştir ve cari işlemler açığı GSMH’nin %2’sine tekabül etmiştir. 1983 yılında fiyat istikrarının sağlanması ile azalan cari işlemler açığı 1,6 milyar dolar düzeyine düşmüştür ve ihracat %10,5 büyüme hızı ile 23,2 milyar dolar gerçekleşmiştir. 1984 yılında ise ihracatta %13,3’lük büyüme ile cari işlemler

açığında 1,4 milyar dolara gerileme yaşanmıştır. 1985 yılında ihracatta büyüme %3 oranında yaşansa da 1986 yılında %14,6 oranında artışla 34,7 milyar dolar gerçekleşmiştir (Eski, 1989: 40-42).

Güney Kore’de yaşanan olağanüstü büyüme başarısı 1987 ve 1988 yıllarında da devam etmiştir. İhracat 1987 yılında 47,3 milyar dolar ve 1988 yılında 60,11 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Eski, 1989: 43). 1986-1989 yılları arasında düşük petrol fiyatları, döviz kuru ve faiz oranları sayesinde Güney Kore ekonomisi güçlenmeye başlamıştır. Hatta 1986 yılında ilk defa dış ticaret, cari işlemler dengesi ve ödemeler dengesi fazlalık vermiştir. Bu durumda uygulanan politikaların doğruluğu kanıtlanmıştır (Çakmak, 2016: 158). 1986 yılında cari fazla verilmesinde en büyük pay, Japon para biriminin değerlendirilmesi olmuştur. Çünkü bu sayede Güney Kore, Japonya’nın uluslararası piyasalarda hâkim olduğu bazı pazarlara hakim olmuştur (Gönel, 2014: 8).

Türkiye ekonomisinin yaşadığı 1994 Krizi, aynı dönemlerde Güney Kore ekonomisinde de yaşanan süreçle benzerlik göstermektedir. Yine 1980’li yıllarda başlayan finansal serbestleşme ve ticaretin serbestleşmesi ile birlikte özellikle Japonya ve ABD kökenli yatırımlarını ülkeye çeken Doğu Asya ülkelerinde ihracatın arttığı kadar ithalatın da artması dış ticaret dengesini olumsuz etkilemiştir. Cari açığın kronikleştiği bu ülkelerde artan kredi hacmi, dış borç yükü ve bankacılık sektöründe oluşan para ve vade uyumsuzlukları finansal kriz ile karşı karşıya kalınmasına neden olmuştur (Uysal, 2016: 100-108). Güney Kore 1986-1989 yılları arasında döviz kuru korumasını kullandı. 1988 yılında cari hesap fazlası GSYH’nin %8’ine ulaşarak zirveye ulaştı (World Bank, 1993: 126). Ülkeye gelen fonların üretkenliği olmayan alanlarda kullanılmaması, ulusal paranın değerlendirilmesi ve sabit kur politikalarının uygulanması 1997 yılında Tayland’da başlayarak Güney Kore dâhil Doğu Asya ülkelerini içine alan finansal krize neden olmuştur (Uysal, 2016: 100-108).

Grafik 2.6. 1990-2003 Dönemi Güney Kore Cari İşlemler Dengesi/GSYH

Kaynak: <http://www3.tcmb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 06.12.2018.

Güney Kore, 1997 Asya Krizi'nin ardından ihracata dayalı büyümeyi esas almış ve 1998 yılında ithalatı %38, ihracatı %2 azalarak 39 milyar dolar dış ticaret fazlası vermiştir. 1999 yılında 145,2 milyar dolar ihracat gerçekleşmiştir. Bir yıl sonra ise 175,8 milyara yükselerek devam etmiştir (Göbekoğlu vd., 2012: 54). 1990'lı yıllarda ithalatın üstünlüğü görülmektedir. 1998 yılından itibaren değişen bu durum günümüzde de ihracat üstünlüğü halinde devam etmektedir.

Türkiye, 1997–2010 döneminde, ortalama olarak GSYH'nın %2,9'u kadar cari işlemler açığı verirken aynı dönemde Güney Kore, GSYH'nın %2,9'u kadar cari işlemlerde fazla vermiştir (Yükseler, 2011: 7). Ayrıca Güney Kore'nin ihracata söz konusu olan mallar incelendiğinde 1990 yılından günümüze kadar ileri teknoloji mallarda artış oldukça fazladır. Buna karşılık Türkiye için aynı durum söz konusu değildir. Çünkü Türkiye'de düşük teknoloji malların ihracat içindeki payı hala fazla yer kaplamaktadır (Arslanhan ve Kurtsal, 2010: 7).

Güney Kore'nin ihracatında bilişim ürünleri, otomotiv, yarı iletkenler, kimyasallar, makine ve teçhizatlar ilk sıralarda yer alırken ithalatında ise ham petrol, makine ekipmanları, kimyasal ürünler yer almaktadır. İhracatta ileri teknolojinin oranı 1990'lı yıllarda %18, 2000'li yıllarda %35 ve 2013 yılında ise %25 civarındadır (Öztürk vd., 2017: 1209-1210). 2002 yılından itibaren ise ihracatın GSYH içindeki payı %30'un altına hiç düşmeden 2012 yılında yaklaşık %56 payına kadar yükselmiştir (<https://data.worldbank.org>. Erişim Tarihi: 08.12.2018).

Tablo 2.23. 2005-2016 Dönemi Güney Kore Dış Ticaret Dengesi ve Cari İşlemler Dengesi (Milyar Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Cari İşlemler Dengesi
2005	289.0	256.3	32.7	15.0
2006	331.8	303.9	27.9	5.4
2007	379.0	350.9	28.2	5.9
2008	432.9	427.3	5.7	-5.8
2009	373.6	317.5	56.1	42.7
2010	461.4	421.4	40.1	29.4
2011	551.8	520.1	31.7	26.1
2012	554.2	514.4	39.8	48.1
2013	618.2	535.4	82.8	81.1
2014	613.0	524.1	88.9	84.4
2015	542.9	420.6	122.3	105.9
2016	511.9	393.1	118.9	99.2

Kaynak: IMF Ülke Raporu, 2010/9 (2005-2009), 2014/4 (2010-2012), 2018/2 (2013-2016), <https://www.imf.org>, Erişim Tarihi: 06.12.2018.

Güney Kore 1970’li yıllarda başlattığı ihracata ve ileri teknolojiye dayalı sanayileşme yolundaki büyüme modeli ile 2013 yılına gelindiğinde dünyanın en çok ihracat yapan 7. ülkesi olmuştur. 2013 yılında 559,6 milyar dolar ihracat yapan Güney Kore 55,2 milyar dolar cari fazla verirken, Türkiye 151,9 milyar dolar ihracat ile 65,0 milyar dolar cari açık vermiştir (<https://docplayer.biz.tr>. Erişim Tarihi: 08.12.2018).

Güney Kore toplam dış ticaret hacmi 2016 yılında 901 milyar dolar, 2017 yılında ise 1.051 milyar dolar olmuştur (<https://www.ticaret.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.01.2019). 2016 yılında ihracatta yaşanan gerilemenin en büyük sebebi Çin ekonomisindeki durağan büyüme olarak gösterilmektedir. Çünkü Çin, Güney Kore’nin başlıca ihracat pazarlarından olup, Çin’in ithal mallarına olan talebinin azalması Güney Kore’nin ihracatında azalmaya neden olmuştur (DEİK, 2017: 13).

2017 yılında ihracat 573,7 milyar dolar, ithalat ise 478 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılı itibarıyla ülkenin ihracatındaki başlıca ürünler petrol yağları, elektronik devreler, petrol gazları ve telefonlar olurken ithalatında enerji sektöründe artış söz konusudur (<https://www.ticaret.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.01.2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNEY KORE VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

TÜRKİYE’NİN ORTA GELİR TUZAĞINDAN ÇIKIŞ STRATEJİLERİ

1950’li yıllarda Türkiye ekonomik göstergeler yönüyle Güney Kore ekonomisinde zengin bir ülke iken günümüzde tam tersi konuma gelmesinde Güney Kore’nin eğitim, teknoloji, sanayi üçlüsünü bütüncül bir politika olarak uygulamasının ve bu politikaların uygulanmasında devlet desteğinin

3. 1. Geçmişten Günümüze Güney Kore ve Türkiye Ekonomilerinin Genel Olarak Değerlendirilmesi

1923’ten bu yana Türkiye ekonomisinin amacı sürdürülebilir kalkınma ve rekabet edilebilir ülke olmaktır (Karaçor, 2012: 105). Cumhuriyetin ilk yıllarında özel girişime öncelik veren, liberalleşme yolunda politika izleyen Türkiye, 1930’lu yılların başında iç ve dış etkenlerin sonucunda, devletçi ekonomi politikasıyla dış ticarete kısıtlamalara gitmiştir. 1935-1950 yıllarında yapılan sanayi planları devletin önderliğinde sanayiye verilen önemin göstergesidir. (Şahin, 2011: 55).

1950-1959 döneminde ekonomide liberal politikalar, yabancı sermaye teşvikleri hâkimdir. 1950-1953 yılları kimi iktisatçılara göre ‘altın çağ’ olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun nedenleri iklim koşulları ve Kore Savaşının sebep olduğu tarımsal fiyatlarının artışının ihracat gelirlerinde de artışa neden olmasıdır (Şahin, 2011:107). 1954’de yaşanan kuraklık bu durumu tersine çevirmiştir ve yüksek enflasyon, döviz kıtlığı, biriken dış borçlar yüzünden Türkiye ağır bir ekonomik bunalıma girmiştir. Liberal politikaların ekonomik gelişmeye katkı sağlamadığı ve ekonominin daha programlı, planlı olarak ilerletilmesi düşüncesi gündeme gelmiştir (Buluş, 2012: 85-88).

20.yy’ın ortalarında Güney Kore ülkesi Kore Savaşından; Türkiye ise 2.Dünya Savaşı’ndan ekonomilerinde büyük çöküşle ayrılmışlardır. Hatta Türkiye ile Güney Kore ilişkisi, 1950 yılında Kore Savaşı sırasında, Türkiye’nin Güney Kore’ye asker göndermesi ile başlamıştır. Türkiye’yi ‘kardeş ülke’ olarak görmelerinin sebebi de bu savaşa dayanmaktadır (Güngör, 2013).

1950’li yıllarda her iki ülkenin de ekonomisi birbirine benzer durumda olup, Türkiye ekonomisi Güney Kore ekonomisine göre az da olsa iyi durumdaydı. Bu yıllarda ülke ekonomilerinin temelini tarım oluşturmaktaydı. Sanayileşmenin az olduğu bu dönemlerde her iki ülke de az gelişmiş ülke statüsündeydiler. Bu dönemde ABD’den her iki ülke de yardım almaktaydı. Ancak Güney Kore’nin almış olduğu yardım tutarı Türkiye’nin almış olduğu yardımlardan daha fazlaydı. Çünkü Güney Kore’nin Japonya kolonisi olduğu dönemlerden itibaren ABD yardımları yapılmaktaydı (Göbekoğlu vd., 2012: 71-72). Güney Kore’nin bu denli hızlı gelişmesinde ABD’den almış olduğu yardımların etkisi yadsınamaz. 1980 yılından sonra Güney Kore ekonomisi hızla büyüyerek Türkiye ekonomisini yakalamıştır. Günümüzde ise her iki ülke ekonomisi kıyaslandığında Güney Kore ekonomisinin çok daha iyi durumda olduğu görülmektedir.

Ekonomik gelişme de benzerlikler gösteren Güney Kore ve Türkiye’nin planlı döneme geçmesi de askeri darbe sonucu gerçekleşmiştir. 1961 yılında askeri darbe sonucu iktidara gelen General Chung Hee Park, Güney Kore ekonomik başarı mucizesini yaratmada öncüdür. Çünkü General Park ekonomik kalkınmaya yön veren beş yıllık kalkınma planlarının oluşturmasıyla bu başarının gerçekleşmesine adım atılmasını sağlamıştır (Güldağ, 2013). Türkiye’de aynı şekilde 1960 askeri darbesi sonucu planlı ekonomiye geçiş sağlanmıştır.

Planlı döneme geçişle birlikte sanayileşmenin de başladığı bu dönemden sonra hızlandırılmış amortisman, ulaşımda kamu sübvansiyonları, teşvikler, elektrik ve enerjide indirimli tarifeler, vergi kolaylıkları gibi önlemler sayesinde Güney Kore’de ihracat oldukça kolay ilerleme göstermiştir. Bu ilerleme gerçekleştirilirken verilen teşviklerin denetlenmesi devletin önemli bir özelliğini daha ortaya çıkarmaktadır. Disiplinli, denetleyici devlet sayesinde ekonomik başarı yükselmiştir. (Eski, 1989: 19-56). Ayrıca bu güçlü iktidarın sanayileşme stratejisini ve eğitimli iş gücünü akıllıca değerlendirip kalkınmanın hızlanmasında kullanması da oldukça etkili olmuştur.

Güney Kore başarısının altında hiç şüphesiz eğitime fazlasıyla değer veren bir nüfusun olması da çok etkili olmuştur. Ülkede eğitim seviyesini yükselmesi, kısa dönemde nitelikli insan gücü yaratılması olarak geri dönüş sağlarken uzun dönemde

ise adil gelir dağılımının sağlanması olarak geri dönüş sağlamaktadır (Eski, 1989: 39).

Devletin rolü Türkiye ile karşılaştırılacak olursa, Türkiye ekonomisinde bu durumun yetersizliği aşikârdır. Aslında 1960-1980 ithal ikameci sanayileşme döneminde Türkiye’de de devlet müdahaleci bir konumdaydı. Ancak Güney Kore’nin aksine müdahale ettikten sonra denetleme aşamasında pasif kalmıştır (Şenses, 1989: 23). Güney Kore ekonomisinin gelişmesinde devlet büyük rol üstlenmiştir. Devletin otoriter, disiplinli bir denetleyici olma özelliği sayesinde kalkınmaya en uygun ortam hazırlanmıştır.

Türkiye ekonomisi, 1960’lı yılları planlı ekonomi doğrultusunda ve ithal ikameci sanayileşme stratejisi ile kısmen de olsa başarılı olduğu söylenebilir. Bu stratejiye bağlı olarak dayanıksız tüketim malları ithalatı ikame edilmiş, 1960’lı yılların ortasından sonra ise ithal ikame dayanıklı tüketim malları ve ara malları yönünde değişmiştir. Bu değişim piyasa şartlarının yetersizliği nedeniyle ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemiştir. Ulusal ekonominin dış kaynaklara olan bağılılığı hala gündemde olmuştur. Dönemin sonunda yeniden bir döviz darboğazının yaşanması, ihracatın istenilen düzeyde gerçekleşmemesi, ülkedeki popülist davranışlar nedeniyle devalüasyon gerçekleşmiştir. 1970’lerde dünya ekonomisinde yaşanan petrol krizleri, ulusal tasarruflar ve yatırımlar arasındaki farkın artması, dış ticaret ve cari işlemler dengesi açıklarının artması ithal ikameci sanayileşme stratejisinin değişmesi gerekliliğini gün yüzüne çıkarmıştır (Erdal ve Dilek, 2008: 123-132).

1960-1980 döneminde uygulamaya konulan kalkınma planlarının üçünde tarım ve sanayiden ziyade hizmet sektöründe büyüme gerçekleşmiştir. İlk iki planda tarımda hedeflenen düzey aşılamazken üçüncü kalkınma planında ise sanayide hedeflenen düzey aşılamamıştır (Erdal ve Dilek, 2008: 132).

Güney Kore’nin 1960’lı yıllardan itibaren Türkiye’den farklı olarak uyguladığı ihracata dayalı sanayileşme politikası ve bu politikayla uyumlu olarak yürüttüğü bilim ve teknoloji politikası, ülkenin hızlı bir şekilde büyümesinin esas nedenlerini oluşturmaktadır. Böyle bir büyüme modelini gerçekleştirirken dünya ülkeleri arasında kendisine rekabet gücü kazandıran yerli teknolojiyi üretmeyi

hedeflemiştir. Bu hedefinin gerçekleşmesinde de devletin rolü çok önemli olmuştur (Türkcan, 2013: 380).

Güney Kore'nin teknolojisindeki ilerlemenin ilk aşamasında (1960-1980) dış ülkelerden teknoloji ithal edilerek bu teknolojiler taklit edilip yaygınlaştırılarak ülke içerisinde kullanılmıştır. Ayrıca yine bu dönemde AR-GE çalışmalarına ağırlık verilmiştir. 1980 yılından sonra AR-GE çalışmaları devletten ziyade özel sektör tarafından üzerinde çalışma yapıp geliştirilen bir teknoloji politikası haline gelmiştir. Kamu kesimi bu dönemde ileri teknolojinin üniversitelerde araştırılıp işletmeler de uygulamasının yapılması için köprü görevi üstlenmiştir (Göbekoğlu vd., 2012: 32-33).

Türkiye'de teknolojik gelişme fikri Birinci Beş yıllık Kalkınma Planı'nda bahsedilmesinin ardından TÜBİTAK kurulmuştur. Ancak bilim ve teknoloji açısından çok fazla gelişme sağlayamayan Türkiye ekonomisi günden güne dışa bağımlı hale gelmiştir (Türkcan, 2013: 380). Türkiye'de de devlet, destekleme fiyatları, seçici krediler, prim verilmesi gibi teşvik edici önlemler ile ekonomideki varlığını hissettirmiştir. Ancak Güney Kore'nin özel sektör üzerindeki denetleyici rolü, Türkiye'de aynı şekilde etkili olmamıştır (Aslan ve Taner, 2016: 34).

Güney Kore ekonomisi 1962 yılında başlattığı planlı kalkınma sayesinde ihracata yönelik gerçekleştirdiği büyüme stratejisi ile ekonomik açıdan oldukça başarılı olmuştur. Güney Kore ekonomisinde en büyük payı ihracat üstlenmektedir. İhracatın da yaklaşık %60 kadarını ise büyük holdingler anlamına gelen 'chaebol'lar karşılamaktadır. Bu holdinglere örnek olarak Samsung, Hyundai, Daewoo, LG Grupları gösterilebilir (TOBB, 2015: 5). Daha önce belirtildiği gibi bu sektörler gelecek için verimli sektörler olduğu için teşvikler, vergi indirimleri gibi mali destekler sayesinde güçlü durmaları sağlanıyor.

Güney Kore hükümeti 1968-1972 yılları arasında aldığı bir karar ile ülke ekonomisini canlandırmak için orta ve büyük ölçekteki firmaların hisselerinin halka açılmasını teşvik etmiştir. Bu karar ile hem firmaların nakit sıkışıklığının giderilmesi hem de piyasasının canlandırılması hedeflenmiştir. Orta büyüklükteki firmaların çoğunluğu bu karara uyarak hisselerini halka açmıştır. Ancak bazı büyük holdingler

devletin almış olduğu bu karara uymamıştır. Bunun sonucunda Güney Kore hükümeti hisselerini satışa çıkarmayan bu firmaları ağır vergi cezasına çarptırma, iç ve dış kredi işlemlerini durdurma ve firma yetkililerinin hapis cezasına çarptırma gibi yaptırımlar uygulamıştır (Göbekoğlu vd., 2012: 45). Dolayısıyla devlet ülke ekonomisinin güçlenmesi için ne denli elini taşın altına koyduğunu göstermiştir.

Kozlu (1999)'ya göre, *devlet, ulusal ve ekonomik hedefleri saptayıp, geleceğin sanayi ve ticaret panoramasını çiziyor. Bu tabloyu gerçekleştirmek için gereken politika, kural, karar ve teşvikleri oluşturuyor. Devletin rolü yönlendirici ve denetleyici ama üretici ve oyuncu değil*".

Güney Kore uygulamaya koyduğu Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile tamamen ihracat odaklı üretim gerçekleştirmek, ağır ve kimya sanayiye yönelmek için hedefler belirlemiştir. Bu hedeflerinde de başarılı olmuşlardır (Gönel, 2014: 5-6). Ağır ve kimyasal sanayileşmenin ilk ve en önemli örneği de Posco çelik şirketi olmuştur. Bunu takip eden gelişmelerden biri de otomotiv sektörü olmuştur. Bu sektörde ise ilk akla gelen lider şirket Hyundai olmuştur. 1974-1979 yılları arasında kişi başına düşen milli gelir beş kattan fazla artmış ve ihracattaki artış on katı aşmıştır. 1980'lere gelindiğinde ise yüksek teknolojili üretim ve elektronik ürünler en önemli rolü oynamaktadır. Samsung ve LG firmalarının küreselleşmesi bu dönemde başlamıştır (Özcan, 2010).

Yaşanan olumlu gelişmelere rağmen tüm dünyayı saran petrol krizleri Güney Kore ekonomisinde de gerileme yaşanmasına neden olmuştur. 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizleri nedeniyle petrol fiyatlarının artması, yerli paranın değerlenmesi, dış ticarete başı çeken ABD ve Japonya ekonomilerinde meydana gelen yavaşlamalara ek olarak Güney Kore ülkesinde 1980 yılında meydana gelen askeri darbe sonucu Cumhurbaşkanı General Park'ın suikast sonucu öldürülmesi ile Güney Kore ekonomisi ilk kez %2,1 oranında küçülmüştür (Çakmak, 2016: 158).

Türkiye'de de aynı Güney Kore'de olduğu gibi 1980 yılında meydana gelen askeri darbe öncesinde ekonomideki durgunluk, döviz dar boğazı, yüksek enflasyon, düşük tasarruf değerleri gibi olumsuz gelişmeler yaşanmıştır (Gönel, 2014: 7).

Ülkelerinde yaşanan askeri darbe sonucu her iki ülkede ekonomik istikrarı sağlamak için bir takım tedbirler almıştır. Güney Kore’de bu istikrar tedbirleri sayesinde enflasyon oranı düşmüş, uluslararası rekabet gücü artmış ve büyüme oranlarında artış sağlanmıştır. Ekonomisi güçlenmeye başlayan Güney Kore uzun zamandan sonra 1986 yılında ödemeler dengesi, cari dengesi fazla vermiş ve yurtiçi tasarrufları yatırımlarını aşmıştır. Türkiye’de bu dönemde alınan istikrar tedbirleri Güney Kore’de ki kadar başarılı sonuçlar doğurmamıştır. Özellikle sanayileşme adına çok fazla bir gelişme yaşanmamış, ihracat rakamlarında artış yaşanmasına rağmen ithalat rakamları ihracat rakamlarını aşmaya devam etmiştir (Çakmak, 2016: 158 ve Gönel, 2014: 7).

Türkiye için köklü bir dönüşüm olan 24 Ocak 1980 Kararları ekonominin tamamen yön değiştirmesini sağlayarak dışa yönelik politikaların benimsenmesini sağlamıştır. Dış ticaret reformları, ekonominin serbestleşmesi, ihracat teşvikleri, 1980-2005 döneminde %4,1 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Ancak 1990’lı yıllara gelindiğinde 1991 Körfez Krizi, 1994 Türkiye Finansal Krizi, 1997 Doğu Asya Krizi ve 1998 Rusya Krizi gibi iç ve dış olumsuzlukların yaşandığı bir dönem olmuştur (Dikkaya ve Özyakışır, 2008: 149).

1980 sonrasında kişi başına düşen milli gelirden artış olmasına rağmen yurtiçi tasarruflar, kamudaki açıklar ve özel kesim tasarruflarının düşmesiyle yükselmedi. Dolayısıyla yatırımlarda dış borca başvuruldu. Ekonomiye kısa vadeli yabancı sermaye girişlerinin artması, ekonomik dengesizliklere neden olmuştur. Ayrıca üretilen malların teknolojik ve katma değer açısından düşük olması da büyümenin istenilen düzeyde gerçekleşmesini engellemiştir. Güney Kore örneğinde olduğu gibi yüksek teknolojiye üretime değil de kısa vadeli kâr elde etmeye çalışıldı ve bu yüzden teknolojiye hala ithalata bağımlılık söz konusudur (Pamuk, 2014: 304-306).

Güney Kore’de 1987 yılından itibaren ekonomik anlamda bazı değişiklikler gerçekleştirildi. İthalat serbestleşmesine hız verilip finansal işlemlerde, dış borcun azaltılmasında ve döviz kuru serbestleşmesiyle ilgili reformlar gerçekleştirilmiştir (Öz, 2008: 11). Ayrıca küçük ve orta boy işletmelere destek artırılması ve büyük boy işletmelerin de ekonomik güçleri ile ilgili yenilikler de söz konusudur (Gönel, 2014: 9). Bu dönemden sonra uygulamaya konulan son kalkınma planı ise yine hükümet

değişikliği ile değişikliğe uğrasa da 1997 yılında yaşanan Asya Krizi nedeniyle son bulmuştur. Dolayısıyla ülkenin planlı kalkınma dönemi sona ererek daha çok kısa vadeli programlar şeklinde uygulamalara geçilmiştir (Çakmak, 2016: 163).

İthalatta serbestleşme hareketinden sonra ve 1990'lı yılların yarısından itibaren başlayan finansal serbestleşmeden sonra dış ticaret açıkları yükselmeye başlamıştı. Ülkeye kısa vadeli sermaye girişinin fazla olması ve ülke parasının değerlenmesi dış ticaret açıklarının artma sebepleri olmuştur. Ayrıca yerli paranın değerlenmesi ile birlikte bazı chaebolların zarara uğramaları, bu şirketlere borç vermeye çalışan bankaların üzerindeki yetersiz denetim ülkeyi Asya Krizine tetiklemiştir (Öz, 2008: 12-15).

Asya Krizi Güney Kore kalkınma sürecini sekteye uğratsa da 1999 yılında krizin etkilerini atarak, yapısal reformlar ile güçlü reel sektör ve finansal yapı oluşturmayı başarmıştır. 2000'li yıllarda bilgi toplumu olma yolunda gelişmeler için hedefler belirlemiştir ve küresel pazarda önemli bir rekabet gücü sağlayabilmiştir (Çakmak, 2016: 163). 2000'li yıllardan itibaren Güney Kore ekonomisi sürekli büyümekteydi ancak yavaş bir büyüme gerçekleşmekteydi. Özellikle 2009 yılında ABD merkezli yaşanan küresel kriz sebebiyle 2001-2009 döneminde büyüme hızı yaklaşık %4,5 civarına düşmüştür (Çetin ve Karadaş, 2018: 100).

MÜSİAD, Türkiye Ekonomisi Raporuna (2012) göre, Türkiye 1970'ler ve 1990'lar olmak üzere iki 'kayıp on yıl' yaşamıştır. 1970'lerde ithal ikameci sanayileşme modelinin getirdiği başarısızlıklar neden olurken, 1990'lı yıllarda koalisyon hükümetlerinin yaratmış olduğu siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar damgasını vurmuştur (MÜSİAD, 2012: 99-100). 1989-1999 döneminde 10 yılda 12 hükümet, 12 başbakan değişimi ile verilen vaatler sonucu enflasyon %70 civarını görürken, kişi başına milli gelir 3.000 doları aştığını göremedi (Uras, 1999).

Türkiye ekonomisi sıkıntılı geçen 1990'lı yıllardan sonra 2000 yılına aşırı değerli Türk Lirası, yüksek faiz, cari işlemler açığının kritik sınır üstünde olması, banka, reel sektör, kamu kesimindeki açıklar, bankacılık kesimindeki yetersizlikler gibi oldukça kötü bir makroekonomik göstergeler ile girmiştir. Dolayısıyla Kasım 2000 yılında likidite krizi yaşanmıştır. 2000 Krizinin ardından yolunda gitmeyen ekonomik göstergelere ek olarak Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasında yaşanan

siyasi anlaşmazlık 2001 Krizinin yaşanmasına neden olmuştur (Buluş, 2012: 126-127). Bu çöküntünün ardından gerçekleştirilen ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ ile yapısal reformlar, finansal ve reel sektörde rahatlık sağlamıştır. 2001 krizi bitiminde 3.000 dolar olan kişi başına milli gelir seviyesi 2004 yılında orta gelir seviyesi olan 10.000 dolara çıkabilmiştir (MÜSİAD, 2012: 99-100).

Türkiye ekonomisinin 2001 krizi ardından ekonomideki dengesizliği ortadan kaldırmak için geliştirilen yapısal reformlar, kalıcı ve devamlı bir büyüme rakamı sağlamak için makroekonomik politikaların etkin olarak kullanılması için güçlü bir ekonomik programın oluşturulması (Buluş, 2012: 128), Güney Kore ekonomisinin 1997 Asya krizi ardından yaşadığı süreçle de benzerlik göstermektedir.

2000’li yıllar Türkiye’de sanayileşme açısından değişim ve gelişmenin yaşandığı dönem olmuştur. 2002-2008 döneminde %6 büyüme rakamı ile kesintisiz büyüme sağlayan Türkiye ekonomisinde ihracat ve ithalat da hızlı artışlar yaşanmıştır (Şahin, 2011: 284). Cumhuriyet tarihinde ilk kez 27 çeyrek üst üste pozitif ekonomik büyüme gerçekleşmiştir. 2001 krizi ardından oluşturulan makroekonomik istikrar sayesinde nitelik ve nicelik olarak olumlu bir yapısal dönüşüm sağlanmıştır (Ünay, 2013). 2005 yılında yavaşlamaya başlayan ekonomiyi küresel çapta gerçekleşen 2008 Krizi etkilemiştir. Büyüme, yatırım ve tüketimde büyük düşüşler yaşanmıştır. 2001 Krizinden sonra bankacılık sektöründe yapılan düzenlemeler, iyileştirmeler ve denetimin etkinliği sayesinde 2008 Krizinin teğet geçmesi yönünde benzetme yapılmıştır. Dolayısıyla Türkiye ekonomisi 2010 yılında kendini hızlı bir şekilde toparlayabilmiştir (Pamuk, 2014: 290-291 ve Buluş, 2012: 137).

2010 yılında Güney Kore ekonomisine bakıldığında katma değeri yüksek ve ileri teknoloji malların temel ihracatçısı konumuna yükselmiştir. Nitekim 1960-1970 dönemlerinde tekstil, peruk, kömür, tarım ürünleri gibi katma değeri düşük, basit mallar ihraç eden bir ülke konumunda bulunmaktaydı. 2013 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük 7. İhracatçısı olan Güney Kore ekonomisi Çin, ABD, Japonya ve Almanya’dan sonra dünyanın en büyük 5. otomobil üreticisi olmuştur (Çakmak, 2016: 168-169).

Günümüzde uluslararası ticarete büyük oranda bağlı olan Güney Kore, 2017 yılı itibariyle 191 ülke arasında dünyanın 11. büyük ekonomisine sahiptir. 2016 yılında Güney Kore ekonomisi %3,4 oranında, 2017 yılında ise %3,6 oranında büyüme göstermiştir (<https://ticaret.gov.tr>. Erişim tarihi: 04.12.2018).

Güney Kore ve Türkiye ekonomilerindeki gelişme ve değişimlerden genel olarak bahsedilmiştir. Tablo 3.1.'de 1960-2017 arası dönemde ekonomik olarak büyümesi ve bu büyümede tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin GSYİH'da aldıkları değerler gösterilmektedir.

Tablo 3.1. Güney Kore ve Türkiye'nin Sektörel Ekonomik Göstergeleri

Yıllar	GÜNEY KORE				TÜRKİYE			
	GSYİH Büyüme	Tarım Sektörü*	Sanayi Sektörü**	Hizmet Sektörü	GSYİH Büyüme	Tarım Sektörü*	Sanayi Sektörü**	Hizmet Sektörü
1960	-	36,2	17,1	39,6	-	37,9	17,3	25,8
1965	7,2	37,3	23,0	34,5	2,8	46,2	19,3	31,7
1970	10,0	26,4	24,5	40,4	3,2	39,1	21,9	36,3
1975	7,9	24,4	26,4	40,0	7,2	35,4	22,6	39,0
1980	-1,7	14,1	31,5	43,2	-2,4	26,1	23,5	49,0
1985	7,7	11,7	33,4	44,6	4,2	19,7	26,4	51,1
1990	7,6	9,8	35,8	46,9	9,3	17,5	31,1	48,1
1995	9,6	5,3	35,8	49,5	7,9	15,7	32,0	48,6
2000	8,9	3,9	34,2	51,6	6,6	10,1	26,9	52,6
2005	3,9	2,8	33,8	53,6	9,0	9,3	25,3	52,8
2006	5,2	2,7	33,2	54,2	7,1	8,2	26,1	53,2
2007	5,5	2,4	33,4	54,4	5,0	7,5	26,5	54,6
2008	2,8	2,3	32,7	55,2	0,8	7,5	26,2	55,3
2009	0,7	2,3	33,3	55,1	-4,7	8,1	24,1	57,0
2010	6,5	2,2	34,6	53,6	8,5	9,0	24,6	54,3
2011	3,7	2,3	34,8	53,7	11,1	8,2	26,9	52,8
2012	2,3	2,2	34,6	54,0	4,8	7,8	26,8	53,7
2013	2,9	2,1	35,0	54,0	8,5	6,7	27,7	53,2
2014	3,3	2,1	34,7	54,3	5,2	6,6	28,2	53,7
2015	2,8	2,1	34,9	54,0	6,1	6,9	27,9	53,3
2016	2,9	1,9	35,1	53,7	3,2	6,2	28,2	53,8
2017	3,1	2,0	35,9	52,8	7,4	6,1	29,2	53,3

Kaynak: <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 15.12.2018.

Not: GSYİH'nın büyüme değeri yıllık yüzde şeklindedir. Sektörlerin GSYİH'daki yüzde değerleri verilmiştir. *Tarım sektörüne ormancılık ve balıkçılık dahil değerleridir. **sanayi sektörüne inşaat dahil değerleridir.

Türkiye ekonomisinde 1960 yılında başlayan planlı ekonomi dönemi ile 24 Ocak 1980 yılında alınan istikrar tedbirleri döneminde gerçekleşen kalkınma planlarında belirlenen hedefler gerçekleşmemiştir. 1962-1976 yılları arasında ithal

ikameciliğe dayalı ve devlet müdahaleciliğinin olduğu bu dönemde büyüme yıllık ortalama %6,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem aynı zamanda Türkiye’de siyasi yönden istikrarsızlıkların yaşandığı dönem olduğundan ekonomik büyümenin oldukça başarılı olduğu söylenebilir (Kurtoğlu, 2015: 524). Tabii bu büyümenin ardında dış ticarete yaşanan açıktan dolayı dış kaynak girişlerinin de payı vardır. Ancak Tablo 29 da görüldüğü gibi 1960-1980 döneminde tarım sektörünün payı azalırken sanayi ve hizmet sektörlerinin GSYİH’deki payları artış göstermiştir (Buluş, 2012: 94-95). 1990’lı yıllarda yaşanan makro politikaların yanlışlığı, zayıf mali sistem, kurumsal yapıda zayıflıklar, popülist politikalar bu dönemin krizlerle sonuçlanmasına neden olmuştur. 2001 yılında bu olumsuzlukları gidermek için yine bir ekonomik program oluşturulmuştur. Bu program ile Türkiye yapısal değişmelerini gerçekleştirme çabasına girmiştir (Karaçor, 2012: 158). 2000’li yıllarda küreselleşmenin bilinciyle büyüme oranlarında artış sağlayan Türkiye ekonomisinde büyümeye en çok katkı sağlayan sektör sanayi sektörü olmuştur. 2008 yılındaki küresel krizin etkisiyle büyüme rakamları gerilemiştir. 2001 yılında oluşturulan ekonomi programı ile yapısal reformlar sağlayan Türkiye ekonomisi, krizin etkilerinden çabuk kurtulmuştur (Şahin, 2011: 281).

Güney Kore ekonomisi ise planlı dönemde ufak çaplı sanayisini elektronik, gemi yapımı, otomotiv, makine, çelik gibi sanayilere kaydırarak hızlı bir gelişme sağlamıştır. Teknoloji ve uzmanlık gerektiren bu alanlara önem veren ülke fakir tarım toplumundan yeni sanayileşen ülkeler grubuna dahil olmuştur. 1970’li yıllarda iç ve dış etkenlerden ötürü ekonomide ilk defa gerileme olmuştur. Türkiye’de olduğu gibi 1980 yılında alınan ekonomik reform kararları ile Güney Kore kendini çok kısa sürede toparlamıştır. 1981 yılından itibaren kesintisiz büyüme gösteren Güney Kore, 1985 yılında ihracatın beklenenden az olması sebebiyle düşük büyüme gerçekleşmiştir (Eski, 1989: 20-43). 1990 yılından itibaren GSYİH’da tarım sektörünün azalması ile sanayi ve hizmetler sektöründe yaşanan teknoloji ve bilgi birikimi sayesinde Güney Kore ekonomisi hızla büyüme göstermektedir (Türkcan, 2013: 380). 2000 yılından itibaren sanayileşme çabalarıyla hızla ilerleyen Güney Kore, katma değeri yüksek ürünler üretimini seçerek büyümesini istikrarlı bir şekilde sürdürmektedir.

Sonuç olarak 1960'lı yıllarda ekonomik bakımdan Türkiye ile Güney Kore arasındaki benzerlik, Güney Kore'nin küresel rekabette yer alabilmek için bir bütün olarak uyguladığı eğitim, AR-GE ve sanayi politikaları ile benzerlik farka dönüşmüştür. Yatırım mallarını ithal edip, bu malları olduğu gibi taklit ederek kendi teknolojisini geliştiren ve eğitim sistemine verdiği önem ile günümüzde en büyük ekonomilerden biri haline gelmiştir.

3.2. Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri

Orta gelir tuzağı, kişi başına düşen gelirin belirli bir noktadan sonra artışının durmasıyla meydana gelmekteydi. Dolayısıyla orta gelir tuzağına düşmekten kurtularak yüksek gelir grubuna dâhil olabilmek Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en önemli amacı olmuştur. Ancak yüksek büyüme rakamlarına ulaşabilmek için uygulanacak ekonomik ve sosyal politikaların birbiriyle uyum içinde olması halinde iktisadi kalkınma başarılı olacaktır.

Türkiye, gelecek dönemlerde orta gelir tuzağına takılmadan dünyanın ilk on ekonomisine girmek için hedefler oluşturmuştur. Nitekim 2000 yılında 'Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi' isimli belge hazırlanıp yürürlüğe girmiştir. Bu belgenin 18. Maddesinde şu hedefe yer verilmektedir: *"Türkiye'nin gerekli yapısal dönüşümleri gerçekleştirmesi durumunda, 2001-2023 döneminde yıllık ortalama %7 dolayında büyüme hızı sağlanması ve büyümenin yaklaşık %30'unun toplam faktör verimliliğinden kaynaklanması, böylece 1998 yılında yaklaşık 3200 dolar olan kişi başına gelirin 2023 yılında Avrupa Birliği ülkeleri düzeyine yaklaştırılması beklenmektedir. Türkiye'nin dönem sonunda ulaşacağı 1,9 trilyon dolar civarında GSMH düzeyi ile dünyanın ilk on ekonomisi arasına girmesi öngörülmektedir"* (Uluğbay, 2003: 2).

Bu belge doğrultusunda Türkiye'nin 2023 Vizyonu (TÜBİTAK, 2004):

- Bölgesinde ve dünyada adil ve kalıcı bir barışın tesisi için çaba gösteren;
- Demokratik ve adil bir hukuk sistemine sahip;
- Yurttaşları ülkelerinin geleceğinde söz ve karar sahibi;
- Sağlık, eğitim ve kültür gereksinimlerinin karşılanması devlet tarafından güvence altına alınmış;

- Gelir dağılımı dengeli, sürdürülebilir gelişmeyi gözetin;
- Bilim, teknoloji ve yenilikte yetkinleşmiş, üreten, net katma değerini kendi beyin gücüne dayanarak artırabilen Türkiye'dir.

Bu hedefler doğrultusunda, Türkiye'nin 2023 Vizyonunu gerçekleştirebilecek potansiyele sahip olup olmadığı hakkında fikir yürütebilmek için Türkiye'nin olumlu-olumsuz değerlerini incelemekte fayda vardır. Aşağıdaki swot analizi, bu durum hakkında bilgi vermektedir (Külünk, 2006: 69 ve TÜBİTAK, 2004):

Kuvvetli Yönler:

- Eğitilebilir nüfus,
- Jeoekonomik konum,
- Uluslararası ilişkilerde bulunabilen bilim topluluğunun varlığı,
- Ulusal yenilik sisteminin alt yapısını oluşturan kuvvetli bileşenlerin varlığı,
- Yenilenebilir enerji kaynakları potansiyelinin yüksek olması,
- İhracatın öneminin anlaşılmış olması,
- Doğal kaynakların katma değeri yüksek ürünler üretebilme potansiyeli olması
- Gelişmiş bankacılık sistemi,
- İnşaat sektörünün uluslararası deneyim ve bilgi birikimi,
- Tüketici bilincinin ve tüm sektörlerin üretiminde kalite imajının artmasıdır.

Zayıf Yönler:

- Makroekonomik istikrarsızlık, hızlı nüfus artışı, gelir dağılımı dengesizliği,
- Eğitim sisteminin yetersizliği, istihdam olanaklarının yaratılamaması,
- Yabancı sermayenin ülkeye çekilememesi, yatırımların yönlendirilememesi,
- Ar-Ge tedariki ve kaynaklarının yetersizliği, teknoloji üretememe,
- Sanayi-üniversite işbirliğinin zayıflığı, özelleştirmede gecikme,
- Çok uluslu firmalarla rekabet gücünün zayıf olması,
- Türk malı imajı ve markasının olmaması,
- Ölçme ve denetim mekanizmalarının yetersizliği,
- Çevresel bilgi ve çevrenin öneminin yeterince anlaşılamamış olmasıdır.

Fırsatlar:

- Uluslararası fonlardan yararlanma olanağı,
- Uluslararası ticaretin serbestleşmesinin getireceği pazar fırsatları,
- Dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişimin yeni ürün ve hizmet alanlarına girme fırsatı yaratması,
- Küresel üreticilerden edinilecek bilgi ve teknoloji yeteneği ile teknolojik üstünlük kazanma fırsatı,
- Stratejik coğrafyada bulunma ve büyüyen enerji pazarlarına yakınlık.

Tehditler:

- Uluslararası rekabetin artması, çok uluslu şirketlerin pazar hâkimiyeti,
- İş olanakları ve ücretlerin yetersizliği sonucunda yurtdışına beyin göçü,
- Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecinin uzaması,
- Dünyada bilim ve teknolojiye hızlı gelişime ayak uyduramama,
- Gelişmiş ülkelerin, teknolojiye erişim kanallarını kapatması.

Türkiye orta gelirli ülke düzeyine 2004 yılında ulaşabilmiştir. 2023 vizyonuna göre ise 25.000 dolarlık kişi başına düşen milli gelire ulaşmayı hedeflemektedir. Şu an kişi başına milli gelir hala 10.000 dolar civarında olması bu vizyona ulaşabilmek için Türkiye'nin rekabetçi üstünlüklere dayalı ihracat modelini benimsemesi gerekmektedir (Buluş, 2012: 154).

Türkiye ekonomisinde üretimin artırılması için ve orta gelir tuzağından çıkılmasında ilk adım eğitim ve araştırma-geliştirme yatırımlarının iyileştirilmesi olmalıdır. Çünkü AR-GE harcamalarının milli gelir içindeki payının %1 altında olması (gelişmiş ülkelerde %1,5-3,5) ve örgün eğitim sürelerinin 7 yıl olması (gelişmiş ülkelerde 11-12 yıl), Türkiye ekonomisinin gelişememe sebeplerindedir (Seyfettinoğlu ve Zambak, 2017: 105).

Gelişmiş ülkeler de ve Güney Kore'de de uygulandığı gibi temel bilimlerde yoğunlaşan, yeteneklere göre uyarlanmış eğitim sistemi Türkiye'de de uygulanması gerekli eksikliklerdendir. Özel yeteneklilere yönelik okullar açılarak yenilikçi zekâyâ sahip bireylere gereken önem verilmelidir (Uyanık, 2015: 183).

Güney Kore kalkınma modelinde olduğu gibi Türkiye kalkınmasında da nitelikli insan gücü yetiştirme en başta gelen stratejilerden olmalıdır. Bilim adamı, mühendis eğitimine verilen önem kadar, ülkeden çıkan değil de ülkeye gelen beyin

göçü için sağlanan teşvik politikaları da Güney Kore kalkınmasında etkili olmuştur (Tuncel, 2014: 54). Dolayısıyla Güney Kore'nin eğitim için gerçekleştirdiği stratejiler Türkiye'nin orta gelir tuzağından kurtulmasında örnek teşkil etmelidir. Güney Kore'nin yükseköğretimde sağladığı okullaşma oranındaki başarı OECD ortalamasının da üstünde olduğu ikinci bölümde bahsedilmiştir.

Beşeri sermayenin niteliklerinin artırılması için eğitim-öğretime kamunun ayırdığı kaynakların artırılması, özel sektörün ise bu alandaki faaliyetleri teşvik, kredi gibi araçlarla desteklenmelidir (Konukman vd., 2009: 43).

Teknolojik açıdan küresel şartlara uygun bir sanayileşme sağlamak için şirketlerin teknolojiyi özümseyerek ve uyarlayarak içselleştirmesi gerekmektedir. Teknolojik yetenek birikimi oluşturmak ve teknoloji öğrenme süreci ileri aşamalarda AR-GE faaliyetleri sayesinde teknolojik derinleşme sağlanacaktır. Böylece AR-GE için ayrılan kaynak miktarında da artış gerçekleşecektir (Tuncel, 2014: 53). Ayrıca teknolojiye yatırım yapan şirketlere devlet tarafından sağlanan teşvikler orta gelir tuzağından çıkılmada etkili stratejilerden olacaktır (Kaya vd., 2015: 839).

Türkiye ekonomisinde gelişmiş ülke ekonomilerine göre yüksek teknolojlili sektörlerin sanayi içindeki payının düşüklüğü dezavantaj sağlamaktadır. Bu nedenle bu sektörlerde üretimin artırılmasına yönelik bilim parkları ve teknoparklar kurulmalı, araştırma-geliştirmeye ayrılan ülke kaynaklarının artırılmalı (Konukman vd., 2009: 43), teknoloji merkezleri kurulmalı ve bu merkezler için araştırmacı-mühendis kapasitesi artırılmalıdır. Yüksek nitelikli insan gücünü sağlarken prim ve vergi desteği gibi teşvikler sağlanmalıdır. Ayrıca ara ve yan sanayiler desteklenerek ithalatta bağımlılık azaltılmalıdır (Gürlesel ve Alkin, 2010: 128).

Ekonomik başarının gerçekleşmesinde en başta sanayileşmenin ilk adımı olan eğitim sisteminin niteliksel ve niceliksel olarak değişimi gerekmektedir (Alçın ve Güner, 2015: 33). Kendini sürekli yenileyebilen eğitim sistemi, teknoloji ve inovasyon politikalarının arasındaki uyumun sağlanarak, teknoloji kapasitesini artırmak ve ekonominin dışa açılarak teknoloji transferinde en yüksek düzeye ulaşmak gerekmektedir. Tabii bu durumun sağlanmasında devlet üstüne düşen görevleri başarılı bir şekilde uygulaması gerekmektedir (Öz, 2008: 52).

Orta gelir tuzağından kurtulmada üniversite-sanayi işbirliği de önemli yer tutmaktadır. Çünkü üniversitelerde üretilen bilgi, sanayi de katma değeri yüksek

ürünlere dönüşerek ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de üniversite-sanayi işbirliğine gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle üniversitelere daha çok kaynak aktarılmalı, özel sektörlerle arasında teknoloji geliştirme programları uygulanmalı ve kısıtlamalar kaldırılmalıdır. Teknoloji geliştirme odaklı özel üniversiteler kurulmalı ve fen bilimleri ile mühendislik bölümleri araştırma geliştirme noktasında desteklenmelidir. Ayrıca bu faaliyetleri gerçekleştirecek bilim adamı, araştırmacı ve mühendis yetiştirilmesi desteklenmeli, yabancı üniversitelerle değişim programları uygulanmalı, yurtdışı lisans eğitimleri desteklenmeli ve yabancı bilim adamı, araştırmacı ve mühendislerin Türkiye’ye gelmeleri teşvik edilmelidir. Bu yöntemler sayesinde Türkiye’nin bilim, teknoloji ve inovasyon alanında başarı sağlaması muhtemel olacaktır (Gürlesel ve Alkin, 2010: 140-141).

Türkiye’nin orta gelir tuzağından çıkmasında izleyeceği yollardan biri de altyapı yatırımlarına daha fazla kaynak ayırması gerekmektedir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılacak yatırımlar, tüm sektörlerde yeniliklerin üretilmesi, üretim, satış süreçlerinde verimlilik sağlayarak, bilgi dolaşımını kolaylaştıracaktır (Çobanoğulları ve Eroğlu, 2017: 265). Ayrıca firmaların piyasalara ulaşımının sağlanmasında sistemli bir ulaşım ve telekomünikasyon sistemlerine ihtiyaç olması altyapı yatırımlarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca burada gelişmiş bir eğitimin gerekliliği yine karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bilgi-iletişim ağının gelişmesinde üstün yetenekli bireylere ihtiyaç söz konusudur. Bu bireyler teknolojileri tasarlayabilen, kullanabilen, üretim ve yönetimde kabiliyetli olmalıdırlar (Zhuang vd., 2012: 12).

Türkiye’de tasarruf oranlarının düşüklüğü de ekonomiyi olumsuz etkileyen faktörlerdendir. Gelişmiş ülkelerde yurtiçi tasarruf oranlarının milli gelir içindeki payı %15 üzerinde iken Türkiye’de bu oran %15 altında gerçekleşmektedir (Seyfettinoğlu ve Zambak, 2017: 105). Dolayısıyla yurtiçi tasarruf oranlarındaki düşüklük yatırımları karşılayamadığından ülkenin dış tasarruflara başvurması ekonomiyi kısa vadede rahatlatır da uzun vadede ekonomiyi dışa bağımlı hale getirerek cari işlemler açığına neden olmaktadır. Bu durumda ekonomi dışsal şoklara karşı hassas yapıya sahip olmaktadır.

Türkiye ekonomisinde gerçekleşen dış tasarruflara bağımlılık ve bunun finansmanını sağlamak için reel faiz oranları yüksek düzeylerde belirlenmektedir. Dolayısıyla da yüksek faiz oranları özel sektör yatırım kararlarında olumsuz etki yaratarak sermaye birikimine engel oluşturmaktadır (Konukman vd., 2009: 21). Bu nedenle toplam faktör verimliliği artırılarak yatırımlar için gerekli olan tasarruflara bağımlılık da azaltılabilir. Böylece cari açık sorununda da azalma gerçekleşecektir (Gürlesel ve Alkin, 2010: 115).

Kamu tasarrufların artırılması için kamu harcamalarının mali bir kural sınırlandırılması, kayıt dışının azaltılması, sosyal güvenlik sisteminde yapılandırmalar yapılması ve vergi oranlarında indirimler uygulanmalıdır. Ayrıca kamu tasarruf fazlası verilebilmesi için cari transfer harcamaları olan sosyal güvenlik, yerel yönetimler, tarım destekleri ve sosyal yardımlarda; cari harcama olan personel harcamalarında da reformlar yapılarak harcamalar kısıtlanmalıdır (Gürlesel ve Alkin, 2010: 151-153).

Bireysel emeklilik, özel emeklilik, hayat sigortaları gibi tasarruf araçları artırılarak bireysel tasarruflarda artış sağlanabilecektir. Ayrıca orta yüksek ve yüksek teknoloji alanlara yoğunlaşma ile şirketlerde karlılık artarak tasarruflarında artmasını sağlayacaktır. Şirketlerin sermaye piyasasından kaynak temini sağlanmasında gerekli kolaylıklar sağlanmalıdır (Gürlesel ve Alkin, 2010: 154-155).

Yabancı sermaye yatırımları sanayileşmenin gereklerine yönelik ve teknolojik olarak gelişmeye yardımcı olma amacı ile ülkeye gelmesi için gerekli ortam oluşturulmalıdır (Konukman vd., 2009: 44).

Güney Kore ekonomik gelişmesinde devletin rolünün etkinliği sayesinde sanayi sektöründe seçilmiş belirli sektörlerle destek verilmesine rağmen Türkiye’de sanayinin genelini iyileştirme çabaları nedeniyle fazla yol kat edilememiştir. Küresel rekabette katma değeri yüksek ürünlerden bahsedilirken, Türkiye’nin tekstil ve konfeksiyon sektörlerinden başka uzmanlık alanının olmaması yetersiz olmaktadır (Gönel, 2014: 11). Şüphesiz Güney Kore modelinde olduğu gibi ekonomik gelişmenin devlet desteği önderliğinde gerçekleşmesi Türkiye ekonomisine de katkı sağlayacaktır. Güney Kore’de devletin seçilmiş sektörlerle destek sağlayarak, gerektiğinde de zorlayıcı tavır sergilemesi ihracatın artmasını olumlu etkilemiştir.

Böylece devlet kaynaklarını daha kontrollü kullanarak yatırımlarını verimli alanlara yapmıştır.

Türkiye’de 1960-1980 ithal ikameci sanayileşme sürecinde devletin kaynak dağılımında müdahaleci olduğu bir dönem geçirmiştir. Ancak özel sektörün kısa vadede kâr peşinde olması devletin uzun vadeli büyüme hedefleriyle uyuşmayınca müdahaleci devlet rolü başarılı olamamıştır. Bu durumda Türkiye ekonomisinde devlet sanayileşme sürecinde sanayi ve teknoloji politikaları ile piyasaya müdahale ederken özel sektörle sağlanan bilgi transferleriyle özel sektörü karar alma sürecine katacak stratejiler izlemelidir (Tuncel, 2014: 56-57).

Güney Kore hükümeti 1973-1980 döneminde ihracat yapan sektörlerle destek ve teşvik sağlarken, ithalatı da sınırlandırarak yerli üreticilere destek vermiştir. Dolayısıyla Güney Kore bu dönemde hâkim olan ağır makine ve kimya sektöründen elektronik ürünler, gemi yapımı, otomobil sektörlerinde uzmanlaşmaya doğru yönelmiştir. Türkiye ekonomisinde de stratejik sektörler belirlenerek, bu sektörlerle Güney Kore’de uygulanan vergi muafiyetleri, krediler, sermaye malı ithalatında gümrük indirimleri, ithalatta miktar kısıtlamaları, ihracatta ise miktar hedefleri gibi teşvik araçları kullanılmalıdır (Çetin ve Karadaş, 2018: 101-102).

Türkiye’de düşük teknolojiye dayalı ihracat stratejisi olduğu için hala ara ve yatırım mallarında ithalat bağımlılığı söz konusudur. Seçilen belirli sektörleri destekleyerek yüksek teknoloji ihracata odaklanması Türkiye’nin orta gelirden çıkmasını sağlayacak etkili stratejilerden olacaktır (Tuncel, 2014: 60). Nitekim 1970’li yıllarda Türkiye ile aynı konumda olan Güney Kore mikro-elektronik ve yarı iletken teknolojilerinde sağladığı uzmanlaşma ile orta gelirden çıkmasında en büyük başarılarından biri olan ihracatının yüksek teknoloji ürünlerine geçişini başarılı bir şekilde uygulamıştır (Alçın ve Güner, 2015: 33).

Güney Kore ekonomisi 1960 yılından itibaren oluşturduğu sanayileşme stratejisi ve teknoloji politikaları sayesinde üretimini arttırarak mucizevi bir ekonomik performans sergilemiştir (Çakmak, 2016: 170). Dolayısıyla Türkiye’de sanayileşme sürecinde devletin özel sektör, üniversiteler, araştırma kuruluşları ile uyum içinde gerçekleştireceği politikalar ile yüksek teknoloji üretime dayalı bir ekonomik yapıya geçilmesi sağlanmalıdır. Hatta bu amaç doğrultusunda 2011 yılında

'Türkiye'nin Sanayi Stratejisi' adlı belgesi çıkarılmıştır. Bu belgede yüksek teknoloji malların üretiminde Avrasya'nın merkezi olmak vizyonu ile birtakım hedefler belirlenmiştir (Tuncel, 2014: 65). Bu hedeflerden bazıları; kişi başı milli gelirin 25.000 dolara yükseltilmesi, yıllık GSYH'yı 2 trilyon dolara çıkarılması, 500 milyar dolarlık ihracat ve dünyaca tanınan en az 10 marka yaratabilmektir (www.sanayi.gov.tr, Erişim Tarihi: 14.12.2018).

Türkiye Avrasya'nın merkezi olma vizyonunu gerçekleştirebilmesi için ucuz emeğe dayanan sanayileşmeden vazgeçerek bilginin ve yeniliklerin öncü olduğu sürdürülebilir bir sanayileşme stratejisini benimsemelidir (Atik, 2015: 170). Güney Kore deneyiminde olduğu gibi başarılı bir sanayileşme politikasına odaklanılması orta gelir tuzağından çıkışta ve yüksek gelirli ekonomiye ulaşmada itici role sahiptir (Zhuang vd., 2012: 12).

Türkiye ekonomisi dış politikasında sürdürülebilirlik sağlaması için öncelikle üretici sektörlerinde rekabet avantajı elde etmesini sağlamalı ve AR-GE faaliyetlerini arttıran politikalar belirlemelidir. Bu politikaları belirlerken ekonomik gelişme açısından kendinden alt düzeyde bulunan ekonomileri değil de küresel rekabete öncülük eden ülkeleri örnek alması gerekmektedir (Ünay, 2013).

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de hizmet sektöründeki artış sanayi ve tarım sektörlerinden daha hızlı gerçekleşmektedir. Ancak burada önemli nokta hizmet sektörünün bileşenleridir. Orta gelir tuzağı çerçevesinde Türkiye ekonomisi incelenirse eğer hizmet sektörünün bilgi-iletişim, yazılım-tasarım konularından daha çok ticaret ve depolama faaliyetlerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla orta gelir tuzağından çıkışta bilgi-iletişim ve yazılım-tasarım alanlarında daha fazla yatırım ve planlama gerçekleştirilmelidir (Alçın ve Güner, 2015: 39).

Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülkede ekonomik kalkınma için stratejiler uygulamaktadır. Bu nedenle Türkiye ile aynı konumda olan ülkeler arasında da rekabet bulunmaktadır. Türkiye'nin genç bir nüfusa sahip olmak gibi bir avantajı olmasına rağmen bu avantajı doğru kullanamaması nedeniyle dezavantaja dönüşebilmektedir. Dolayısıyla Türkiye 60 yılı da geçen orta gelir düzeyinden kurtulamamaktadır (Çobanoğulları ve Eroğlu, 2017: 267).

Kaynak dağılımında etkinlik, üretim ve ticareti düzenlemek ve üreticiler için teşvikler noktasında iyi bir piyasa sistemi kurulmalıdır. Bu nedenle yatırım kararları, üretim planlaması ve piyasa üzerinde olumlu etkileri olan makroekonomik, politik ve sosyal istikrarın sağlanması gerekmektedir. Ayrıca yatırım, üretim ve ticaret için iyi bir finansal sistem de olmalıdır (Zhuang vd., 2012: 12).

Dünyada bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı değişimler, diğer gelişmekte olan ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de fırsat ve tehdit eden yönleriyle değerlendirilmesi gereken bir unsurdur. Çünkü Türkiye ekonomisi 2000’li oldukça kendini geliştirmiştir. Dolayısıyla genç nüfusunu, artan eğitim ve araştırma imkânlarını kullanarak işgücünün niteliğini ve yenilik kapasitesini artırması, bilgiye dayalı üretime yönelerek, ekonomide verimlilik artışını sağlamalıdır. Böylece küresel rekabette yer alabilecek ve büyüme hızını artırabilecektir. Bu yapısal dönüşümün sağlanması halinde Türkiye, orta gelir tuzağını aşmayı başaracaktır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Gill ve Kharas (2007)’a göre orta gelir düzeyinde olan ekonomilerin başlıca yapması gereken dönüşümleri bulunmaktadır. Bu dönüşümler; üretimde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olabilmek, yatırımların niteliğinin yenilik yaratıcı olarak değiştirilmesi ve nitelikli emek yetiştirebilmek için eğitim sisteminin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Dünya Bankası’nın 2012 yılında yayınlanan ‘China 2030’ başlıklı raporunda yer alan orta gelir tuzağından çıkışa yönelik politikalar ile Pamuk (2014)’un, Türkiye’nin orta gelir tuzağından çıkış stratejileri özetlenecek olursa;

- ✓ Yurtiçi tasarruf oranları yükseltilmeli,
- ✓ Enerjide ithalat bağımlılığı azaltılmalı,
- ✓ Beşeri sermaye geliştirilmeli ve eğitime ayrılan kaynaklar artırılmalı,
- ✓ Bilim ve teknoloji alanında etkili politikalar oluşturulmalı ve bu alana daha fazla kaynak ayrılmalı,
- ✓ Bölgesel, cinsiyet ve gelir dağılımı eşitsizlikleri giderilmeli,
- ✓ İktisadi kurumlar iyileşmeli ve güçlendirilmeli,

- ✓ Bütçe açıkları azaltılarak makroekonomik istikrar sağlanmalı,
- ✓ Düzenleyici ve denetleyici bir devlet müdahaleciliği etkinleştirilmeli,
- ✓ Nitelikli işgücü ve üretimin geliştirilerek, yüksek teknolojlili ve katma değeri yüksek sektörlere geçiş sağlanmalıdır,
- ✓ Tüm bireyler için fırsat eşitliği sağlanmalı,
- ✓ Sürdürülebilir bir mali sistem oluşturulmalı,
- ✓ Yenilik ve yaratıcılık teşvik edilerek, tüm sistemi içeren küresel düzeyde yenilik sistemi oluşturulmalı,
- ✓ Tutarlı, dengeli ve sürdürülebilir bir büyüme sağlanırken niteliği de iyileştirilmeli,
- ✓ Piyasanın rolü, hukukun üstünlüğü, toplumsal ve ahlaki değerlerin oluşturulması gereklidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülke ekonomileri kişi başına düşen gelir düzeylerine göre düşük gelirli, orta gelirli ve yüksek gelirli ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır. Ülkeler içinde buldukları gelir düzeyinden bir üst gelir düzeyine geçebilmek için birçok alanda gelişme göstermektedir. Bu geçişler sırasında ise ekonomiler tuzağa düşme riskiyle karşılaşabilmektedir.

Düşük gelirli ülkeler tarıma dayalı ekonomilerini geliştirerek basit teknoloji kullanmaya başladıkları zaman daha avantajlı konuma gelip bir üst düzey olan orta gelir düzeyine ulaşmaktadır. Orta gelir düzeyinde, düşük gelirden gelen niteliksiz ucuz işgücü yeterli eğitim sayesinde kendini geliştirerek yenilik üretebilen konuma getirilebilirse ve düşük katma değerli üretim ileri teknolojiye dayalı üretim modeline yükseltildiğinde ekonomi bir üst gelir düzeyi olan yüksek gelir düzeyine ulaşabilecektir. Ancak orta gelirli ülkeler, yüksek gelir seviyesi için gerekli reformları sağlayamadığı sürece ise bu gelir düzeyinde yıllarca takılıp kalmaktadır. 2007 yılında ilk kez literatüre giren bu kavram '*orta gelir tuzağı*' olarak adlandırılmaktadır.

Orta gelir tuzağı teorik temellere dayandırılarak da açıklanmıştır. Ohno (2009), Tho (2013) ve Dewitte (2014) ekonomik gelişim sürecinde orta gelir tuzağına takılmadan yüksek gelir düzeyine ulaşmayı teknolojik yenilik ve yaratıcılığa bağlamaktadır. Egawa (2013), Lee (2014), Lin (2012) ve Islam (2015) orta gelir tuzağını gelir eşitsizliği ile ilişkilendirmektedir. Gelir eşitsizliği olan ülkelerde ekonomik büyüme olumsuz etkileneceğinden bu ülkelerin orta gelir tuzağına takılma riskinin daha yüksek olduğunu savunmuşlardır. Hartwell (2013), Chen ve Dai (2014) ise orta gelir tuzağında politik gücün etkisinden bahsetmektedirler.

Orta gelir tuzağındaki ülkelerin belirgin özellikleri mevcuttur. Bu ülkelerin orta gelir tuzağına takılmalarının başlıca nedeni beşeri sermayenin nitelik olarak yetersiz kalmasıdır. Dolayısıyla niteliksiz işgücü sanayileşme sürecine uyum sağlayamamaktadır. Bununla birlikte bu ülkelerde teknolojiye verilen önem de yetersiz kalırsa üretimde çeşitlilik ve büyüme sağlanması güç hale gelmektedir. Ülkede ihraç edilen ürünlerin kalitesinin ve yurtiçi tasarrufların düşük seviyede olması da ülkeyi dışa bağımlı hale getirmektedir. Bunun yanı sıra makroekonomik

faktörlerdeki oynaklık ve kurumların yetersizliği ekonomiyi olumsuz yönde etkilerken, fiziksel altyapı, iletişim gibi faktörlerin yeterli olması ise ekonomiyi olumlu yönde etkilemektedir.

Orta gelir tuzağı kavramı geliştirmekte olan ülkeleri kapsayan bir kavramdır. Dolayısıyla Dünya Bankasının sınıflandırmasının 2017 rakamlarına göre kişi başına düşen milli geliri 10.602 ABD doları olan Türkiye ekonomisi üst-orta gelir grubunda yer alan geliştirmekte olan ülke konumundadır. Türkiye düşük gelir düzeyinden alt-orta gelir düzeyine 1955 yılında ulaşmıştır. 2005 yılında ise üst-orta gelir düzeyine yükselmiştir ve günümüzde hala üst-orta gelir düzeyindedir. Felipe vd.'nin yapmış olduğu değerlendirmeye göre, ülkelerin düşük orta gelirden kalma süresi ortalama 33 yıl iken Türkiye bu düzeyde 50 yıl gibi uzun bir süre kalarak durağan bir büyüme göstermiştir. Yine aynı çalışmaya göre üst-orta gelirden kalma süresi ise ortalama 14 yıldır. Türkiye ise 2019 yılı itibarıyla bu 14 yıla girmiştir. Ancak Türkiye ekonomisinin durumu göz önünde bulundurulursa bu sürenin aşılabileceği görülmektedir.

Bu çalışmada ekonomik kalkınmasıyla örnek gösterilen ülke olan Güney Kore ise 1969 yılında düşük-orta gelir düzeyine, 1988 yılında yüksek-orta gelir düzeyine ve 1995 yılında da yüksek gelir düzeyine ulaşmıştır. Felipe vd.'nin yapmış olduğu değerlendirmeye göre düşük-orta gelirden kalma süresi minimum 28 yıl iken Güney Kore 19 yıl kalmış, yüksek-orta gelirden kalma süresi minimum 7 yıl iken bu süreçte ekonomik gelişimini tamamlayıp orta gelir tuzağına takılmadan yüksek gelire ulaşmıştır.

1950'li yıllardan 1980'li yıllara kadar Türkiye'nin kişi başına düşen milli geliri Güney Kore'nin kişi başına düşen milli gelirinden fazlaydı. 1980'li yıllara gelince Güney Kore bu durumu tersine çevirmiştir. Başarılı olduğu ekonomik gelişme ile kişi başına düşen milli gelirini arttırarak bu alanda Türkiye'yi geride bırakmıştır. Günümüzde ise iki ülke arasındaki kişi başına düşen milli gelir farkı oldukça yüksektir.

Günümüzde ülkelerin ekonomik büyümesinde eğitim ve teknoloji seviyesi oldukça önem taşımaktadır. Eğitimle birlikte geliştirilen beşeri sermaye teknolojinin

gelişimini de doğrudan etkilemektedir. İyi eğitilmiş iş gücü mevcut yeniliklere daha kolay uyum sağlar ve zamanla yenilik üretebilir hale gelir. Bu sayede üretimde artış sağlanacaktır.

Türkiye’de eğitim düzeyi 1997 yılındaki zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasına kadar ilkokuldaki okullaşma oranı yaklaşık %90, ortaokuldaki okullaşma oranı yaklaşık %50, lisedeki okullaşma oranı ise yaklaşık %38 civarında gerçekleşmiştir. Bu rakam yükseköğretimde ise %9 gibi düşük bir oranda gerçekleşmiştir. Bu rakamlar 1997 reformundan sonra tüm öğretim düzeylerinde artmıştır. 2012 yılında ise zorunlu eğitim süre 12 yıla çıkarılarak ilköğretim ve ortaöğretim okullaşma oranlarında %100’e yaklaşmıştır. Yükseköğretim okullaşma oranı ise %40’ları bulmuştur. Yapılan bu reformlar Türkiye’de ki eğitim alanında en iyi atılımlardan olmuştur. Türkiye’de eğitim bütçesinin GSYH içindeki payı 1990 yılından 2013 yılına kadar %2-3 aralığında iken 2013 yılından günümüze kadar olan süreçte %5’e yaklaşmıştır.

Güney Kore ekonomik kalkınmasında önceliği eğitime vermiştir. Şöyle ki 1965 yılında ilköğretimde %100 okullaşma oranı sağlanmıştır. 1990 yılından sonra da yükseköğretimde okullaşma oranı %90’a yaklaşmıştır. Bu rakamlar sayesinde Güney Kore eğitim alanında OECD ülkeleri içinde en yüksek değerlere sahip olan ülkelerdendir. Ayrıca ülkenin üstün yetenekli öğrencilere, öğretmenlere ve mesleki eğitime önem vermesiyle ülkedeki eğitimin verimlilik oranı yüksek seviyelerdedir. Güney Kore’de eğitim bütçesi okullaşma oranı ile paralel bir artış göstererek bu alanda da OECD ülkeleri içinde en yüksek değere sahiptir.

Ülkelerdeki teknolojik gelişme ve bu gelişmeler doğrultusunda meydana gelen AR-GE harcamaları ülkelerin ekonomilerinin olumlu yönde ilerlemesindeki en önemli faktörlerden biridir. AR-GE harcamaları sayesinde üretimin niteliği değişerek yüksek katma değerli üretim gerçekleşmektedir. Bu şekilde üretim gerçekleştiren ülkeler dış ticarete avantajlı hale gelerek rekabet gücü elde etmektedirler. Ancak bu aşamaları gerçekleştiremeyen ülkeler teknoloji alanında diğer ülkelerle rekabet edemez hale gelir ve buldukları gelir düzeyinden üst gelir düzeyine ulaşamamaktadırlar.

Güney Kore eğitim alanında olduğu gibi teknoloji alanında da oldukça başarı sağlamıştır. Ülkede 1960'lı yıllarda yabancı teknolojinin ilk olarak taklit edilerek üretime uyarlanmasıyla teknolojik gelişim başlamıştır. Bununla beraber kurumsal alt yapının da sağlanmasıyla günümüzde teknoloji üreten ülke konumuna gelmiştir. Güney Kore'nin teknoloji alanında gelişmesinde hükümetinde rolü oldukça büyüktür. Çünkü 1962 yılında başlatılan Beş Yıllık Kalkınma Planları ile birlikte ekonomik kalkınmanın bilim ve teknolojiye sağlanan başarılar ile gerçekleşeceği savunulmaktaydı. Ayrıca yine hükümetin Cheabol adındaki seçilmiş holdingleri desteklemesi teknoloji üretiminin gerçekleşmesini sağlamıştır. Güney Kore'de AR-GE harcamalarına bakılacak olursa; AR-GE yatırımlarının GSYH'ya oranı 1963 yılında %0,25 iken yaklaşık 17 kat artarak 2016 yılında %4,2 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye ekonomisinde teknolojik ilerleme Güney Kore ekonomisinde olduğu gibi planlı dönemle başlamaktadır. 1963 yılında ilk Beş Yıllık Kalkınma Planında araştırma çalışmalarına önem verilmesi gerekliliğinden bahsedilmiş ve TÜBİTAK'ın temelleri atılmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında AR-GE harcamalarının ve elemanlarının yetersizliğinden bahsedilerek temel araştırmalara önem verilmesi gerekliliğine değinilmiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ekonominin sanayileşmeye ilerlemesi için gerekli adımların atılması ve ara ve yatırım mallarına öncelik verilmesinden bahsedilmiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ithal ikameye dayalı ekonomiden ihracata dayalı ekonomiye geçilmesi ile birlikte teknoloji alanında bir takım politikalar gerçekleştirilmiştir. Bundan sonraki kalkınma planlarında genel olarak ekonomik kalkınmanın temel faktörünün AR-GE ve teknolojik gelişme olduğundan bahsedilmiş ve AR-GE harcamalarının %1 üzerine çıkarılması amaçlanmıştır. Ancak bu hedefe hiçbir zaman ulaşamamıştır.

Ülkelerin gelişmişlik farklarının belirlenmesinde bir diğer ölçüt de tasarrufa yatırım oranlarıdır. Ekonomik kalkınma için yurtiçi tasarrufların yatırımlara dönüştürülerek ekonomik faaliyetlere aktif olarak katılımı sağlanmalıdır. Yatırımlara dönüşmeyen yurtiçi tasarruflar dışarıdan sermaye ithal edilmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle ülkelerin dışa bağımlılığında artış görünmektedir.

Türkiye'nin tasarruf yatırım oranlarına bakıldığında genel olarak tasarrufların yatırımları karşılayamadığı görülmektedir. 1970'li yıllardan 1980'li yıllara kadar

Türkiye ekonomisinde yurtiçi tasarruflar yatırımları karşılayamamakla birlikte azalma göstermiştir. 1980 kararlarından sonra özel tasarruflarda azalma olsa da kamu tasarrufları sayesinde toplamda artış gerçekleşmiştir. 1988 yılına kadar yurtiçi tasarruflar artmasına rağmen yatırımları karşılayamamıştır. 1970-2000 dönemi boyunca sadece 1988 yılında tasarruflar yatırımları karşılayabilir düzeye gelmiştir.

Türkiye ekonomisinde 2001 krizi itibariyle kamu tasarruflarının negatif rakamlara düşmesi özel kesim tasarruflarıyla karşılanmaya çalışılsa da toplam tasarruflar yine yatırımları karşılayamamıştır. 2001 krizinden sonra uygulanan sıkı maliye politikaları ile ekonomide olumlu gelişmeler yaşanmıştır ve bu gelişmeler sayesinde 2002 yılından itibaren tasarruflar yatırımları karşılar duruma gelmiştir. 2005-2007 yılları arasında kamu tasarrufunda iyileşme yaşanırken özel tasarrufların gerilemesi nedeniyle ulusal tasarruf oranları düşmüştür. 2009 yılında yaşanan küresel krize kadar tasarruf oranlarında pozitif değerler gerçekleşmeye devam etmiştir. Ancak 2009 yılında kamu tasarruf oranı tekrar negatif değeri görmüş ve bu durum cari açığa neden olmuştur. Türkiye'nin yurtiçi tasarruf oranları 2009 yılından sonra artış eğilimine girerek, 1998-2016 döneminde ortalama %23 olarak gerçekleşmiştir.

Küresel krizin ardından yatırımlarda da olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ancak yatırımlardaki bu gelişmenin verimli alanlar için gerçekleştirilmiş olup olmaması ekonomik büyümede oldukça önem taşımaktadır. Güney Kore örneğinde olduğu gibi verimliliği yüksek, ileri teknoloji alanlara yapılan yatırımlar, ülkenin ekonomik büyümesinde temel faktör olmuştur.

Güney Kore ekonomisinde Türkiye ekonomisinde olduğu gibi 1950'li yıllarda dış borçlar, cari açık ve yüksek enflasyon gibi olumsuz faktörler mevcuttur. Güney Kore dış yardımlar ile yürüttüğü ekonomisini 1962 yılında başlattığı planlı ekonomi çerçevesinde yurtiçi tasarruflarını artırmaya başlamış ve yatırımlarını sanayileşme yolunda kullanmaya başlamıştır. 1980 yılına gelindiğinde ise dışa açık ihracata dayalı sanayileşme modelini benimseyen Güney Kore, Türkiye ekonomisinin tasarruf ve yatırım oranlarını yakalamıştır. 1986 yılına kadar yatırımların karşılanmasında dış tasarruflar etkili iken ilk defa bu yılda yurtiçi tasarruflar yatırımlarda yüksek orana sahip olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren

yurtiçi tasarrufları yatırımlarını karşılayabilen ülkede cari açık problemi de ortadan kalkmıştır.

Güney Kore'nin tasarruflarını artırmasında makroekonomik istikrarın sağlanması, mali sistemde disiplin, teşvik politikaları ve caydırıcı faiz-vergi uygulamalarının rolü oldukça etkili olmuştur.

Cari açık bir ülkenin tüm dış satımından elde ettiği gelir ile tüm dış alımından elde ettiği gelir arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Cari açığın alt kolları ihracat ve ithalat arasındaki fark olan mal dengesi, ülkeye nakliye, sigorta, turizm gelirleri gibi katkı sağlayan hizmetler dengesi, yurtdışından yapılan yatırımlar sonucu oluşan yatırım gelirleri dengesi ve yurtdışı işçilerin döviz girdilerinden oluşan cari transferler dengesinden oluşmaktadır. Dış ticaret açığı ise cari açığın alt kolu olarak mal dengesini göstermektedir. Yani dış ticaret bir ülkedeki ihraç edilen mallardan elde edilen gelir ile ithal edilen mallardan elde edilen gelir arasındaki fark olarak tanımlanır. Bir ülkenin dış ticaret dengesi pozitif ise ülkenin ihracatının ithalatından fazla olduğu; dış ticaret dengesi negatif ise ülkenin ithalatının ihracatından fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkelerin cari açık veya fazla vermesinde etkili olan en önemli kalem dış ticaret açığı veya fazlasıdır. Bir ülkede cari açık negatif ise bunun büyük bir orandaki kısmını dış ticaret açığı, cari açık pozitif ise de bunun büyük bir çoğunluğunu da dış ticaret fazlası oluşturur. Dış ticaret açığına sebep olan en büyük etken ise ithal edilen enerjidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sanayileşmeye yapılan yatırım fazla olduğu için ülke içinde üretilen enerji yetmemekte ve bu durumda yüksek fiyattan sağlanan enerji ithalatı ülkenin cari işlemler dengesini negatif yönde etkilemektedir.

Türkiye'de 1923 yılından ilk beş yıllık kalkınma planının uygulandığı 1963 yılına kadarki süre zarfında 1933-1945 yılları arasında 1938 yılı hariç ithalatta yaşanan düşüş sonucu dış ticaret fazla vermiş, geri kalan yıllarda ise dış ticaret açığı meydana gelmiştir. 1946-1963 yılları arasında ekonomi dışı açılmaya başladığı için dış ticaret açığı kaçınılmaz olmuştur. Bu dönemlerde ihracat büyük ölçüde tarımsal ürünlerden oluşurken küçük bir bölüm ise sanayi ürünlerinden oluşmaktaydı. İthalat ise ara mallar ve yatırım mallarından oluşmaktaydı.

1963 yılında uygulanan ilk beş yıllık kalkınma planıyla ihracatın ithalatı karşılama oranı 1963 yılında %53,5 iken 1967 yılında %76,3 olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret açıklarına karşı dış borçlanmaya başvurulmuş olup 1970 yılında gerçekleştirilen devalüasyon ile çeşitli önlemler alınmıştır. Bunun sonucunda 1973 yılında cari işlemler fazla vermiştir. Ancak bundan sonrada cari açık olmuş ve ülkenin ekonomisindeki bu kötü gidişatı durdurmak adına 24 Ocak 1980 Kararları alınmıştır. Bu kararlarla Türkiye ekonomisinin mevcut durumu ihracata dayalı sanayileşme stratejisi olarak değişmiştir. Bu kararlardan sonra ülkenin ihracat gelirleri artmış olsa da ithalat rakamlarının altında kaldığı için 1988, 1989, 1991, 1994 ve 1998 yılları hariç cari açık oluşmuştur. 2001 yılında meydana gelen ekonomik kriz sonucu uygulanan reformlar ile ekonomideki dengesizlikler giderilmiş olmasına rağmen cari açık hala devam etmiştir. 2009 yılında meydana gelen küresel kriz Türkiye'nin ihracat ve ithalat değerlerinde azalma gösterse de ithalat ihracattan fazla olduğu için günümüzde de devam eden cari açık negatif yönde olmuştur.

Güney Kore ekonomisinin cari işlemler dengesine bakıldığında ise Türkiye ile aynı dönemlerde benzerlik göstermesine ve hatta Türkiye'den daha kötü durumda olmasına rağmen üstün bir başarı göstererek 1980'li yıllardan sonra negatif olan cari işlemler dengesi pozitif dönmüştür.

1945-1953 yılları arasında Güney Kore'de yaşanan iç savaş sonucu ülke her alanda sıkıntılı bir sürece girmiştir. Ülkeye 1950'li yıllar boyunca ABD'nin finansal yardımları olmuştur. 1962 yılında planlı kalkınma dönemine geçen Güney Kore ihracata dayalı sanayileşme stratejisine geçmiştir. 1963 yılında Güney Kore'de 100 milyon dolar ihracat gerçekleşirken bu yılda Türkiye'de ki ihracat rakamı bunun neredeyse 3 katı gerçekleşmiştir. Ancak 2005 yılında ise bu durum tam tersine dönmüş ve Güney Kore bu yılda ihracat rakamını Türkiye'nin neredeyse 4 katına çıkarmıştır.

Güney Kore'de eğitilmiş insan gücü yönünden zengin olma, finans piyasalarına yapılan doğru müdahaleler ile faiz oranlarının artırılarak enflasyon artması sonucu yurtiçi tasarrufların artırılması, ihracat kredi faiz oranlarının düşürülmesi, hükümet ile özel sektör arasında ki yapılan ihracat konulu toplantılar gibi doğru kararlar ülkedeki cari dengenin yıldan yıla pozitif yönde ilerlemesine

sebebe olmuştur. Ülkede uygulanan beş yıllık kalkınma planlarının ilki 1962 yılında gerçekleştirilmiş ve ulaşım, haberleşme ve enerji yatırımlarına öncelik verilerek ihracat için alt yapı güçlendirilmiştir. 1967 yılındaki ikinci beş yıllık kalkınma planında ise tekstil, kağıt, elektronik sanayi gibi sanayi dallarına yönelmiştir. İlk iki beş yıllık kalkınma planı ile 1953-1961 yılları arasındaki ihracatın GSMH’de ki payı %1,1 iken 1962-1966 döneminde %4,4 olmuş ve 1967-1971 döneminde ise %9,5’a yükselerek hiçbir ülkede karşılaşılmayan olağanüstü bir gelişme sağlanmıştır.

Türkiye ekonomisinde yaşanan 1994 krizine benzer şekilde aynı dönemlerde Güney Kore ekonomisinde de kriz yaşanmıştır. 1997 yılında yaşanan Asya Krizi sonrası Güney Kore ihracata dayalı büyüme modelini örnek almış ve günümüze kadar 2008 yılı hariç tüm yıllarda cari dengesi fazla vermiştir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin orta gelir tuzağından kurtulup ekonomilerini yüksek gelir düzeyine çıkarmak en önemli amacı olmuştur. Türkiye bu doğrultuda 2000 yılında ‘Uzun Vadeli Gelişimin Temel Amaçları ve Stratejisi’ isimli belge hazırlayarak yürürlüğe sokmuştur. Bu belge doğrultusunda Türkiye’nin 2023 vizyonu belirlenmiş olup bu vizyon doğrultusunda ekonomide ve diğer alanlarda ülkeyi geliştirecek ve orta gelir tuzağından kurtaracak hedefler bulunmaktadır. Bu vizyona ulaşabilmek için Türkiye’nin kuvvetli ve zayıf değerlerini içeren swot analizini incelemekte fayda vardır.

Türkiye orta gelirli ülke düzeyine 2004 yılında ulaşmış ve 2023 vizyonuna göre ise 25.000 dolarlık kişi başına düşen milli gelire ulaşma hedefi bulunmaktadır. Bu hedefe ulaşmak yani orta gelir tuzağından kurtulmak için bazı strateji ve gelişimlere ihtiyaç vardır. Araştırma-geliştirme yatırımlarının iyileştirilerek örgün eğitim süresinin artırılması, ülkede eğitim gören insanların yeteneklerine göre bölümlerde eğitim alması ve bunun doğrultusunda nitelikli insan gücünün oluşturulması, eğitim-öğretim kurumlarına ayrılan kaynakların artırılması, teknolojik yetenek birikimleri oluşturmak ve yüksek teknoloji sektörlerinin sanayi içindeki payını artırmak, üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanıp üniversitelerde üretilen bilginin sanayilerde katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi uygulanması gereken stratejilerdendir. Bunların yanında altyapı yatırımlarının artırılarak bilgi ve iletişim teknolojilerine daha fazla kaynak ayırmak, yurtiçi tasarrufların artırılması,

kamu tasarruflarının arttırılarak kamu harcamalarında mali bir kural sınırlaması getirilmesi, ihracat yapan firmalara devletin teşvikler vermesi ve verdiği teşviklerin arttırılması, maliyeti çok yüksek olan enerji ithalatının azaltılarak ülke içinde enerji üretiminin arttırılması gibi atılımlarda orta gelir tuzağından kurtulmak için uygulanacak stratejilerdendir.

Sonuç olarak, sayılan bu örneklerin uygulanıp başarılı bir şekilde sonuçlanmasıyla Türkiye ekonomisinin gelişmesine büyük katkı sağlayacak olup orta gelir tuzağından çıkmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ACAR**, Mustafa (2006), **Avrupa Birliği ve Türkiye: Bir Ekonomik ve Siyasi Analiz**, 12. Baskı, Ankara, Orion Yayınevi.
- ADIGÜZEL**, Muhittin (2011), **Türkiye Ekonomisi ve Stratejik Dönüşümü**, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- AGENOR**, P.Richard, Otaviano Canuto and Michael Jelenic (2012), “Avoiding Middle-Income Growth Traps”, **Economic Premise, The World Bank**, No: 98.
- AIYAR**, Shekhar, Romain Duval, Damien Puy, Yiqun Wu and Longmei Zhang (2013), “Growth Slowdowns and the Middle-Income Trap”, **IMF Working Paper**, No: WP/13/71.
- AKBULUT**, Gizem ve Barış Yıldız (2017), “Orta Gelir Tuzağından Çıkışta Teşvik Politikalarının Etkililiği: Türkiye Örneği”, **Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 2(4), ss: 55-71.
- ALÇIN**, Sinan ve Billur Güner (2015), “Orta Gelir Tuzağı: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi**, Sayı: 1, ss: 27-45.
- ALKİN**, Kerem ve C. Fuat Gürlesel (2010), **Türkiye İçin Yeni Bir Büyüme Modeli**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayıncılık.
- AOKI**, Masahiko (2011), “The Five-Phases of Economic Development and Institutional Evolution in China and Japan” **ADBİ Working Paper Series**, No: 340.
- ARABACI**, İ. Bakır (2011), “Türkiye’de ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 35, ss: 100-112.
- ASLAN**, Cahit ve Ali Taner (2016), “Kalkınma Hamlelerinin Batı Dışı Örnekleri: Türkiye ve Güney Kore’nin Karşılaştırılması”, **Adam Akademi**, Sayı: 6/1, ss: 27-58.
- ASLAN**, Cahit ve Ali Taner (2016), “Kalkınma Hamlelerinin Batı Dışı Örnekleri: Türkiye ve Güney Kore’nin Karşılaştırılması”, **Adam Akademi**, Sayı: 6/1, ss: 27-58.
- ATİK**, Hasan (2015), “Türkiye İçin Orta Gelir Tuzağından Çıkış Önerileri”, **Sosyoekonomi**, Sayı: 23(26), ss: 165-174.
- AYTAÇ** Kemal (1997), “Türkiyede Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi**, Sayı: 5, ss: 241-271.
- BAYRAKTUTAN**, Yusuf ve Hanife Bıdırdı (2015), “Türkiye’de Teknolojiye Dair Politika Perspektifi ve Kalkınma Planları”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, KOSBED**, Sayı: 29, ss: 37-55.
- BAYSAL**, Bahar (2011) “2000 Sonrası Sanayi Politikaları”, Edt: Yusuf Alpaydın ve Halil Tunalı, **2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi** içinde (s. 279-306), İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

- BOZKURT**, Eda ve diğeri (2014), “Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye Örneği”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 167, ss: 22-92.
- BULUŞ**, Abdülkadir (2012), **Türk İktisat Politikalarının Tarihi Temelleri**, 3. Baskı, Konya, Tablet Kitabevi Yayınları.
- CAI**, Fang (2012), “Is There a “Middle-income Trap”? Theories, Experiences and Relevance to China”, **China & World Economy**, Vol.: 20, No: 1, ss: 49-61.
- CEYLAN**, Cengiz ve Bilge Gürsoy (2011), “2000 Sonrası Türkiye’nin Dış Ticaret Politikası”, Edt: Yusuf Alpaydın ve Halil Tunalı, **2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi** içinde (s. 209-236), İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- CHEN**, Cheng and Liang Dai (2014), “The Middle Income Trap, Branching Deregulation and Political Influence”, <http://www.sef.hku.hk/~ccfour/MIT.pdf>, Erişim Tarihi: 16.10.2017.
- ÇAĞLAR**, Esen (2013), “Türkiye Neden Garip Bir Ülkedir?”, <http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/3957>, Erişim Tarihi: 11.05.2014.
- ÇAKMAK**, Özlem (2008), “Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi”, **D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 11, ss: 33-41.
- ÇAKMAK**, Umut (2016), “Güney Kore’nin Ekonomik Kalkınmasının Temel Dinamikleri (1960-1990)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 1, ss: 151-171.
- ÇALIŞIR**, Mustafa ve Ahmet Gülmez (2010), “Teknoloji Politikaları çerçevesinde Ekonomik Gelişim: Türkiye-Güney Kore Karşılaştırılması”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Sayı: 1, ss: 24-55.
- ÇAŞKURLU**, Eren ve C. Barlas Arslan (2014), “Orta Gelir Tuzağından Çıkışa Odaklanma: Ürün Tuzağı (Ürün Boşluğu) ve Demiryolu Taşımacılık Sektörü”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 167, ss: 71-91.
- ÇETİN**, Rahmi ve Songül Karadağ (2018), “Han Nehri Mucizesi: Ekonomik Kalkınmada Güney Kore Örneği”, **İstanbul İktisat Dergisi**, Sayı: 68, ss: 93-112.
- ÇEVİK**, Ö.Can (2015), “Güney Kore Kalkınmasında Mesleki Eğitim Sisteminin Rolü”, ss: 69-92.
- ÇOBAN**, Orhan (2009), **İktisada Giriş**, 1. Baskı, Konya, Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- ÇOBANOĞULLARI**, Gökhan ve Erman Eroğlu (2017), “Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Türkiye Örneği”, **Maliye Araştırmaları Dergisi**, Kasım 2017, Cilt:3, Sayı:3, ss:257-268.
- DEĞİRMEN**, Süleyman ve Ahmet Şengönül (2012), “Türkiye’de Net Tasarruf Yatırım Açığının Belirleyicileri”, **Türkiye’de Tasarruflar**, Ed. Ercan Uygur, Türkiye Ekonomi Kurumu (TEK) Yayını, Sayı: 114, ss: 1-27.
- DEİK**, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (2017), Türkiye Ve Güney Kore Kan Kardeşliğini Daha güçlü Bir Ekonomik Ortaklığa Dönüştürmek İçin Öneriler, www.deik.org.tr, Erişim Tarihi: 06.12.2018.

- DEWITTE**, Ruben (2014), “Middle Income Trap and Export Sophistication: Assessment and Economic Policy Implications”, Ghent University Faculty of Economics and Business Administration Session 2013-2014.
- DİKKAYA**, Mehmet ve Deniz Özyakışır (2008), Türkiye Ekonomisinde Yeni Arayışlar: 1946-1960 Dönemi, **Türkiye'nin Ekonomi Politikası (1923-2007)**, Ed. M. Dikkaya, D. Özyakışır ve A. Üzümcü, Ankara, Orion Kitabevi, ss: 123-138.
- DOĞANLAR**, Murat ve Metin Toprak (2013), Ödemeler Dengesi, Dış Borçlar ve Döviz Piyasası, Ed. Metin Toprak ve Nazım Çatalbaş, **Türkiye Ekonomisi**, 2. Baskı, Ankara, Saray Matbaacılık, ss: 222-256.
- DÜNDAR**, Onur (2013), “Orta Gelir Tuzağı: Türkiye Ekonomisi İçin Riskler ve Sakınma Stratejileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- EĞİLMEZ**, Mahfi ve Ercan Kumcu (2002), **Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması**, 3. Baskı, İstanbul, Om Yayınevi.
- EĞİLMEZ**, Mahfi (2012), “Orta Gelir Tuzağı Nedir?”, <http://www.mahfi-egilmez.com/2012/12/orta-gelir-tuzag-ve-turkiye.html>, Erişim Tarihi: 29.03.2014.
- EICHENGREEN**, Barry, Donghyun Park ve Kwanho Shin (2011), “When Fast Growing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China”, **NBER Working Paper Series**, No:16919, ss: 42-87.
- EICHENGREEN**, Barry, Donghyun Park ve Kwanho Shin (2013), “Growth Slowdowns Redux: New Evidence on The Middle-Income Trap”, **NBER Working Paper Series**, No: 18673.
- ENER**, Meliha ve Muhammet Karanfil (2015), “Türkiye Ekonomisinde Tasarruf Açığının Orta Gelir Tuzağı Üzerine Etkisi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi**
- ERDAL**, Adnan ve Önder Dilek (2008), Kamu Müdahaleciliğinin Yeni Evresi ve Planlı Ekonomi: 1960-1980 Dönemi, **Türkiye'nin Ekonomi Politikası (1923-2007)**, Ed. M. Dikkaya, D. Özyakışır ve A. Üzümcü, Ankara, Orion Kitabevi, ss: 123-138.
- ERKOÇ**, Çağla (2015), “Orta Gelir Tuzağında Türkiye: 2023”, **Sosyoekonomi**, Sayı: 23(26), ss: 187-194.
- ESKİ**, Hasan (1989), **İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi ve Güney Kore Deneyi**, İzmir, Bilgehan Basımevi.
- FELİPE**, Jesus, Utsav Kumar ve Reynold Galope (2014), “Middle Income Transitions: Trap or Myth?”, **ADB Economics Working Paper Series**, No. 421, ss: 1-27.
- FELİPE**, Jesus, Arnelyn Abdon ve Utsav Kumar (2012), “Tracking the Middle-income Trap: What Is It, Who is In It and Why?”, **Levy Economics Institute Working Paper** No.715, ss.1-59.

- GILL**, Indermit and Homi Kharas (2007), “An East Asian Renaissance: Ideas for Economic Growth”, **World Bank Publications**.
- GÖBEKOĞLU**, Murat, Muharrem Bakkal ve Süreyya Bakkal (2012), **Son 30 Yılda Türkiye ve Güney Kore'nin Ekonomik Performansı**, Birinci Baskı, İstanbul, Hiperlink Yayınları.
- GÖÇER**, İsmet (2013), “Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 165, ss: 215-240.
- GÖKER**, Aykut (2004), Geçmişten Geleceğe Türk Bilim ve Teknoloji Politikaları, **Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları**, Sıra: 10, ss: 116-144.
- GÖNEL**, Feride D. (2014), “Güney Kore-Türkiye Planlı Kalkınma Deneyimlerinin Karşılaştırılması”, **Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, ss: 1-13.
- GÜLDAĞ**, Hakan (2013), “Güney Kore Mucizesini nasıl Yarattı?”, <http://www.dunya.com/guney-kore-mucizesini-nasil-yaratti-153094yy.htm>, Erişim Tarihi: 10.05.2014.
- GÜRSEL**, Seyfettin ve Barış Soybilgen (2014), “Türkiye Uzun Yıllar Orta Gelir Tuzağından Kurtulmayabilir”, **BETAM Araştırma Notu 14/169**, İstanbul.
- HANCIOĞLU**, Yasemin ve Özlem Atay (2018), “Türkiye, Güney Kore ve İsrail'in Ulusal İnovasyon Sistemlerinin Analizi ve Kıyaslanması”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, ss: 21-49.
- HANUSHEK** E.A. and L. Wöessmann (2010), “Education and Economic Growth”, Ed: Penelope Peterson, Eva Baker, Barry McGaw, **International Encyclopedia of Education**, Oxford, Vol:2, ss: 245-252.
- Trap?”, **DESA Working Paper**, No: 142.
- HARVIE**, Charles ve H.Hoon Lee (2003), “Export Led Industrialisation and Growth- Korea 's Economic Miracle 1962-89”, **Faculty of Business - Economics Working Papers**, No: 03-01, ss: 1-25.
- HONG**, Yoo Soo (2010). Private-Public Alliances for Export Development: The Korean Case, CEPAL, **Serie Comercio Internacional**, No:102, ss: 1-97.
- HUY**, Vu Quang (2012), “Determinants of Educational Expenditure in Vietnam”, **International Journal of Applied Economics**, No: 9(1), ss: 59-72.
- IMF** Ülke Raporu, 2010/9 (2005-2009), 2014/4 (2010-2012), 2018/2 (2013-2016), <https://www.imf.org.>, Erişim Tarihi: 06.12.2018.
- İSLAM**, S.Nazrul (2015), “Will Inequality Lead China to the Middle Income
- İTO**, Ekonomik Rapor (2012), **2012Yılında Türkiye ve Dünya Ekonomisi**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- KALKINMA BAKANLIĞI** (1963), (1968), (1973), (1979), (1984), (1989), (1995), (2000), (2006), (2013) <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, Erişim Tarihi: 16.10.2018.

- KARAÇOR**, Zeynep (2012), **Ekonomi Politikası ve Türkiye**, Konya, Çizgi Kitabevi.
- KARAGÖL**, Erdal T. Ve Burcu Özcan (2014), “Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarruf”, **SETA-Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı**, Sayı: 92, ss: 1-25.
- KARATAŞ**, Muhammed ve Eda Çankaya (2010), “İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 3, ss: 29-55.
- KAYA**, Zekayi, Erkan Tokucu, Cahit Durmuş ve Murat Aykırı (2015), “Türkiye Ekonomisinde Orta Gelir Tuzağı ve Ödemeler Bilançosu Kısıtı”, **International Conference on Eurasian Economies**, Session 5E: Büyüme, ss: 830-840.
- KESKİN**, Abdullah (2011), “Ekonomik kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye” **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 3-4, ss: 125-153.
- KOCAMIŞ**, Tuğçe U. ve Ayşegül Güngör (2014), “Türkiye’de Ar-Ge Harcamaları ve Teknoloji Sektöründe Ar-Ge Giderlerinin Karlılık Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Uygulaması”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 167, ss: 127-138.
- KOÇAK**, Emrah ve Ümit Bulut (2014), “Orta Gelir Tuzağı: Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 167, ss: 1-21.
- KONUKMAN**, Aziz, Mustafa Sönmez ve Şule D.Necef (2009), “Türkiye’de Makroekonomik Dengelerin Analizi ve Yeni Bir Sanayileşme Stratejisi Önerisi”, **Alternatif Sanayileşme Önerileri**, Birinci Basım, Kalkedon Yayınları, İstanbul, ss: 11-45.
- KOZLU**, Cem (1999), **Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri**, 5. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KURTOĞLU**, Ramazan (2015), **Türkiye Ekonomisi (1838-2010)-Mali Bağımlılık-Büyüme-Krizler ve Siyasi Sonuçları**, Ankara, Orion Kitabevi.
- KURTSAL** Yaprak ve Selin Arslanhan (2010), “Güney Kore İnovasyondaki Başarısını Nelere Borçlu? Türkiye İçin Çıkarımlar”, **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)**.
- KUTBAY**, Hüseyin ve Ersan Öz (2017), “Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Vergi Teşvikleri Boyutuyla Ekonometrik Analiz”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 173, ss: 331-361.
- KÜLÜNK**, Metin (2006), **Küreselleşen Dünyada Türkiye**, 2. Baskı, İstanbul, Kumsaati yayıncılık.
- LEVENT**, Faruk ve Zeynep Gökçaya (2014), “Education Policies Underlying South Korea’s Economic Success”, **Journal Plus Education**, Sayı: 10(1), ss: 275-291.
- MERT**, Merter (2014), “Türkiye’de ve Dünyada Orta Gelir Tuzağının Talep Yönlü Boyutuna İlişkin Bir Tartışma”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 167, ss: 93-155.

- MÜSİAD, 2012, “Kalkınma Yolunda Yeni Eşik: Orta Gelir Tuzağı”, **Türkiye Ekonomisi Raporu**, Rapor No:79, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, İstanbul.
- NİŞANCI, Murat ve diğerleri (2015), “Türkiye Ekonomisinin Orta Gelir Tuzağına Düşüp Düşmediğine Dair Tartışma: Kur Değerlenmesi Çerçevesinde Bir Bakış”, **International Conference On Eurasian Economies**, Session 3B: Makroekonomi, ss: 232-242.
- OECD (2009), “OECD Reviews of Innovation Policy: Korea”, https://read.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-reviews-of-innovation-policy-korea-2009_9789264067233-en#page5, Erişim Tarihi: 18.08.2018.
- OECD (2013), “Education at a Glance 2013”, OECD Indicators, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2013-en>, Erişim Tarihi: 17.06.2018.
- OECD (2015), <https://www.oecd-ilibrary.org>, Erişim Tarihi: 29.09.2017
- OECD (2017), “Education at a Glance 2017”, OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-en>, Erişim Tarihi: 17.06.2018.
- OECD (2018), <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>, Erişim Tarihi: 17.09.2018.
- OĞUZTÜRK, B.Sami, Ferhat Özbay ve Ceren Pehlivan (2017), “Güney Kore’nin Büyüme Sürecinde İnovasyonun Rolü: Ekonometrik Bir Analiz 1984-2015”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 4, ss: 1203-1222.
- OHNO, Kenichi (2009), “The Middle Income Trap: Implications for Industrialization Strategies in East Asia and Africa”, **GRIPS Development Forum**.
- OKTAYER, Nagihan ve Nazan Susam (2007), “Tasarruf-Yatırım-Sermaye İlişkisinin Türkiye Örneğinde Değerlendirilmesi”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, ss: 19-54.
- ÖZ, Ersan ve Bilal Göde (2015), “Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye’nin Konumu”, **Maliye Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, ss: 77-93.
- ÖZ, Sumru (2008), “Küresel Rekabette Son Aşamaya Ulaşmak: Güney Kore”, **TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu**, Yayın No: REF 06/2008.
- ÖZ, Sumru (2012), “Orta Gelir Tuzağı” Ekonomik Araştırma Forumu (EAF), Politika Notu: 12-06, http://eaf.ku.edu.tr/sites/eaf.ku.edu.tr/files/eaf_pn1206.pdf, Erişim Tarihi: 29.03.2016.
- ÖZAN, Mukadder B. ve Zübeyde Yaraş (2017), “Türk Eğitim Sisteminin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, **International Journal of Social Science**, Sayı: 57, ss: 263-280.
- ÖZCAN, K.Metin ve Aslı Günay (2012), “Türkiye’de Özel Tasarrufları Belirleyen Unsurlar”, **Türkiye’de Tasarruflar**, Ed. Ercan Uygur, Türkiye Ekonomi Kurumu (TEK) Yayını, Sayı: 109, ss: 1-16.

- ÖZCAN, Zafer (2010), “Sefaletten Zirveye Güney Kore”.<http://www.dunya.com/guney-kore-mucizesini-nasil-yaratti-153094yy.htm>, Erişim Tarihi: 10.05.2018.
- ÖZEN, E. Nas (2013), “İnsani Gelişme Endeksine Kulak Verirsek Bir Taşla Dört Kuş Vurabiliriz”, <http://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/3894>, Erişim tarihi: 10.05.2018.
- ÖZSAN, A. Gülin, Betül P.Erdem ve Sezai Ata (2017), “Türkiye’de Yurtiçi Tasarrufların ve Tüketimin Gelişimi”, **Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Dairesi**, ss: 1-30.
- ÖZTÜRK, Nazım (2005), “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, **Sosyoekonomi**, 2005-1/050102.
- ÖZTÜRK, Nazım (2005), **Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım**, 1. Baskı, Ankara, Roma yayınları.
- ÖZTÜRK, Nazım (2012), **Maliye Politikası**, 1. Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- PAMUK, Şevket (2014), **Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi**, 2. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- PAUS, Eva (2009), “The Rise of China: Implications for Latin American Development”, **Development Policy Review**, ss: 419-456.
- SANCAK, Ercan ve Nedret Demirci (2012), “Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:8, Sayı:2, ss: 159-198
- SEYFETTİNOĞLU, Ümit K. Ve Mehmet Zambak (2017), “Türkiye’de Bölgesel Farklılaşmadan Orta Gelir Tuzağına Çıkarımlar”, **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 35, ss: 101-127.
- SEYİDOĞLU, H. (2009), **Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama**, Geliştirilmiş 17. Baskı, İstanbul, Güzem Can Yayınları.
- ŞAHİN, Hüseyin (2011), **Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu**, Yenilenmiş 11. Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi.
- ŞAHİN, İsmail, Kadir Başer ve Muhammet Karanfil (2015), “Orta Gelir Tuzağı Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Türkiye Örneği (1980-2013)”, **Uluslar arası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, ss: 225-235.
- ŞAHİN, Levent (2017), “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Eğitim ve Türkiye’deki Durumu”, **Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi**, Sayı: 1, ss: 122-171.
- ŞENSES, Fikret (1989), **1980 Sonrası Ekonomi Politikaları Işığında Türkiye’de Sanayileşme Bugün ve Yarın**, Birinci Basım, Ankara, Verso Yayıncılık.
- TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) (2015), “Tasarruf Yatırım Dinamikleri ve Cari İşlemler Dengesi Gelişmeleri”, Sayı: 978-605-4911-34-9.
- T.C. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2016/’17, 2017: 1, <http://sgb.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.06.2018.

- T.C. MEB** Strateji Geliştirme Başkanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri, 2009-2010: 1, <http://sgb.meb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 17.06.2018.
- THO**, Tran Van (2013), “The Middle-Income Trap: Issues for Members of the Association of Southeast Asian Nations”, **ADB Working Paper Series**, No: 421, ss: 1-30.
- TOBB**, (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) (2015), Güney Kore Raporu, <http://aksehirtso.org.tr/ckfinder/files/G%C3%9CNEY%20KORE%20RAPOR.pdf>, Erişim Tarihi: 05.01.2019.
- TOKGÖZ**, Erdinç (2001), Türkiye İktisadi Gelişme Tarihinin Ana Çizgileri, **Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz**, Ed. Ahmet Şahinöz, Ankara, İmaj Yayınevi, ss: 3-51.
- TOSUNOĞLU**, B. Tuğberk ve C. Erden Özsoy (2017), “Gelişmişlikte Arafta Kalan Ülke: Türkiye”, Anadolu International Conference in Economics, Sayı: 5, ss: 1-12.
- TUNCEL**, C. Okan (2014), “Orta Gelir Tuzağı ve İnovasyon Politikaları: Doğu Asya Deneyimi ve Türkiye İçin Dersler”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 167, ss: 40-70.
- TUNÇSİPER**, Bedriye ve Emine Fırat (2016), “kalkınmada Ar&Ge ve İnovasyonun Önemi; Güney Kore Örneği”, **International Conference On Eurasian Economies**, Session 3E: Teknoloji ve Rekabet, ss: 847-855.
- TÜBİTAK**, (2004) “Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi”, <http://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/politikalar/icerik-vizyon-2023>, Erişim tarihi: 11.05.2014.
- TÜİK** (2018), <http://www.tuik.gov.tr>. Erişim Tarihi: 02.12.2018.
- TÜRKCAN**, Ergun (2013), **Tarihten Teknolojiye**, İstanbul, Destek Yayınevi.
- ULUĞBAY**, Hikmet (2003), Risk Altında Bir Ülkenin 2023 Yarışı, Ankara
- UNDP** (2018), Human Development Indices and Indicators, 2018 Statistical Update, By the United Nations Development Programme, 1 UN Plaza, New York, NY 10017 USA.
- URAS**, Güngör (2012), “Orta Gelir Tuzağı 10 bin Dolar Kişi Başı Gelire Kilitlenip Kalmaktır”, <http://ekonomi.milliyet.com.tr/-orta-gelir-tuzagi-10-bin-dolar-kisi-basi-gelire-kilitlenip-kalmaktir/ekonomi/ekonomiyazardetay/26.06.2012/1558859/default.htm>, Erişim Tarihi: 29.03.2014.
- UYANIK**, C. Caner (2015), “Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye’nin Konumu Açısından Bir Değerlendirme”, **Sosyoekonomi**, Sayı: 23(26), ss: 175-186.
- UYSAL**, Soner (2016), “ Cari Açıkların Sürdürülebilirliğine İlişkin Yeni Bir Yaklaşım: Cari Açık Risk Endeksi Uygulaması”, **İktisadi Araştırmalar Vakfı**, İstanbul.
- ÜNAY**, Sadık (2013), **Kalkınmacı Modernlik Küresel Ekonomi Politik ve Türkiye**, Birinci Basım, İstanbul, Küre Yayınları.

- ÜNLÜ, Fatma ve Rifat Yıldız (2017), “Orta Gelir Tuzağını Açıklayan Teorik ve Ampirik Yaklaşımlar”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 49, ss: 87-115.
- ÜNSAL, Erdal M. (2009), **Makro İktisat**, 8. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi.
- YAŞAR, Ercan ve M. Alper Gezer (2014),” Türkiye’nin Orta Gelir Tuzağına Yakalanma Riski ve Bu Riskten Kurtulma Önerileri”, **Maliye Dergisi**, Sayı: 167, ss: 126-148.
- YELDAN, Erinç (2001), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, Birinci Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- YILDIZ, Abdunnur (2015), “Orta Gelir Tuzağı ve Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, ss: 155-170.
- YILMAZ, Zeki ve Faik Danışoğlu (2017), “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye’de Beşeri Kalkınmanın Görünümü Olarak İnsani Gelişim Endeksi”, **Dumlupınar Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 51, ss: 117-147.
- YÜKSELER, Zafer (2011), “Türkiye’nin Karşılaştırmalı Cari İşlemler Dengesi ve Rekabet Gücü Performansı (1997-2010 Dönemi)”, **Türkiye Ekonomik Strateji Dergisi**.
- YÜKSELER, Zafer (2013), “Yatırım-Tasarruf Dengesi: Türkiye Uygulaması ve Sorunlar”, <https://www.researchgate.net/publication/258808662>, Erişim Tarihi: 04.11.2018.
- ZHUANG, Juzhong, Paul Vandenberg and Yiping Huang (2012), “Growing beyond the low-cost advantage: How the People’s Republic of China Can avoid the middle-income trap”, **Asian Development Bank**, No: RPT125023.
- WORLD BANK (1993), “Investing in Health”, **World Development Report**, Oxford University, U.S.A.
- WORLD BANK (2004), “Making Services Work “for Poor People”, **World Development Report**, Oxford University Press.
- WORLD BANK (2005), “Turkey-Education Sector Study: Sustainable Pathways to an Effective, Equitable and Efficient Education System for Preschool through Secondary School Education”, **Document of The World Bank**, No. 32450-TU.
- WORLD BANK (2012), “China 2030: Building a Modern, Harmonious and Creative Society”, **World Development Report**.
- WORLD BANK (2018), <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>, Erişim Tarihi: 12.06.2018.
- WORLD BANK (2018), <https://databank.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 14.10.2017.
- WORLDBANK(2019), <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups> , Erişim Tarihi: 26.01.2019.

WOO, Wing Thye (2012), “China meets the middle-income trap: the large potholes in the road to catching-up”, *Journal of Chinese Economic and Business Studies*,

Vol: 10, No: 4, ss: 313–336.

<https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/bilim-teknoloji-ve-yenilik-perspektifinde-turkiye-ve-secilmis-ulkeler-uzerine-notlar/667>, Erişim Tarihi: 26.04.2014

<http://www.egitimsen.org.tr>, Erişim Tarihi: 26.04.2014.

<http://www.researchturkey.org/tr/turkeys-research-development-and-innovation-targets-for-2023-realistic-or-far>, Erişim Tarihi: 29.03.2018.

http://www.kalkinma.gov.tr/lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu_Kalkinma_Plan%C4%B1.pdf, Erişim Tarihi: 19.05.2014.

<http://risk.gtb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 04.12.2018.

<http://tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.01.2019

<http://www3.tcmb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 06.12.2018.

www.sanayi.gov.tr, Erişim Tarihi: 14.12.2018.

<https://docplayer.biz.tr>. Erişim Tarihi: 08.12.2018

<https://ticaret.gov.tr>. Erişim tarihi: 04.12.2018.

<https://wenr.wes.org/2013/06/wenr-june-2013-an-overview-of-education-in-south-korea>, Erişim Tarihi: 29.09.2018

<https://wenr.wes.org/2018/10/education-in-south-korea>, Erişim Tarihi: 29.09.2018.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gülçin PINARKARA

Doğum Tarihi / Yer : 1990 / Konya

Medeni Hali : Evli

Telefon :0 (543) 947 79 14

Adres : Ferit Paşa Mah. Ahmet Hilmi Nağacı cad. Emlak Bank Sit. 78/52
Selçuklu / Konya

E-mail : glcngugu@icloud.com

Eğitim

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lise	Eşit Ağırlık	Konya Lisesi	2003
Lisans	İktisat	Selçuk Üniversitesi	2008
Yüksek Lisans	İktisat	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi	2014-

Yüksek Lisans Tez Başlığı ve Tez Danışmanı:

Orta Gelir Tuzağı: Türkiye ile Güney Kore Karşılaştırılması ve Türkiye'nin Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri

Danışman: Prof. Dr. Abdulkadir BULUŞ (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)